UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Diplomová práce

2022 **Bc. Marie Staňková, B.A.**

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra německých a rakouských studií

Výměny mládeže v procesu česko-německé rekonciliace

Diplomová práce

Autorka práce: Bc. Marie Staňková, B.A.

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. 5. 2022 Marie Staňková

Bibliografický záznam

STAŇKOVÁ, MARIE. *Výměny mládeže v procesu česko-německé rekonciliace.* Praha, 2022. 79 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra německých a rakouských studií. Vedoucí diplomové práce JUDr. Vladimír Handl, CSc.

Rozsah práce: 131 307 znaků

Abstrakt

Diplomová práce zkoumá mimoškolní výměny a setkání mládeže a jejich roli v procesu česko-německé rekonciliace s časovým zaměřením na období mezi lety 1996 a 2020. Proces česko-německé rekonciliace byl ovlivněn velkým množstvím státních i nestátních aktérů, a zatímco role mnoha z nich již byla v literatuře obsáhle popsána, česko-německým výměnám mládeže byla pozornost věnována jen okrajově. Tato diplomová práce si klade za cíl popsat vývoj a činnost Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem, Česko-německého fondu budoucnosti a Česko-německého fóra mládeže v daném období a sledovat, jakým způsobem se vyvíjely výměny a setkání mládeže podporované těmito třemi institucemi. Práce se zaměřuje především na jejich obsahový a tematický vývoj. Dále práce nabízí několik typů dopadů a vlivu výměn mládeže do veřejného prostoru a zasazuje je do kontextu analytického konceptu procesu rekonciliace v mezinárodních vztazích podle Lily Gardner Feldman.

Abstract

The diploma thesis examines extracurricular youth exchanges and meetings and their role in the Czech-German reconciliation process with a time focus on the period between 1996 and 2020. The Czech-German reconciliation process was influenced by a large number of state and non-state actors, and while the role of many of them was extensively described in the literature, Czech-German youth exchanges received only marginal attention. This diploma thesis aims to describe the development and activities of the Coordination Centers of Czech-German Youth Exchanges Tandem, the Czech-German Fund for the Future and the Czech-German Youth Forum in the given period and to monitor how youth exchanges and meetings supported by these three institutions developed. The focus is mainly on their content and thematic development. Furthermore, several types of impacts and influence of youth exchanges in public space are described and placed in the context of the analytical concept of the process of reconciliation in international relations according to Lily Gardner Feldman.

Klíčová slova

rekonciliace, česko-německé vztahy, výměny mládeže, setkání mládeže, Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem, Česko-německý fond budoucnosti, Česko-německé fórum mládeže

Keywords

reconciliation, Czech-German relations, youth exchanges, youth meetings, Czech-German Youth Exchange Coordination Centre, Czech-German Fund for the Future, Czech-German Youth Forum

Title/název práce

Youth Exchange in the process of Czech-German Reconciliation

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkoval JUDr. Vladimíru Handlovi, CSc. za jeho trpělivé a laskavé vedení této práce a prof. Dr. Martinu Leinerovi za sáhodlouhé diskuse o přístupech ke studiu rekonciliace nejen v mezinárodních vztazích. Velký dík patří rovněž oběma ředitelkám Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem, Lucii Tarabové a Kathrin Freier-Maldoner, za jejich ochotné odpovědi na mé otázky. V neposlední řadě děkuji Radovi za veškerou péči v průběhu psaní této práce, rodičům za korektury textu a všem kolegyním a přátelům za podporu v průběhu celého studia.

Obsah

ÚVOD **1**

METODOLOGIE 3

STRUKTURA PRÁCE A POUŽITÁ LITERATURA 4

1 REKONCILIACE V MEZINÁRODNÍCH VZTAZÍCH **8**

2 HISTORICKÝ KONTEXT ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ **12**

2.1 SNAHA O NAROVNÁNÍ ČESKOSLOVENSKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ BĚHEM STUDENÉ VÁLKY 12

2.2 ROZVOJ ČESKO(SLOVENSKO)-NĚMECKÝCH VZTAHŮ PO ROCE 1990 16

3 VÝMĚNY A SETKÁNÍ MLÁDEŽE PO ROCE 1990 ..... **21**

3.1 KOORDINAČNÍ CENTRA ČESKO-NĚMECKÝCH VÝMĚN MLÁDEŽE TANDEM 24

3.2 ČESKO-NĚMECKÝ FOND BUDOUCNOSTI 38

3.3 ČESKO-NĚMECKÉ FÓRUM MLÁDEŽE 42

4 DOPADY VÝMĚN A SETKÁNÍ MLÁDEŽE **49**

4.1 VLIV NA VEŘEJNOU SFÉRU 50

4.2 DOPADY DO VNÍMÁNÍ ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ 52

ZÁVĚR **56**

SUMMARY **60**

BIBLIOGRAFIE **61**

SEZNAM PŘÍLOH **74**

Úvod

I přes místy významné neshody české a německé politiky (například v případě migrační krize, energetických či ekologických otázek)[1] se v posledních letech v českém veřejném prostoru často objevuje tvrzení, že jsou česko-německé vztahy nejlepší v novodobé historii.[2] O tom, zda nebo do jaké míry je toto tvrzení pravdivé, je možné vést sáhodlouhé diskuse, nicméně je pravda, že od konce druhé světové války, a ještě výrazněji od pádu železné opony, došlo ve vzájemných vztazích k obrovskému posunu. Vývoji těchto vztahů a jejich jednotlivým aktérům z řad nejen politických, ale i občanských skupin a institucí, se věnuje velké množství odborné literatury. Zatímco role a vývoj politické reprezentace, ekonomických subjektů nebo církví[3] v obou zemích jsou popsány dostatečně, najdeme jen málo literatury, která by se věnovala roli výměn a setkávání mládeže a jejich významu pro proces mezinárodního smiřování.

Proto jsou předmětem této práce právě česko-německé výměny a setkání mládeže a jejich místo v procesu rekonciliace mezi Českou republikou (resp. Československem) a Spolkovou republikou Německo. Cílem práce je zmapovat vývoj setkání a výměn mládeže v jejich institucionalizované podobě a vyhodnotit jejich dopady do veřejné sféry a společenského života. Těžištěm práce je období od roku 1996, kdy se uskutečnilo první velké česko-německé setkání mládeže a kdy začalo vznikat jejich institucionální ukotvení. Horní časovou hranici práce představuje rok 2020. Období po roce 2020 se práce nevěnuje především z toho důvodu, že ještě nebyly schváleny a zveřejněny výroční zprávy klíčových institucí za rok 2021 a není proto možné dostatečně sledovat jejich činnost. Zároveň došlo po vypuknutí pandemie COVID-19 k opakovanému uzavření hranic a realizace (nejen) výměny mládeže tak byla výrazně náročnější. Mnoho aktivit se sice podařilo přesunout do on-line prostředí, nicméně na hodnocení toho, jak instituce zajišťující česko-německou spolupráci v oblasti práce s mládeží tuto výzvu zvládly, je ještě příliš brzy a naplno se to projeví až v nejbližších letech.

---

[1] Zuzana Lizcová a Hana Rydza, *Česko-německé vztahy v číslech* (Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2019.), 3.

[2] „Premiér Sobotka: Česko-německé vztahy jsou nejlepší v historii", Vláda České republiky, 3. duben 2017, https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-cesko-nemecke-vztahy-jsou-dnes-nejlepsi-v-historii--154988/ (staženo 27. dubna 2022).

[3] viz. Miroslav Kunštát, „Role křesťanských církví v rekonciliačních procesech ve střední Evropě - polsko-německý a česko-německý případ", *Mezinárodní vztahy* 44, č. 3 (2009): 5–32, https://mv.iir.cz/article/download/329/335 (staženo 27. dubna 2022).

Práce sleduje činnost tří hlavních institucí, které se věnují práci s mládeží v česko-německém kontextu. Největší pozornost je věnována Koordinačním centrům česko-německých výměn mládeže Tandem, která výměny podporují poradensky, organizačně i finančně. Druhou institucí je Česko-německý fond budoucnosti, který je asi nejvýznamnější institucí česko-německých vztahů a poskytuje přeshraničním projektům především finanční podporu. Je mu nicméně věnována pozornost pouze okrajově, protože jeho roli v rámci konceptů soft power a rekonciliace zpracovala ve své diplomové práci velmi přehledně Adéla Bráchová[4] a není proto třeba se jeho činnosti věnovat příliš podrobně. V neposlední řadě diplomová práce sleduje vývoj a činnost Česko-německého fóra mládeže, které je samo o sobě platformou pro kontakt a spolupráci mladých lidí z obou zemí a zastupuje mladou generaci v oficiálním bilaterálním dialogu.

Hlavním cílem práce je zasadit česko-německou práci s mládeží do většího kontextu česko-německých vztahů a sledovat jejich roli v procesu rekonciliace obou zemí po pádu železné opony. Práce si klade otázky, jakým tématům se setkání mládeže nejčastěji věnují, jak se tato témata vyvíjela v souvislosti s vývojem česko-německých vztahů a procesu evropské integrace, a jaké konkrétní dopady do vzájemných vztahů spolupráce a iniciativy mladých lidí mají a mohou mít.

Předmětem této práce jsou česko-německé mimoškolní výměny mládeže. Výměny v rámci školního vzdělávání nejsou v práci zahrnuty z několika různých důvodů. Především je to fakt, že primárním cílem mezinárodních aktivit v oblasti školství není zpravidla výměna či setkání jako takové, ale jde většinou hlavně o výuku jazyka sousední země a návštěvu památek, měst a turistických cílů. K hlubší výměně mezi školáky obvykle nedochází, mimo jiné z toho důvodu, že účast na podobných akcích bývá organizovaná v rámci školního vzdělávání a dobrovolnost účasti je přinejmenším diskutabilní. Mimo to by přinášelo zpracování školních výměn i mnoho praktických problémů: především se taková setkání odehrávají pod hlavičkou velkého množství menších institucí, často pouze na základě dohody mezi partnerskými školami z obou zemí, mohou probíhat v rámci evropského programu Erasmus+ nebo jen z rozhodnutí a soukromé organizační iniciativy samotného studenta. Množství a charakter těchto výměn jsou pro další zpracování velmi těžko dohledatelné.

[4] Adéla Bráchová, „Česko-německý fond budoucnosti jako agent sui generis" (Diplomová práce, Univerzita Karlova, 2019), https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/107420/120329985.pdf?sequence=1&isAllowed=y (staženo 27. dubna 2022)

Zároveň mohou mít tyto výměny mnoho různých podob – může se jednat o několikadenní třídní zájezdy základních a středních škol, jednodenní společné akce školských zařízení nebo individuální výjezdy středoškolských nebo vysokoškolských studentů v trvání několika měsíců. Zahrnutí školních výměn by tedy znamenalo obrovskou různorodost výměnných programů, která by znemožňovala jejich zpracování a analýzu jejich dopadů do veřejné sféry a na postoje mládeže k česko-německým vztahům. Proto se tato diplomová práce věnuje pouze institucionalizovaným mimoškolním výměnám mládeže, konkrétně pod organizační hlavičkou tří předních aktérských institucí: Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem, Česko-německého fondu budoucnosti a Česko-německého fóra mládeže.

Pro začátek je na místě upřesnit pojem *mládež*, s nímž tento text pracuje. V České republice je mládež definována věkem 18-30 let (osoby do 18 let věku jsou podle Úmluvy o právech dítěte považovány za děti).[5] Tato práce se ovšem zabývá věkovou skupinou lehce posunutou: jako spodní hranice je chápán věk 16 let, tedy věk, kdy mají děti již zpravidla dokončenou povinnou školní docházku a zároveň jim ze zákona už náleží jistá práva a povinnosti.[6] Horní hranice dotčené věkové skupiny je určena na 26 let, což je obecná věková hranice, na níž mladí lidé přestávají být v případě setrvávajícího studia považováni za nezaopatřené osoby a jsou v zákonném smyslu v mnoha ohledech chápáni jako samostatné dospělé osoby (týká se například studentských slev, státem placeného zdravotního a sociálního pojištění ad.). Tento věkový rozsah (tedy 16-26 let) je velmi často i kritériem pro účast na setkáních mládeže a dalších mezinárodních akcích, které budou v práci zkoumány, a proto je dobrou definicí klíčové skupiny.

Metodologie

Tato práce je případovou studií, která si klade za cíl kvalitativní výzkum česko-německých výměn a setkání mládeže v kontextu analytického konceptu procesu rekonciliace podle Lily Gardner Feldman. Cílem této práce je „porozumění zkoumanému fenoménu v historickém a kulturním kontextu.“[7] Zkoumaným fenoménem jsou výměny a setkání mládeže, zasazené do historického kontextu vývoje česko-německých vztahů.

---

[5] Jiří Zajíc, *Mládež České republiky. Informační publikace o dětech a mládeži v České republice* (Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008), 4.
[6] Ibid.
[7] Petr Drulák, *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích* (Praha: Portál, 2008), 19.

Případ studie může být definován jako „určitý objekt, uzavřený systém, který má jasné hranice a svou vnitřní logiku fungování a svou specifickou podstatu.“[8] Tímto objektem jsou v případě této diplomové práce tři instituce (Tandem, Česko-německý fond budoucnosti a Česko-německé fórum mládeže), které zajišťují výměny a setkávání české a německé mládeže. Dohromady tyto instituce představují uzavřený systém s jasnou vnitřní logikou a specifickou podstatou činnosti. Pro zkoumání fenoménu výměn a setkání mládeže v česko-německém kontextu je pak využito existujícího teoretického konceptu ideálního procesu rekonciliace mezi dvěma státy, který nabízí nový pohled na fenomén.[9] Tento koncept definuje čtyři základní proměnné takového procesu: institucionální zajištění, historii, politický leadership a mezinárodní kontext.

Práce provádí empirickou studii činnosti tří výše jmenovaných institucí a sleduje vývoj jejich činnosti v časovém období mezi lety 1996 a 2020. Činnost těchto institucí je analyzována na základě primárních zdrojů, především výročních zpráv a dokumentace z realizovaných akcí a projektů. Práce se zaměřuje především na obsahovou a tematickou stránku setkání a výměn mládeže, čímž zkoumá vztah institucionálního zajištění ke druhé proměnné konceptu rekonciliace, k historii. Následně je sledována i souvislost mezi činností institucí a pozicí politického leadershipu v česko-německých vztazích, stejně jako se změnami mezinárodního kontextu. Cílem práce tedy je poskytnout komplexní obrázek o postavení česko-německých výměn mládeže v procesu rekonciliace, s ohledem na všechny čtyři definované proměnné.[10]

Struktura práce a použitá literatura

Analytický základ pro tuto práci představuje koncept ideálního procesu rekonciliace[11] podle americké autorky Lily Gardner Feldman, který je představen v první kapitole. Ta má za úkol čtenáře seznámit především s tímto konceptem, ale i s dalšími základními teoriemi smíření v mezinárodních vztazích. Lily Gardner Feldman zpracovala svou knihu *Germany's Foreign Policy of Reconciliation: From Enmity to Amity*[12] na základě podrobného výzkumu čtyř oddělených bilaterálních vztahů Spolkové republiky Německo:

[8] Drulák, *Jak zkoumat politiku,* 33.
[9] Jan Hendl a Jiří Remr, *Metody výzkumu a evaluace* (Praha: Portál, 2017), 55.
[10] Drulák, *Jak zkoumat politiku*, 33.
[11] V literatuře často užívaný pojem rekonciliace je možné do češtiny přeložit jako smiřování či smíření. V této práci se objevují oba tyto pojmy ve shodném významu, který bude přesněji definován v kapitole č.1.
[12] Lily Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation. From Enmity to Amity* (Lanham: Rowman & Littlefield, 2012).

s Francií, s Izraelem, s Polskem a s Českou republikou. Na základě toho definovala hlavní znaky rekonciliace, která se stala jedním z hlavních cílů německé zahraniční politiky po druhé světové válce. Tento koncept je doplněn o pohledy několika dalších autorů, kteří se věnují smíření v mezinárodních vztazích. Především se jedná o knihu Corine Defrance a Ulricha Pfeila *Verständigung und Versöhnung: Eine Herausforderung für Deutschland nach 1945*[13] a o dílo Joanny Santa Barbary a Johana Galtunga *Versöhnung (reconciliation): Die Vergangenheit aufarbeiten – eine Zukunft aufbauen*.[14] Roli mládežnických agentur v procesu rekonciliace v mezinárodních vztazích se potom věnoval například Adrian Gmelch ve své knize *Jugendwerke in internationalen Versöhnungsprozessen: der Modellcharakter des Deutsch-Französischen und des Deutsch-Polnischen Jugendwerks*.[15] Vzhledem k tomu, že v této své knize vychází Gmelch také z konceptu zpracovaného Lily Gardner Feldman, je možné se k ní v této práci vztáhnout. Tato i další knihy se však zpravidla věnují pouze německo-francouzským, případně německo-polským výměnám mládeže, které v tomto ohledu často slouží za příklad ideální spolupráce. Literatura věnující se ve větší míře výměnám mládeže v česko-německém kontextu stále chybí.

Druhá kapitola má za úkol nastínit historický kontext vývoje česko(slovensko)-německých vztahů, který dává do souvislosti s teoretickým konceptem procesu rekonciliace. Cílem této kapitoly není čtenáři nabídnout kompletní přehled bilaterálních jednání, ale spíše nastavit rámcový kontext vzájemných vztahů, v jejichž prostředí k setkáváním a výměnám mládeže v rámci mezinárodních vztahů dochází. V první části se kapitola věnuje období studené války, druhá potom česko(slovensko)-německých vztahů po německém znovusjednocení v roce 1990. Hlavním smyslem je představit čtenáři nejdůležitější bilaterální smlouvy a dohody, které vytváří institucionální rámec pro výměny mládeže realizované od devadesátých let do současnosti.

Pro nastínění historického kontextu česko-německých vztahů byla použita sekundární literatura: především texty Hanse Lemberga a Volkera Zimmermanna ze sborníku

[13] Corine Defrance a Ulrich Pfeil, „Verständigung und Versöhnung: Eine Herausforderung für Deutschland nach 1945", in *Verständigung und Versöhnung nach dem „Zivilisationsbruch"? Deutschland in Europa nach 1945*, (Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2016), 13–56.
[14] Joanna Santa Barbara, Johan Galtung, a Diane Perlman, *Versöhnung (reconciliation). Die Vergangenheit aufarbeiten – eine Zukunft aufbauen* (Belm-Vehrte/Osnabrück: Sozio-Publishing, 2014).
[15] Adrian Gmelch, *Jugendwerke in internationalen Versöhnungsprozessen: der Modellcharakter des Deutsch-Französischen und des Deutsch-Polnischen Jugendwerks* (Hamburg: Diplomica Verlag, 2018).

Československo a dva německé státy[16], monografie Jaroslava Kučery *Mírové uspořádání s Německem: Od protihitlerovské koalice k Česko-německé deklaraci*[17] nebo dílčí texty Miroslava Kunštáta: *Wandel durch Annäherung? Die „neue deutsche Ostpolitik" aus prager Perspektive,*[18] *Německo a Česká republika*[19] nebo text *Czech-German Relations after the Fall of the Iron Curtain*.[20] Pro zasazení vývoje vztahů do procesu rekonciliace jsou často využity konkrétní bilaterální smlouvy a dohody, jejichž znění je čerpáno z publikace *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*.[21]

Třetí část práce se již věnuje samotným výměnám a setkáním mládeže a jejich vývoji po roce 1990. Jsou zde představeny tři hlavní aktérské instituce a vývoj jejich činnosti od jejich vzniku do roku 2020. Je třeba zdůraznit, že se nejedná o jediné instituce, které by se česko-německým výměnám a setkáním mládeže věnovaly. Najdeme v této oblasti mnoho dalších organizací, které by stály za zmínku (například Euroregiony v příhraničních oblastech nebo Nadace Brücke/Most, která fungovala mezi lety 1997 a 2017).[22] Tři instituce zvolené pro tuto práci byly vybrány především z toho důvodu, že se jejich činnost teritoriálně neomezuje jen na dílčí (zpravidla příhraniční) regiony, ale působí po celém území České republiky a Německa. Zároveň představují tyto tři instituce do velké míry provázanou síť a v mnoha ohledech spolu úzce spolupracují. I z toho důvodu se jeví jako ideální vzorek pro sledování vývoje setkání mládeže. Na jedné straně je sledován kvantitativní vývoj česko-německé práce s mládeží, tedy zájem o přeshraniční spolupráci a o akce a setkání organizované těmito institucemi (hlavně v případě Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem), stejně jako o finanční podporu vlastních projektů (v případě Česko-německého fondu budoucnosti). Kromě toho sleduje kapitola i obsahový vývoj výměn

[16] Christoph Buchheim, *Československo a dva německé státy* (Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová - albis international, 2011).
[17] Jaroslav Kučera, *Mírové uspořádání s Německem: Od protihitlerovské koalice k Česko-německé deklaraci* (Praha: Dokořán, 2018).
[18] Miroslav Kunštát, „Wandel durch Annäherung? Die ‚neue deutsche Ostpolitik´ aus Prager Perspektive", *Ost-West: europäische Perspektiven* 15, č. 1 (2014), 46–55, https://www.owep.de/artikel/1123-wandel-durch-annaeherung-neue-deutsche-ostpolitik-aus-prager-perspektive (staženo 27. dubna 2022)
[19] Miroslav Kunštát, „Německo a Česká republika", In Vladimír Handl, Jan Hon a Otto Pick eds. *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 197–214.
[20] Miroslav Kunštát, „Czech-German Relations after the Fall of the Iron Curtain", *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 6, č. 2 (1999): https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/5428 (staženo 27. dubna 2022).
[21] Miroslav Kunštát, Petr Drulák, Martin Jeřábek a Ivona Řezanková, *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997* (Praha: Rada pro mezinárodní vztahy, 1997).
[22] „Nadace Brücke/Most ukončuje svou projektovou činnost", *Bavaria Bohemia Online*, 26. červen 2017, https://www.bbkult.net/cz/prispevky/aktualne/57208-nadace-brucke-most-ukoncuje-svou-projektovou-cinnost/ (staženo 27. dubna 2022)

– tedy která témata jsou nejčastěji předmětem setkání, jaké impulsy vnášejí do výměn sami mladí lidé, a jak tato témata zapadají do procesu rekonciliace definovaného v první kapitole.

Tato kapitola vychází především z dat prezentovaných ve výročních zprávách a materiálech daných institucí. Je samozřejmě třeba mít na paměti, že výroční zprávy jsou svým způsobem sebeprezentace a organizace mívají tendenci se v nich stavět do co nejlepšího světla a pomlčet o případných problémech. Vzhledem k charakteru čerpaných informací a k faktu, že všechny tři instituce ve svých zprávách zmiňují i nedostatky a problematické aspekty své činnosti a snaží se pro ně nalézt řešení, je možné výroční zprávy považovat za věcné a důvěryhodné.[23]

Čtvrtá kapitola práce se zabývá analýzou dopadů výměn a setkání mládeže do veřejné sféry. Není snadné stanovit jednoznačná kritéria pro hodnocení úspěšnosti obdobných aktivit, a proto diplomová práce nabízí náhled na dopady výměn mládeže v několika konkrétních oblastech. V první řadě představí některé úspěšné projekty, které vznikly díky podpoře iniciativy mladých lidí, osvědčily se v praxi a překonaly tím původně plánovaný časový horizont své vlastní realizace. Dalším možným dopadem mezinárodních setkání mládeže může být precizní pojmenování aktuálních problémů a vyvinutí dostatečného tlaku na politickou reprezentaci k jejich řešení. V neposlední řadě má mezinárodní práce s mládeží v dlouhodobém měřítku potenciál ovlivnit i veřejné mínění. Tento aspekt je velmi těžko kvantifikovatelný, ale s pomocí sociologických průzkumů se tato práce přesto pokusí možné dopady na postoje mladých lidí k česko-německým vztahům popsat. Jedná se o kvantitativní výzkumy, které provedl v letech 2016 a 2021 český STEM ve spolupráci s demoskopickým institutem v německém Allensbachu (*Institut für Demoskopie Allensbach*) na základě zadání Česko-německého fondu budoucnosti.[24] Při srovnávání obou průzkumů je třeba mít na paměti, že se jednalo o dva pro Evropu velmi náročné a krizové roky. V roce 2016 se do odpovědí respondentů promítla nespokojenost pramenící z uprchlické krize, o pět let později zase probíhal výzkum v období, kdy se svět vzpamatovával z koronavirové pandemie. Obě tyto krize mohly ovlivnit veřejné mínění v otázkách volnosti a pravidelnosti přeshraničního pohybu, vztahu vůči Evropské unii i vůči sousedním státům. I přesto je ale možné průzkumy

[23] Pro zachování přehlednosti poznámkového aparátu jsou výroční zprávy od začátku citovány ve zkráceném zápisu (za zachování jednoznačné možnosti identifikace dokumentu). Kompletní zápis všech použitých výročních zpráv včetně odkazů na jejich webové umístění je v závěrečné bibliografii.

[24] „Česko-německé vztahy v roce 2021: Kvantitativní výzkum v České republice a Německu" (STEM Empirický výzkum pro demokracii, 4. listopad 2021).

považovat za reprezentativní a je možné z nich vyčíst určité trendy ve vnímání česko-německých vztahů na obou stranách hranic.

1 Rekonciliace v mezinárodních vztazích

Rámcem této diplomové práce je dlouhodobý proces česko-německé rekonciliace, jehož počátek je možné časově vymezit koncem druhé světové války, respektive Postupimskou konferencí z léta 1945. Pojem rekonciliace je pro tuto práci klíčový, nicméně se jedná o pojem, který je používán napříč vědními obory (nejčastěji v oblasti teologie, filozofie, ale i práva či mezinárodní politiky) a v literatuře se proto často objevuje v různých kontextech s různými významy. Je proto na místě jej jednoznačně definovat pro další použití v kontextu německé zahraniční politiky a vývoje česko-německých vztahů.

V oblasti mezinárodních vztahů se pojmu rekonciliace velmi obsáhle věnuje americká autorka Lily Gardner Feldman, která vypracovala analytický koncept ideálního procesu. Tento model vystavěla na analýze německé zahraniční politiky ve čtyřech oddělených bilaterálních vztazích – s Francií, s Izraelem, s Polskem a s Českou republikou.[25]

V jejím pojetí značí pojem rekonciliace jak proces spřátelování a navazování vztahů mezi bývalými nepřáteli, tak i stav, který je výsledkem tohoto procesu. Vzhledem k tomu, že není dostatečně dobře možné najít cílový bod, v němž proces končí a zůstává neměnný výsledný stav, objevuje se v této práci pojem rekonciliace ve významu procesu, který může a nemusí být považován za ukončený. Jedná se o dlouhodobý proces budování míru, který probíhá pomocí bilaterálních institucí napříč vládními orgány i občanskými společnostmi dvou dříve znepřátelených států. Zatímco křesťanská teologie předpokládá, že hlavním aktérem rekonciliačního procesu je původní oběť, která odpouští svému pachateli, z hlediska filozofie, historie, práva i mezinárodních vztahů je hlavním aktérem procesu původní pachatel, který se své oběti za spáchané příkoří omluví.[26] Jiní autoři přikládají oběma aktérům procesu stejný význam, například podle Ann L. Phillips je rekonciliace vzájemným procesem založeným na obecné shodě obou stran.[27] Historikové Corine Defrance a Ulrich Pfeil zase rekonciliaci (v jejich pojetí *Versöhnung*) definují jako transformaci negativního míru, který

[25] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation,* 12.
[26] Ibid., 1-3.
[27] Ann L. Phillips, „The politics of reconciliation: Germany in central-east Europe", *German Politics* 7, č. 2 (září 2007), 66.

chápou jako absenci násilí, do míru pozitivního, tedy aktivní spolupráce a společného života obou dříve znepřátelených národů.[28]

S podobnou myšlenkou pracuje ve svém díle i Joanna Santa Barbara, která teorii míru (a smíření) připodobňuje k procesu uzdravování nemocného organismu. Násilí páchané v minulosti podle ní způsobuje hluboké trauma a proces rekonciliace přirovnává k poúrazové rehabilitaci, násilí páchané v přítomnosti má podle ní hluboké kořeny v nevyřešených konfliktech a léčbou je v tomto případě nalezení pravých příčin a jejich transformace. Budoucímu násilí se podle této teorie dá předejít mírovými projekty a spoluprací, která plní roli preventivní péče. V případě pouhého odstranění příznaků (tedy násilí) se společnosti dostanou do stavu negativního míru; stavu pozitivního míru (tedy aktivní spolupráce mezi oběma stranami a jejich harmonického soužití) je možné dosáhnout pouze nalezením skutečných příčin konfliktu a jejich řešením. Všem třem časovým rovinám (minulosti, přítomnosti i budoucnosti) přikládá ve své teorii stejný význam a potřebu péče.[29]

Lily Gardner Feldman zkoumá ve své výše zmíněné knize čtyři základní proměnné procesu rekonciliace: historii, leadership, instituce a mezinárodní kontext.[30] Právě historie, hraje podle Gardner Feldman klíčovou roli, když dělí proces rekonciliace do tří navazujících částí. V první části funguje minulost jako stimul (*past as stimulus*). Ačkoliv motivy k usmíření můžou být morální nebo pragmatické (případně směs obojího), je pojmenování minulosti prvním a klíčovým krokem celého procesu. Druhou fázi Gardner Feldman definuje jako uznání a uvědomění pocitu křivdy (*acknowledging of grieviances*). Zde je třeba podotknout, že tento krok neznačí nutně předpoklad omluvy a odpuštění, ale základní uznání dřívějšího zraňujícího chování, přijetí odpovědnosti ze strany pachatele a navázání dialogu ve snaze o dosažení spravedlnosti.[31] Mnoho autorů zároveň upozorňuje na problémy spojené s jednoznačným určením viníka a oběti.[32] Během většiny konfliktů si ubližují obě (nebo všechny) zúčastněné strany navzájem, s největší pravděpodobností každý určitou měrou přispěl k negativnímu vývoji situace a trauma tak zpravidla vzniká na obou stranách. Hledání a pojmenování pravdy tak může být velmi komplikovaným procesem a přiznání dílčí viny je zpravidla potřeba od obou stran.[33] Poslední stadium procesu je potom trvalá přítomnost

[28] Defrance a Pfeil, „Verständigung und Versöhnung", 34.
[29] Santa Barbara, Galtung, a Perlman, *Versöhnung (reconciliation)*, 9-10.
[30] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 12.
[31] Ibid., 14.
[32] viz. Santa Barbara, Galtung, a Perlman, *Versöhnung (reconciliation)*, 20, 27.
[33] Ibid., 20.

otázek minulosti v současnosti (*past as present*). Minulost má v této fázi konkrétní podoby památníků, osnov vzdělávání nebo občanských dialogů. Proces rekonciliace může být úspěšný pouze v případě, že společnost zůstává ve stálé konfrontaci s minulostí.[34] V kontextu německé zahraniční politiky hrála otázka vyrovnání se s minulostí po konci druhé světové války naprosto zásadní roli a ve velké míře ji hraje dodnes.[35]

Další velmi významnou proměnnou ovlivňující rekonciliační proces je podle Gardner Feldman institucionální zajištění. Institucionalizovaná transformace vzájemného vztahu může poskytnout nový prostor a nové platformy, na nichž je možné navázat byrokratické i osobní vztahy a obě strany se v nich mohou potkávat jako rovní aktéři. Bilaterální interakce se potom odehrává na několika úrovních – mezi vládami a ministerstvy nebo mezi vládními i nevládními organizacemi obou zemí. Nevládní a společenské instituce mohou v tomto případě hrát čtyři různé modelové role. Za prvé mohou fungovat jako katalyzátor rekonciliačního procesu, tedy mohou vyvíjet vlastní iniciativu na základě touhy širší veřejnosti a stimulovat tím vládní aktivitu. Druhou možnou rolí je komplementární prvek oficiálního státního postupu – nevládní organizace tak mohou do určité míry ovlivňovat a reflektovat vládní kroky a s vládní podporou rozšiřovat spektrum aktivit. Dále mohou zajišťovat funkci komunikačního kanálu mezi vládou a širší veřejností a oboustranně zprostředkovávat reflexi postupů. Posledním možným scénářem jsou nevládní organizace v roli rivala, kdy vyjadřují otevřený nesouhlas s vládními postupy a komplikují tím oficiální politiku a rozvoj bilaterálních vztahů.[36]

Třetím důležitým aspektem je mezinárodní kontext, který může do jisté míry proces rekonciliace ovlivnit (například členství ve společných multilaterálních strukturách může státům usnadnit první krok vzájemného kontaktu a nabízí bezpečný prostor pro rozvoj společných zájmů).[37] Poslední proměnnou představuje politický leadership obou zemí, protože ačkoliv je vůle široké společnosti důležitá, jsou to právě silní političtí představitelé, kteří společnost navigují usmiřovacím procesem.[38]

Je na místě zdůraznit, že takto popsaný proces rekonciliace podle Gardner Feldman nepředpokládá jako výsledný stav bezpodmínečně harmonické soužití bez napětí, ale vychází ze zachování rozdílnosti obou společností. Tyto odlišnosti je nutné jednoznačně identifikovat

[34] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 14.
[35] Defrance a Pfeil, „Verständigung und Versöhnung", 16.
[36] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 15–17.
[37] Ibid., 17.
[38] Ibid., 14–15.

a zjemňovat jejich dopady na vzájemné vztahy, ale rozhodně není na místě je potlačovat.[39] Někteří autoři rozvíjejí myšlenku, že možnou cestou k dlouhodobému míru je nejen odpuštění, ale i zapomnění,[40] ale Gardner Feldman tento předpoklad označuje za problematický a klade velký důraz na přítomnost historie a kultury vzpomínání v současnosti.[41]

Naopak výše zmíněná Joanna Santa Barbara tvrdí, že po naplnění všech potřebných předpokladů (především zajištění budoucí bezpečnosti, pojmenování pravdy, uznání příkoří, omluva, odpuštění a spravedlnost)[42] přichází výsledný stav procesu. V něm již příkoří spáchané v minulosti není nadále tématem vzájemného vztahu, je překonáno, nehraje ve vztahu žádnou roli a nemluví se o něm.[43] Kromě rozdílného pohledu na přítomnost otázek minulosti ve výsledném stavu procesu se Lily Gardner Feldman a Joanna Santa Barbara shodují v mnoha důležitých otázkách, především v nepostradatelnosti pravdivého pojmenování historie, přijetí odpovědnosti a vyjádření uznání k utrpení, které oběť prožila.

Mladé generaci je v rekonciliačním procesu často připisována relativně významná role. Často je vnímána jako nositel naděje, který není zatížen historickým traumatem,[44] a tak se práce s mládeží v mnoha případech může stát přímým nástrojem státní politiky smíření. Adrian Gmelch jmenuje další argumenty pro tvrzení, že mládežnické agentury hrají roli výrazných evropských a mezinárodních aktérů. Především jsou podle něj důležité trilaterální spolupráce, které se neomezují jen na překonávání jednoho historického traumatu, ale zasazují bilaterální vztah do širšího kontextu, čímž umožňují jeho výraznější orientaci na budoucnost. V tomto ohledu se například česká mládež stala v mnoha projektech třetí partnerskou stranou pro Německo-polskou agenturu pro mládež (Deutsch-Polnisches Jugendwerk, DPJW). Kromě pomoci v řešení sousedských konfliktů tak obdobné projekty se státy střední a východní Evropy představovaly důležitou pomoc v procesu demokratizace Evropy po pádu železné opony.[45]

Obecně Gmelch rozděluje instituce pro práci s mládeží do dvou skupin na základě jejich právního ukotvení. Do skupiny Bilateral-I patří mládežnické agentury, které jsou podle

[39] Ibid., 17.
[40] Defrance a Pfeil, „Verständigung und Versöhnung", 41.
[41] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 3.
[42] Santa Barbara, Galtung, a Perlman, *Versöhnung (reconciliation)*, 25.
[43] Ibid., 55–56.
[44] Christiane Wienand, „Internationale Jugendbegegnungen. Überlegungen zur Rolle der Jugend für Versöhnung in Europa", In *Verständigung und Versöhnung nach dem "Zivilisationsbruch"?: Deutschland in Europa nach 1945* (Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2016), 549.
[45] Gmelch, *Jugendwerke in internationalen Versöhnungsprozessen*, 50–52.

mezinárodního práva uznány jako binacionální právnické osoby se dvěma sídly a společným rozpočtem, kam patří DPJW i Německo-francouzská agentura pro mládež (Deutsch-Französisches Jugendwerk, DFJW). Skupinu Bilateral-II potom představují koordinační centra, u kterých existují vždy dvě národní kanceláře s odděleným financováním i odpovědností (tam patří Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem, ale i například německo-izraelská organizace ConAct). Instituce typu Bilateral-II nevznikají nutně na základě významných mezinárodních smluv, a proto se podle Gmelcha nehodí k řešení bilaterálních problémů.[46] Do jaké míry je toto Gmelchovo tvrzení pravdivé, ukáže kapitola věnující se vývoji činnost Koordinačních center Tandem.

Tato diplomová práce se bude věnovat právě a především institucionální práci s mládeží, zasadí ji do kontextu rekonciliačního procesu v česko-německých vztazích a pokusí se objasnit, jaká je její role a jaké dopady může mít ve veřejné sféře.

2 Historický kontext česko-německých vztahů

Cílem této kapitoly je přiblížit čtenáři historický vývoj česko(slovensko)-německých vztahů v kontextu procesu rekonciliace, jak byl popsán v první kapitole. První část kapitoly se věnuje pokusům o navázání diplomatických vztahů během studené války a stručnému nastínění mezinárodní práce s mládeží v tomto období. Druhá část kapitoly se zabývá obdobím po pádu železné opony, respektive po znovusjednocení obou německých států v roce 1990. Jednání vedená mezi Československem, resp. Českou republikou a Spolkovou republikou Německo v devadesátých letech by vydala na celou knihu. Tato kapitola proto nemá ambice představit všechna projednávaná témata, ale spíše představit základní bilaterální smlouvy a dohody, které představují institucionální rámec pro výměny a setkání mládeže realizované od devadesátých let do současnosti.

2.1 Snaha o narovnání československo-německých vztahů během studené války

Jak již bylo zmíněno výše, o navázání skutečných mezinárodních vztahů a o vědomém procesu rekonciliace mezi Československem (později Českou republikou) a Spolkovou republikou Německo můžeme hovořit v podstatě až od pádu železné opony v roce 1989, respektive po znovusjednocení obou německých států v roce 1990. Tato kapitola má za

[46] Gmelch, *Jugendwerke in internationalen Versöhnungsprozessen*, 10.

cíl nabídnout čtenáři náhled do kontextu česko-německých vztahů a jejich historického vývoje, a proto je na místě, aby se v maximální stručnosti věnovala celému období od takzvané *Stunde Null*, tedy od bezpodmínečné kapitulace nacistického Německa a konce druhé světové války v Evropě, a aby nastínila hlavní linie vývoje česko-německých vztahů v posledních téměř osmdesáti letech.

Po konci druhé světové války se takřka celá Evropa pod vedením vítězných mocností snažila o nalezení mezinárodního mírového systému, který by zajistil stabilní uspořádání evropských států a zaručil, že Německo nebude již nikdy schopno ohrozit světový mír.[47] Ačkoliv mělo být poválečné rozdělení Německa do okupačních zón dočasnou záležitostí, začínající studená válka stav v Evropě zakonzervovala na dalších čtyřicet let. I po vzniku Spolkové republiky Německo a Německé demokratické republiky v průběhu roku 1949 zůstalo velké množství pravomocí v rukou okupačních mocností. I přes existenci dvou německých států tak na mezinárodním poli neexistoval aktér, který by byl schopný vést zahraničněpolitická jednání jménem Německa na místě bývalé Německé říše. Není proto možné v prvních poválečných letech mluvit o *německé* politice, protože se jednalo o politiku vítězných mocností – a z tohoto důvodu nemůžeme mluvit ani o navázání československo-německého vztahu.[48]

I když oba německé státy nabyly časem jisté míry suverenity, o široce rozvinutém československo-německém vztahu můžeme od padesátých let mluvit pouze v souvislosti s Německou demokratickou republikou, s níž ČSR navázala dílčí vztahy v rámci sovětské sféry vlivu – například v pražské deklaraci z léta 1950 oba státy potvrdily, že mezi nimi neexistují sporné otázky a poválečný odsun Němců označily za nezměnitelný, spravedlivý a definitivně vyřešený. Zároveň byla ustanovena spolupráce v oblasti kultury i v dalších oblastech (spolupráce odborů a mládežnických organizací, vědeckých nebo uměleckých institucí apod.).[49] V zahraniční politice Spolkové republiky hrála zhruba od poloviny padesátých let výraznou roli Hallsteinova doktrína, která třetím stranám znemožňovala navázání diplomatických vztahů s oběma německými státy zároveň. Ta byla v platnosti až

[47] Kučera, *Mírové uspořádání s Německem*, 12.
[48] Hans Lemberg, „Bipolární svět a československo-německé vztahy 1949-1989: konstanty a zvraty", in *Československo a dva německé státy* (Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová – albis international, 2011), 14–15.
[49] Volker Zimmermann, „Proměnlivá spojenectví. NDR a její vztahy k Československu a Polsku v padesátých a šedesátých letech 20. století", in *Československo a dva německé státy* (Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová – albis international, 2011), 86–89.

hluboko do šedesátých let.[50] Když vezmeme v úvahu, že Československo a NDR byly součástmi téhož východního bloku, v jehož rámci spolu udržovaly diplomatické vztahy a uzavřely mnoho dílčích smluv a dohod o spolupráci, bylo navázání politického vztahu mezi Československem a Spolkovou republikou i během šedesátých let nadále prakticky nemožné.

K jistému uvolnění poměrů mezi východem a západem začalo docházet začátkem šedesátých let, kdy se v SRN objevila politická koncepce *změna skrze sblížení* (*Wandel durch Annäherung*) a kdy se začaly objevovat první snahy o zlepšení vztahů s východoevropskými státy. Zde je možné zmínit například tzv. mírovou nótu („Friedensnote“) kancléře Ludwiga Erharda z jara 1966, nebo dohodu o obchodních zastoupeních mezi ČSSR a SRN.[51] přes rostoucí počet neoficiálních kontaktů i možností cestovního ruchu mezi Spolkovou republikou a Československem nebylo navázání vztahů jednoduché. Opět se na politické scéně vynořila otázka mnichovské dohody a jejího zneplatnění, která veškeré československo-německé styky značně komplikovala.[52]

Důležitým impulsem pro další rozvoj mezinárodních vztahů překračujících železnou oponu byla tzv. „Neue Ostpolitik“, tedy nová východní politika kancléře Willyho Brandta, kterou začal prosazovat po svém nástupu do úřadu v roce 1969.[53] Ta měla za cíl znásobit kontakty se státy východního bloku navázáním diplomatických vztahů, což by později vedlo i k větší spolupráci a k vyvolání politické změny v komunistických státech. Vzhledem k mocenskému postavení bylo pro Spolkovou republiku pochopitelně klíčové uzavření smlouvy se Sovětským svazem, po jejímž podpisu (v srpnu 1970) následovala série smluv vyjednaných s dalšími státy východního bloku (s Polskem, s ČSSR, s Maďarskem a Bulharskem). Součástí této série byla mimo jiné i smlouva o základech vztahů s NDR, dohoda o statusu Západního Berlína a další dílčí smlouvy s NDR.[54] Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo z roku 1973 (též nazývána jako Pražská smlouva) znamenala obnovení československo-německých diplomatických vztahů po dekádách jejich absence. Ačkoliv vyjednání této smlouvy nebylo

[50] Lemberg, „Bipolární svět a československo-německé vztahy 1949-1989",18.
[51] Miroslav Kunštát, „Wandel durch Annäherung? Die ‚neue deutsche Ostpolitik´ aus Prager Perspektive", *Ost-West: europäische Perspektiven* 15, č. 1 (2014), 46–55, https://www.owep.de/artikel/1123-wandel-durch-annaeherung-neue-deutsche-ostpolitik-aus-prager-perspektive (staženo 27. dubna 2022).
[52] Lemberg, „Bipolární svět a československo-německé vztahy 1949-1989: konstanty a zvraty", 18.
[53] Kučera, *Mírové uspořádání s Německem,* 112.
[54] Radko Břach, *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973: Od prvních rozhovorů po ratifikaci smlouvy* (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994), 8-9.

hlavním cílem Brandtovy východní politiky, pro česko-německé bilaterální vztahy hraje Pražská smlouva důležitou roli.

Některé formulace z úvodu smlouvy (ČSSR a SRN „poučeny historií […] v pevné vůli jednou pro vždy skoncovat s neblahou minulostí ve svých vztazích […] uvědomujíce si, že v obou zemích vyrostla nová generace, která má právo na zajištěnou mírovou budoucnost“[55]) by bylo možné začlenit do konceptu Lily Gardner Feldman, tedy do první fáze rekonciliačního procesu, v níž minulost stimuluje začátek smiřování.[56] Nicméně s ohledem na to, že dalších více než dvacet let nedošlo k většímu rozvoji česko-německých vztahů, je náročné počáteční bod procesu jednoznačně definovat. Sama Gardner Feldman k fázi *past as stimulus* zmiňuje především události a symbolická gesta z devadesátých let,[57] a proto i tato práce vychází z tvrzení, že v případě česko-německých vztahů začal proces rekonciliace až po konci studené války.

Hlavním tématem jednání o Pražské smlouvě byla otázka zneplatnění mnichovské dohody, která je hned v prvním článku smlouvy označena za nulitní.[58] Druhý článek zároveň obratem dodává, že se smlouva tímto označením nijak nedotýká právních účinků vyplývajících z období Protektorátu Čechy a Morava, zároveň odmítá materiální nároky ze strany ČSSR nebo jejích občanů vztahující se k tomuto období. V pátém článku se oba státy zavázaly podniknout další kroky k širokému rozvoji svých vzájemných vztahů a k rozšíření sousedské spolupráce mimo jiné v oblasti kultury, vědy a dalších styků, které jsou v zájmu obou stran,[59] k nimž ovšem v nejbližších letech po podpisu smlouvy ve větším měřítku nedošlo.

Po konci studené války představovalo znovusjednocení Německa důležitou politickou otázku pro většinu evropských států. Po zkušenostech druhé světové války panoval (především v očích východních států) strach z obnovení Německa v jeho plné síle a nejistota ohledně budoucího vývoje. Československá politická reprezentace zaujala tehdy relativně konstruktivní postoj. Kruh kolem Václava Havla podporoval německé právo na sebeurčení již

[55] „Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa“, 11. prosince 1973. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 8.
[56] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 14.
[57] Lily Gardner Feldman, „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech republic", *International Affairs* 1999, č. 2 (1999): 347.
[58] „Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německa“, 11. prosince 1973. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 9.
[59] Ibid.

v polovině 80. let a po revoluci pokračoval Havel v této politice i z pozice prezidentského úřadu.[60]

2.2 Rozvoj česko(slovensko)-německých vztahů po roce 1990

Opravdový proces navazování mezinárodních vztahů mohl začít až po pádu železné opony. Ani po roce 1989, respektive po německém znovusjednocení v roce 1990, nebyly ale česko-německé vztahy jednoduché a trvalo mnoho let, než došlo k jejich osvobození od zátěže způsobené traumaty z minulosti. Dokud nebyly vyřešeny otázky minulosti, chyběla v česko-německých politických vztazích i motivace k usmíření (na rozdíl například od křesťanských církví, které byly k rekonciliaci připraveny výrazně lépe[61]). Častěji než rekonciliace nebo smíření byly v česko-německých vztazích skloňovány pojmy jako kompenzace či odškodnění.[62]

Od roku 1989 už je možné v kontextu česko-německých vztahů najít mnoho okamžiků, které zapadají do konceptu procesu rekonciliace podle Lily Gardner Feldman. Znovusjednocené Německo cítilo potřebu vzbudit důvěru u států bývalého východního bloku a zamezit veškerým obavám z budoucího vývoje.[63] Do první fáze rekonciliačního procesu (*past as stimulus*) zapadá hned několik událostí z let 1989 a 1990. Za první symbolické gesto můžeme označit projev Václava Havla v Československé televizi z 23. prosince 1989, v němž prohlásil, že si myslí, že „...jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti po druhé světové válce, omluvit. Protože to byl akt velmi tvrdého zbavení několika milionů lidí jejich domovů a bylo to vlastně zlo, které bylo odplatou za předchozí zlo. A já myslím, že budeme-li na zlo odpovídat zlem, budeme to zlo jenom dál a dál prodlužovat. A to je ovšem, znovu opakuji, můj privátní názor.“[64] I přesto, že se nejednalo o oficiální postoj československé politiky (koneckonců to bylo několik dnů před prezidentskou volbou a Václav Havel v té době nezastával žádnou oficiální funkci), jednalo se o silné gesto uznání způsobeného příkoří, které bylo v Německu přijato velmi pozitivně,[65] ačkoliv z vnitropolitického hlediska se jednalo o

[60] Kučera, *Mírové uspořádání s Německem*, 237–38.
[61] Miroslav Kunštát, „Role křesťanských církví v rekonciliačních procesech ve střední Evropě – polsko-německý a česko-německý případ", *Mezinárodní vztahy* 44, č. 3 (2009): 6, https://mv.iir.cz/article/download/329/335 (staženo 27. dubna 2022).
[62] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 18.
[63] Gardner Feldman, „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy", 347.
[64] „Vyjádření Václava Havla k odsunu sudetských Němců“, 23. prosince 1989. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 25.
[65] Kučera, *Mírové uspořádání s Německem*, 251.

velmi riskantní prohlášení, které mohlo negativně ovlivnit Havlovu prezidentskou kampaň.[66] V této souvislosti by měla být zmíněna i první zahraniční cesta čerstvě zvoleného prezidenta Václava Havla, která vedla začátkem ledna 1990 do obou německých států. Návštěva (východního) Berlína a Mnichova v jednom dni s sebou sice nenesla oficiální omluvu nebo jiné vyjádření týkající se zla páchaného v minulosti oběma stranami, ale bezesporu touto cestou Havel zdůraznil význam československo-německých vztahů pro novou demokratickou republiku.[67]

Dalším střípkem rekonciliačního procesu mezi Československem a Spolkovou republikou je například návštěva spolkového prezidenta Richarda von Weizsäckera v Praze v březnu 1990. Přijal tehdy pozvání československého prezidenta Václava Havla a zúčastnil se vzpomínkové akce na Pražském hradě k výročí vpádu německých vojsk do Československa v březnu 1939. Havel ve svém projevu mimo jiné uvedl: „Před jedenapadesáti lety sem nepozván vtrhl nepřítel. Dnes tu je na naše pozvání přítel.“[68] V tomto projevu je patrná především první fáze rekonciliačního procesu podle Gardner Feldman, tedy minulost jako stimul (*past as stimulus*).[69] Richard von Weizsäcker pak ve své promluvě projevil uznání viny německého národa a československého pocitu křivdy, které Gardner Feldman označuje za druhou fázi procesu smíření (*acknowledging of grieviances*).[70] Von Weizsäcker ve své řeči mimo jiné uznal, že se Němci na československé zemi a jejích obyvatelích dopustili obrovského bezpráví. Dále zdůraznil význam minulosti a vzpomínání pro budoucí soužití v mírové Evropě: „Dlužíme Vám vzpomínku a potřebujeme Vaše napomenutí. Nechceme zneužívat historii k obraně, obžalobě či ke srovnávání. To historie nepotřebuje a nám by to dále také nepomohlo. Pokud spolu chceme žít v míru a přátelství, neobejdeme se bez upřímnosti – jak té vzájemné, tak každý ve vztahu k vlastní minulosti.“[71]

---

[66] Miroslav Kunštát, „Německo a Česká republika“, 200.
[67] Kučera, *Mírové uspořádání s Německem*, 237–38.
[68] „Projev prezidenta ČSSR Václava Havla při návštěvě prezidenta SRN Richarda von Weizsäckera", Pražský hrad, 15. března 1990, http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1990/1503.html (staženo 27. dubna 2022)
[69] Gardner Feldman, „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy", 247.
[70] Ibid., 349.
[71] překlad autorky z originálu: „Wir schulden Ihnen die Erinnerung, wir brauchen Ihre Mahnung. Wir wollen die Geschichte nicht zur Verteidigung, zur Anklage oder zur Aufrechnung missbrauchen. Dessen bedarf die Geschichte nicht, und uns würde es nicht weiterhelfen. Wenn wir uns in frieden und Freundschaft begegnen wollen, dann brauchen wir Aufrichtigkeit sowohl miteinander als auch jeder für sich mit seiner eigenen Vergangenheit.“, in „Zeichen des Vertrauens im Geiste aufrichtiger Nachbarschaft - Besuch des Bundespräsidenten in Prag", Bundesregierung.de, 17. března 1990, https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/zeichen-des-vertrauens-im-geiste-aufrichtiger-nachbarschaft-besuch-des-bundespraesidenten-in-prag-788188 (staženo 27. dubna 2022).

Podobných symbolů a gest bychom v tehdejších projevech nejvyšších představitelů Československa i Spolkové republiky našli mnoho. Cílem této kapitoly není ale jejich kompletní výčet, nýbrž spíše náhled na to, ve které době můžeme vysledovat počátek rekonciliačního procesu mezi oběma národy. Ač k navázání diplomatických vztahů došlo už v sedmdesátých letech, jednalo se spíše o pragmatické pokusy s cílem řešení aktuální politické situace. Opravdové smíření dvou znepřátelených národů se ovšem neobejde bez hloubkového pohledu do minulosti, jejího jednoznačného pojmenování a uznání minulých chyb – a k těmto krokům došlo až po pádu železné opony. Zároveň tyto příklady dokazují i důležitost aspektu *leadershipu*, který Gardner Feldman uvádí ve své knize.[72] Václav Havel, stejně jako Richard von Weizsäcker a mnozí další politikové tehdejší doby, představoval silnou politickou osobnost, která smíření mezi oběma národy výrazně urychlila nejen svými činy, ale i symbolickými gesty.

Jednotlivé fáze procesu rekonciliace podle Gardner Feldman není možné jednoznačně časově ohraničit (a tak například při setkání Václava Havla a Richarda von Weizsäckera v březnu 1990 můžeme zároveň sledovat prvky první a druhé fáze), nicméně v průběhu prvních deseti let po revoluci docházelo k aktivnímu řešení politických a právních otázek pramenících z minulosti i k mnoha symbolickým gestům a setkáním na státní úrovni i na úrovni nestátních organizací. Devadesátá léta tak představovala pro smíření česko-německých vztahů velký průlom a cestu k jejich dalšímu rozvoji.

Kromě symbolických gest v projevech vrcholných státníků došlo v devadesátých letech i k vyjednání řady dílčích smluv mezi Československem (později Českou republikou) a Spolkovou republikou Německo, které představují základní kameny přeshraniční spolupráce v mnoha oblastech. Především je třeba zmínit dva nejdůležitější dokumenty, které formovaly česko-německé vztahy, tedy takzvanou smlouvu o dobrém přátelství z roku 1992 a následně česko-německou deklaraci z roku 1997.

V roce 1992 byla završena vyjednávání Smlouvy mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci. Již v úvodu je jednoznačně uznáno minulé utrpení obou stran („…vědomy si četných obětí, které si vyžádalo panování násilí, válka a vyhnání, a těžkého utrpení, které bylo

[72] Lily Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation,* 12, 14-15.

způsobeno mnoha nevinným lidem…“)[73] a zdůrazněn přínos a význam kulturní výměny, stejně jako důležitost úlohy mladé generace v novém utváření vztahů a spolupráce mezi oběma národy.[74] Hlavními tématy smlouvy je především udržení míru a bezpečnosti v nové Evropě, zřeknutí se násilí a podpora hospodářského sjednocení Evropy, stejně jako německá podpora československé snahy o začlenění do Evropského společenství. Dále smlouva mluví o zintenzivňování a rozšiřování kulturní výměny ve všech oblastech a na všech úrovních.[75] Tato smlouva znamenala sice pro česko-německé vztahy velký krok vpřed, nicméně její vyjednávání otevřela velmi složité problémy (otázka nulity mnichovské dohody, otázka poválečného vyhnání německých obyvatel a další) a rozvířila tak vnitropolitickou situaci v Československu i ve Spolkové republice.[76] Vytvořila sice základ pro další bilaterální spolupráci, ale v mnoha ohledech obsahovala nejasné formulace, které nevedly ke konkrétnímu výsledku: například právě v případě institucionalizace výměn mládeže nebo potřeby navázání dialogu na nevládní úrovni. Po roce 1992 tak sice došlo k rozvoji česko-německých vztahů například v hospodářské oblasti, ale na politické úrovni i nadále stagnovaly.[77]

Naprosto zásadní krok pro rozsáhlejší institucionalizaci česko-německých vztahů představuje Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji, která byla podepsána dne 21. ledna 1997. V kontextu procesu rekonciliace vykazuje smlouva znaky všech tří fází. V prvním článku stojí, že „obě strany jsou si zároveň vědomy, že společná cesta do budoucnosti vyžaduje jasné slovo o minulosti, přičemž příčina a následek ve sledu událostí nesmějí být opomíjeny,“[78] z čehož je patrná první fáze procesu, tedy minulost jako stimul. Dále obě strany uznávají vinu na historických událostech a vyjadřují pochopení pro trauma druhé strany, což podle Gardner Feldman představuje druhou fázi procesu („Německá strana přiznává odpovědnost Německa za jeho roli v historickém vývoji“; „(*německá strana, pozn.*

[73] „Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci“, 27. února 1990. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 10.
[74]Ibid., 11.
[75]„Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci“, 27. února 1990. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 11–17.
[76] „Před dvaceti lety Havel a Kohl podepsali dobré sousedství", *Česko-německý fond budoucnosti*, https://www.fondbudoucnosti.cz/aktuality/media/pred-dvaceti-lety-havel-a-kohl-podepsali-dobre-sousedstvi-e15 (staženo 27. dubna 2022).
[77] Miroslav Kunštát, „Czech-German Relations after the Fall of the Iron Curtain": 156, 149,
[78] „Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji“, 21. ledna 1998. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 22.

autorky) lituje utrpení a křivd, které Němci způsobili československému lidu"; „"Česká strana lituje, že poválečným vyháněním […] bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem"[79]). Obě strany se zároveň zavázaly, že „nebudou zatěžovat své vztahy politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti."[80] I když se o deklaraci často hovoří jako o tzv. tlusté čáře za minulostí,[81] nebylo jejím cílem témata minulosti ze vzájemného dialogu nadobro odstranit, jako spíše „přesunout historickou agendu do oblasti morální, do sféry historického bádání a odborného a společenského diskurzu a aktivit."[82] Neznamená to tedy, že by nebyla naplněna třetí fáze rekonciliačního procesu (*past as present*), protože deklarací byla zároveň podpořena role Česko-německé komise historiků (která existovala již od roku 1990)[83] pro společný výzkum historického vývoje česko-německých vztahů. V tomto ohledu lze tedy říci, že jediný dokument nese znaky všech tří fází procesu.

Na rozdíl od dřívější bilaterální dokumentace obsahuje deklarace kromě různých floskulí o budoucí spolupráci a budování dobrých česko-německých vztahů i praktické kroky potřebné pro jejich zajištění. Především je to vznik Česko-německého fondu budoucnosti (dále jen Fond budoucnosti, případně Fond), do něhož se oba státy zavázaly vložit nemalé finanční obnosy, které mají pod společnou správou obou zemí sloužit „k financování projektů společného zájmu (jako jsou setkávání mládeže, […] partnerské projekty, česko-německá diskusní fóra, […] přeshraniční spolupráce)."[84] Zároveň bylo z rozpočtu Fondu budoucnosti zřízeno Česko-německé diskusní fórum pro pěstování přeshraničního dialogu.[85]

Stručně je tedy možné říci, že v průběhu studené války byla jistá snaha o navázání česko-německých vztahů, která nicméně nevycházela z touhy po smíření, ale z potřeby řešení praktických politických otázek tehdejší doby. Až v devadesátých letech došlo k diskusi o pravdivém pojmenování minulosti a k vyjednání klíčové česko-německé deklarace, která se stala odrazovým můstkem pro další vzájemné vztahy.

---

[79] Ibid.
[80] Ibid., 22-23.
[81] Vladimír Handl, „Deklarace – od akceptace jinakosti k porozumění", in *Česko-německá deklarace: Deset let poté* (Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007), 87.
[82] Vladimír Handl, „Deklarace přispěla k uvolnění vzájemných vztahů", in *Česko-německá deklarace: dvacet let poté* (Praha: Institut Václava Klause, 2017), 85–86.
[83] Miroslav Kunštát, „Czech-German Relations after the Fall of the Iron Curtain", 154.
[84] „Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji", 21. ledna 1998. In *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*, 23.
[85] Ibid., 80.

3 Výměny a setkání mládeže po roce 1990

Po pádu železné opony se spolu s česko-německými politickými vztahy dále výrazně rozvíjely i výměny mládeže. Hned na začátku devadesátých let, pouze několik týdnů po německém znovusjednocení (29. listopadu 1990) došlo v Bonnu k podpisu Dohody mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci a výměně mládeže.[86] Na základě předchozích (předrevolučních) smluv mezi oběma státy Dohoda zdůrazňuje „významný přínos mládeže při výstavbě nové společné Evropy, založené na zásadách vzájemného porozumění a spolupráce“.[87] Obě strany se zavázaly k podpoře vzájemných vztahů a styků mezi mládeží, výměn zkušeností a hlubší spolupráce především prostřednictvím partnerství mezi nejrůznějšími mládežnickými organizacemi a institucemi z obou zemí na mnoha různých úrovních (mezi školskými zařízeními, státními i soukromými organizacemi pracujícími s dětmi a mládeží, mladými politiky atd.). Právě mládež hraje v procesu rekonciliace a v prohlubování porozumění mezi národy relativně významnou roli. V případě česko-německého vztahu v devadesátých letech byli mladí lidé vnímáni jako nositelé naděje, protože jejich generace nebyla zatížena válečnou a poválečnou minulostí.[88]

Forem a způsobů spolupráce, které se oba státy zavázaly podporovat, je mnoho, například společná setkání, festivaly, letní tábory pro mládež, přednášky a semináře k aktuálním tématům, společná výzkumná či sportovní činnost, spolupráce a výměny mladých politiků i novinářů a další. Na základě této Dohody vznikla také Česko-německá rada pro spolupráci a výměnu mládeže, která má za úkol komunikovat se státními správami a odpovědnými institucemi na obou stranách,[89] stejně jako každoročně prostřednictvím společného protokolu vyhodnocovat dosavadní činnost a posun v česko-německých setkáních a společných projektech.[90] Z podpisu Dohody tak záhy po pádu železné opony a znovusjednocení Německa je jednoznačně patrné, že výměny mládeže hrají v mezinárodních vztazích (a tím více v případě sousedních států) nezastupitelnou roli. Sblížení generací, jejichž

[86] „Německo: seznam platných mezinárodních smluv s Českou republikou", Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nemecko/smlouvy/index.html (staženo 27. dubna 2022).
[87] „Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci a výměně mládeže", 29. listopad 1990.
[88] Wienand, „Internationale Jugendbegegnungen", 549.
[89] „Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci a výměně mládeže".
[90] „Aktuální bilaterální a multilaterální dohody v oblasti mládeže", Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, https://www.msmt.cz/mladez/dokumenty (staženo 27. dubna 2022).

životy nebyly zatíženy nacismem, druhou světovou válkou a vyhnáním německého obyvatelstva, velkou měrou přispělo k následnému rozvoji česko-německých vztahů až do stavu, v jakém jsou dnes. Nutno ovšem dodat, že kromě vzniku Rady pro spolupráci a výměnu mládeže nedošlo na základě této dohody k dalšímu institucionálnímu zajištění spolupráce v oblasti práce s mládeží. Dohoda tak přinesla pěkné formulace, které bohužel v první polovině devadesátých let nebyly naplněny.

Zatímco s Polskem navázala Spolková republika velmi úzkou institucionalizovanou spolupráci v oblasti výměn mládeže již v roce 1991, proces jednání s Československem byl výrazně pomalejší a složitější. V roce 1991 došlo nejen k podpisu Německo-polské smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, která plnila mnoho rolí rekonciliačního procesu (došlo zde k pojmenování historického utrpení, zároveň byl kladen velký důraz na budoucí kooperativní vztah),[91] ale i ke vzniku Polsko-německé agentury pro mládež (DPJW), která dodnes podpořila v různých bilaterálních programech na tři miliony mladých lidí.[92]

Poptávka po podobném institucionálním zajištění po vzoru DPJW se v první polovině devadesátých let objevovala i v Československu. Bohužel byla politická situace v tehdejších československo-německých vztazích složitější, protože jednání o Smlouvě o dobrém sousedství a přátelské spolupráci, stejně jako pozdější vyjednávání textu Česko-německé deklarace, rozvířila mnoho bolestivých historických témat. Jednání proto trvala výrazně déle, než se předpokládalo, a v česko-německých vztazích proto ještě v polovině 90. let neexistovaly podmínky pro vznik podobné agentury pro práci s mládeží.[93]

Ačkoliv je v souvislosti česko-německých vztahů za zlomový označován rok 1997, kdy byla po dlouhých peripetiích podepsána Česko-německá deklarace, v případě výměn mládeže sehrál klíčovou roli již rok 1996, kdy došlo k prvnímu česko-německému setkání mládeže ve východočeské Poličce. Německý spolkový kruh mládeže (DBJR) ve spolupráci s Kruhem sdružení dětí a mládeže ČR a dalšími mládežnickými organizacemi připravili velké setkání pro 120 účastníků z obou zemí,[94] i když jiné zdroje mluví až o 250 zúčastněných,[95]

[91] Gardner Feldman, „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy", 349.
[92] „Die deutsch-polnische Zusammenarbeit", Auswärtiges Amt, 2022, https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/europa/zusammenarbeit-staaten/polen/-/210004 (staženo 27. dubna 2022).
[93] „Před dvaceti lety Havel a Kohl podepsali dobré sousedství".
[94] Carsten Lenk, „Historie česko-německých výměn mládeže". In *Česko-německé setkání. Příručka pro školy a sdružení dětí a mládeže* (Plzeň Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2005), 1.2.
[95] Christian Semler, „Die Enkel sollen's richten", Die Tageszeitung, 3. září 1996, https://taz.de/!1439671/ (staženo 27. dubna 2022).

některé dokonce až o třech stech.[96] Hlavním mottem setkání se stalo heslo „Nic nás nerozdělí“ a i přes mnohá rozdílná stanoviska zde mladí lidé vedli plodné diskuse k mnoha důležitým společenským tématům – politickým, historickým, environmentálním i dalším.[97]

V čase napjatých a vyhrocených politických vyjednávání o znění česko-německé deklarace vzbudilo setkání mládeže velký zájem veřejnosti a médií. Velkou měrou k tomu přispěl i fakt, že se oba prezidenti, Václav Havel a Roman Herzog, rozhodli setkání na jeden den osobně zúčastnit a vést s mladými lidmi diskusi o zátěži minulosti, o nacionalismu a o toleranci.[98] Spolkový prezident Herzog ve svém úvodním proslovu zdůraznil, že ještě před nedávnem by podobné setkání bylo nepředstavitelné, a i když se v posledních letech evropské společnosti přiblížily normalitě, stále je potřeba na vzájemných vztazích pracovat. Připomněl důležitost pravdivého pojmenování minulosti a neustálých diskusí o historických traumatech, zároveň ale vyzdvihl, že hlavním úkolem mladé generace je vybudovat mírovou a přátelskou přítomnost a budoucnost: „Vy jste budoucnost! Setkávejte se tak často, a tak dobře, jak to jen jde! Dělejte lépe to, co generace před námi a před vámi udělaly špatně!“[99] Na jednu stranu je možné tento proslov interpretovat jako motivaci pro mladou generaci k vytvoření vlastní budoucnosti, objevují se ale i názory, že v rekonciliačním procesu byla do jisté míry snaha přenést odpovědnost za narovnání válečných a poválečných zločinů na mladé lidi.[100] Ať už je ale interpretace jakákoliv, je nesporné, že organizace velkého česko-německého setkání mládeže za účasti obou prezidentů byla velmi důležitým krokem, který nejenže vyslal další impuls do zamrzlých politických jednání, nýbrž vytvořil vzor pro další setkání a výměny mládeže, které se dodnes těší velkému zájmu mladých lidí z obou zemí.

Z pohledu analytického konceptu podle Lily Gardner Feldman je v případě prvního česko-německého setkání mládeže v Poličce patrných hned několik proměnných ovlivňujících proces vzájemné rekonciliace. Historie sehrála v setkání svou roli tím, že byla předmětem mnohých diskusí mezi mladými lidmi i oběma prezidenty. Zároveň je zde ale vidět vliv státních i nestátních institucí, které organizací tohoto setkání katalyzovaly další vývoj procesu

[96] Mike Corsa, „Deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Jugendbereich", *Zeitschrift zur politischen Bildung* 1998, č. 4 (1998): 102.
[97] Lenk, „Historie česko-německých výměn mládeže", 1.2.
[98] Semler, „Die Enkel sollen’s richten".
[99] překlad autorky z originálu: „Ihr seid die Zukunft! Begegnet euch sooft und so gut es geht! Macht besser, was die Generationen vor uns und vor euch schlecht gemacht haben!“, in „Botschaft des Bundespräsidenten Roman Herzog anläßlich einer Diskussion mit deutschen und tschechischen Jugendlichen", Bundespräsident.de, 4. září 1996, https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Roman-Herzog/Reden/1996/09/19960904_Rede.html (staženo 27. dubna 2022).
[100] Wienand, „Internationale Jugendbegegnungen", 564.

česko-německého smíření.[101] Patrná je z tohoto příkladu i síla politického leadershipu, kterou svou účastí prokázali prezidenti obou zemí.[102] Jistou roli zde sehrál i aspekt mezinárodního kontextu akce, která vznikla po vzoru setkání realizovaných mezi Spolkovou republikou a Francií, resp. Polskem a dalšími státy. S rozvíjející se evropskou integrací bylo i toto téma předmětem česko-německého politického dialogu, kde se České republice dostalo ze strany Německa ujištění o podpoře jejího vstupu do NATO i do Evropské unie.[103]

V době setkání v Poličce již probíhala jednání na úrovni Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, BMFSFJ) a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) o možné podobě institucionálních struktur pro zajišťování česko-německých výměn a setkání mládeže.[104]

Setkání mládeže v Poličce tak vyslalo (mimo jiné i díky účasti hlav obou států) jasný pozitivní signál pro další jednání o česko-německé deklaraci, ale znamenalo především velký průlom směrem k další institucionalizaci mezinárodní práce s mládeží. Ministryně BMFSFJ Claudia Nolte a ministr MŠMT Ivan Pilip podepsali dne 3. září 1996 v Poličce společné prohlášení o záměru zřídit koordinační centra pro česko-německé výměny mládeže.[105] Konkrétní obsah prohlášení přiblíží následující kapitola věnovaná Koordinačním centrům česko-německých výměn mládeže Tandem.

3.1 Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem

Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem (dále jen Tandem, případně Koordinační centra) vznikla na základě společného prohlášení spolkové ministryně BMFSFJ Claudie Nolte a jejího českého protějšku, ministra MŠMT Ivana Pilipa, o záměru zřídit koordinační centra ze dne 3. září 1996.[106] Prohlášení bylo podepsáno při příležitosti prvního česko-německého setkání mládeže v Poličce s cílem „rozšířit a zintenzivnit výměny

[101] viz. Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 15.
[102] viz. Ibid., 12.
[103] Gardner Feldman, „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy", 350–51.
[104] Lenk, „Historie česko-německých výměn mládeže", 1.2.
[105] Ivan Pilip a Claudia Nolte, „Prohlášení ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a spolkové ministryně pro rodinu, seniory, ženy a mládež Spolkové republiky Německo o záměru zřídit koordinační centra pro česko-německé výměny mládeže", 3. září 1996, https://tandem-org.cz/uploads/file/1125_2016012419554564464_1996-prohlaseni-ministru-o-zameru-zridit-koordinacni-centra.pdf (staženo 27. dubna 2022).
[106] Ibid.

mládeže“[107] mezi oběma zeměmi. Dvě koordinační centra vznikla jako vhodnější alternativa k binacionálním agenturám, které vznikaly například ve spolupráci Spolkové republiky s Francií či s Polskem.

Mládežnické agentury byly v případě německo-francouzského a německo-polského vztahu výsledkem obsáhlých bilaterálních smluv (v případě Francie byl vznik mládežnické agentury součástí Elysejské smlouvy z roku 1963,[108] v případě Polska součástí Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci z roku 1991[109]) a mají statut binacionální právnické osoby podle mezinárodního práva (tady patří do skupiny, kterou Adrian Gmelch definuje jako Bilateral-I).[110] Naproti tomu Tandem má statut dvou národních koordinačních center a vznikl ještě před koncem jednání o znění Česko-německé deklarace. I ze zpětného pohledu byla volba bilaterální spolupráce dvou národních kanceláří hodnocena jako efektivní a flexibilní.[111]

V období, kdy vládní jednání o Česko-německé deklaraci stagnovala a kompromis přijatelný pro obě strany se zdál být v nedohlednu, viděli prezidenti obou zemí, Václav Havel a Roman Herzog, ve spolupráci v oblasti práce s mládeží příležitost, jak uvést jednání znovu do pohybu.[112] Z důvodu politické nepřipravenosti na vznik mládežnické agentury, ale i z důvodu nedostatku finančních prostředků na české straně tak bylo přijato rozhodnutí o vzniku Koordinačních center. Koordinační centra měla naplňovat cíle plynoucí z Dohody o spolupráci a výměnách mládeže z roku 1990 – tedy především napomáhat rozvoji vzájemných styků, prohlubovat spolupráci mezi mládeží či podporovat navazování vztahů mezi mládežnickými organizacemi.[113] V prohlášení je také zdůrazněna mimo jiné důležitost poradenských služeb, vzdělávání profesionálních i dobrovolných pracovníků s mládeží v oblasti mezinárodní spolupráce nebo zprostředkovávání kontaktů mezi zainteresovanými organizacemi. Veškerá tato činnost by měla probíhat nejen v úzké spolupráci obou koordinačních center, ale i v koordinaci s Radou pro mládež.[114] Na základě tohoto prohlášení byla na jaře 1997 zřízena dvě koordinační centra – v Plzni a v bavorském Řezně.

---

[107] Ibid.
[108] „DFJW: Die Institution", Deutsch-Französisches Jugendwerk, https://www.dfjw.org/institution.html (staženo 27. dubna 2022).
[109] „Über das DPJW", Deutsch-Polnisches Jugendwerk, https://dpjw.org/dpjw/ (staženo 27. dubna 2022).
[110] Gmelch, *Jugendwerke in internationalen Versöhnungsprozessen*, 9.
[111] „Výroční zpráva 2004" (Tandem Plzeň, 2005), 4.
[112] Corsa, „Deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Jugendbereich", 101–2.
[113] „Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci a výměně mládeže".
[114] Pilip a Nolte, „Prohlášení ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a spolkové ministryně pro rodinu, seniory, ženy a mládež Spolkové republiky Německo o záměru zřídit koordinační centra pro česko-německé výměny mládeže".

Dlouhodobým cílem Tandemu není pokrýt kompletní poptávku po poradenských a dalších službách v oblasti česko-německých výměn mládeže, ale navázat úzkou spolupráci s již existujícími organizacemi a vytvořit tak funkční institucionální síť. Proto se v počátcích činnost center soustředila z velké míry na poradenství, přípravu informačních materiálů a metodik, které v česko-německém prostoru do té doby v podstatě neexistovaly.[115]

Koordinační centra pracují do jisté míry odděleně, aby byla schopná uspokojit částečně rozdílnou poptávku na obou stranách hranice. Pro školy z obou zemí nabízejí zprostředkování partnerského kontaktu se zahraniční školou, poradenství, pomoc s přípravou žádosti o finanční podporu, ale například i další vzdělávání pedagogů v rámci kontaktních a tematických seminářů. Pro střední školy a odborná učiliště je určen program podpory odborných praxí, v jehož rámci mohou žáci a studenti vycestovat na několikatýdenní praxi do firem, dílen či vzdělávacích zařízení v sousední zemi. Pro české školy je to navíc například projekt *Němčina nekouše*, který cílí na žáky druhého stupně základních škol a snaží se je prostřednictvím jazykové animace a hravého poznávání motivovat ke studiu němčiny.[116] V oblasti mimoškolní spolupráce potom nabízí organizacím věnujícím se neformálnímu vzdělávání a volnočasovým aktivitám propojení s partnerskou institucí na druhé straně hranic. Pro setkání dětí a mládeže je možné získat od Tandemu i přímou finanční podporu konkrétního projektu, pokud naplní podmínky přeshraniční spolupráce. Zároveň pro pracovníky mimoškolních organizací platí stejná nabídka seminářů dalšího vzdělávání jako pro školní pedagogy.[117] Od roku 2006 rozšířil Tandem portfolio svých činností i o podporu česko-německé spolupráce na úrovni předškolních zařízení z příhraničních regionů, kde nabízí nejen vzdělávání a výměny pedagogů mateřských škol, ale i podporu při organizaci setkání dětí mladších šesti let.[118] Soukromé osoby se zájmem o poznání sousední země mají potom možnost využít informace o možných dobrovolnických programech včetně projektu *ahoj.info*, který zprostředkovává dobrovolníky do samotných kanceláří Tandemu.[119] Spektrum poradenské a podpůrné činnosti koordinačních center je opravdu široké a snaží se

[115] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1997" (Tandem Regensburg, 1998), 3-4, 8.
[116] „Školská oblast – Schulischer Austausch", Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, https://www.tandem-org.de/assets/files/TandemFlyer/20151007_bf-schulisch_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).
[117] „Mimoškolní oblast – Außerschulischer Austausch", Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem", https://www.tandem-org.de/assets/files/ausserschulisch/20210413_bf-au%C3%9Ferschulisch.pdf (staženo 27. dubna 2022).
[118] „Program podpory Odmalička", Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, http://www.tandem-org.cz/program-podpory-odmalicka (staženo 27. dubna 2022)
[119] „Nabídka Tandemu – Jednotlivci", Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, http://www.tandem-org.cz/jednotlivci (staženo 27. dubna 2022).

nabídnout potřebnou podporu co největšímu množství institucí, spolků, ale i jednotlivců. Od druhé poloviny roku 1997 začal Tandem i s realizací vlastních akcí v úzké spolupráci obou kanceláří. Jedná se nejen o výše zmíněné semináře pro pedagogy a další pracovníky s mládeží, ale i o samotná setkání mladých lidí z obou zemí, kterým se tato diplomová práce bude věnovat podrobněji. Po vzoru prvního setkání v Poličce z roku 1996 zorganizoval Tandem druhé takové setkání hned v následujícím roce a s jistou pravidelností se konají dodnes.

Oficiální otevření Koordinačních center Tandem proběhlo na jaře 1997 a obě kanceláře hned zahájily svou činnost. V prvních měsících byla zapotřebí především poradenská činnost, protože institucionální podpora mezinárodní práce s mládeží v českém prostředí v podstatě neexistovala. Poptávka byla od začátku vysoká, jen během roku 1997 zpracovala německá kancelář Tandemu celkem 352 žádostí o podporu, z nichž téměř polovinu (163) tvořily neškolní organizace pro práci s mládeží a mládežnické spolky.[120] Z toho je patrné, že zde již v devadesátých letech existovala touha po přeshraniční mládežnické spolupráci a poptávka po jejím institucionálním zajištění. I z důvodu tak velkého zájmu došlo k rozšíření původně tříčlenných týmů obou kanceláří a k oddělení agendy školních a mimoškolních aktivit. Spektrum i rozsah činnosti obou Koordinačních center během posledních pětadvaceti let stoupal a úměrně tomu se navyšoval i počet zaměstnanců obou kanceláří.

Cílem této kapitoly je přiblížit čtenáři vývoj činnosti Tandemu v různých oblastech jeho práce – především v odvětví informačních a poradenských služeb, propojování institucí se zájmem o přeshraniční partnerství, podporu osob pracujících s mládeží, projekt *ahoj.info* a samotná česko-německá setkání mládeže. Důraz je kladen nejen na kvantitativní vývoj a průběžný nárůst počtu zájemců a rozšiřování pracovního spektra, ale především na tematická zaměření činnosti a obsahovou náplň setkání.

Po informačních a poradenských službách Tandemu byla vysoká poptávka od samého počátku jeho působení. Jak již bylo zmíněno, hned v roce 1997 oslovilo Tandem s prosbou o konzultaci přes 150 mládežnických organizací a v dalších obdobích toto číslo jen rostlo.[121] V zájmu snížení počtu potřebných osobních konzultací, které jsou časově velmi náročné, začaly velmi rychle vznikat různé informační a metodické materiály, které by

[120] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1997"(Tandem Regensburg, 1998), 20.
[121] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1999" (Tandem Regensburg, 2000), 11.

zaměstnancům Tandemu časově odlehčily práci.[122] Pro německé zájemce o spolupráci tak vyšla například brožura usnadňující orientaci v českém systému práce s mládeží a naopak,[123] stejně jako obecné informační materiály pro mladé lidi, kteří chtějí sousední zemi lépe poznat,[124] nebo drobný slovník s názvem *Do Kapsy*, který má mladým lidem usnadnit přímou komunikaci během jejich setkání.[125] Komunikační bariéry během setkání (nejen) mládeže je možné odstranit i pomocí metody jazykové animace, kterou Tandem provozuje již od začátku své činnosti. Jedná se o hravou metodu, která přibližuje účastníkům základy cizího jazyka a usnadňuje komunikaci v jazykově smíšených skupinách. Cílem jazykové animace není cizí jazyk účastníky naučit, ale přiblížit jim jeho logiku, a především odbourat ostych a strach.[126] V současnosti má Tandem několik desítek vyškolených jazykových animátorů, kteří provázejí jednotlivá česko-německá setkání.[127] Zájem o jazykovou animaci při příležitosti setkání je veliký, například v roce 2017 proběhlo ve všech oblastech činnosti Tandemu celkem 343 jazykových animací, kterých se celkem zúčastnilo asi 16 500 osob.[128]

Dalším důležitým informačním kanálem hned od počátku stal pravidelný newsletter *Tandem-Kurier*, který byl zasílán původně čtvrtletně a již v roce 1998 byl rozesílán zhruba 1200 abonentům z řad škol, mládežnických organizací, dalších institucí, ale i politiků a jednotlivců.[129] Původně tištěný newsletter byl časem převeden do e-mailové podoby a v roce 2008 překročil počet jeho příjemců na německé straně dva tisíce,[130] zatímco na straně české je počet abonentů české verze *Tandem Info* zhruba poloviční.[131] Tato čísla se mohou jevit jako nevelká, ale je třeba mít na paměti, že zároveň s tím došlo na konci devadesátých let k rozvoji dvojjazyčných internetových stránek, které převzaly v oblasti informování a poradenství hlavní roli. V létě 1999 byla měsíční návštěvnost webové stránky německé kanceláře lehce

---

[122] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1997"(Tandem Regensburg, 1998), 9.
[123] viz. Jan Lontschar a Michaela Přílepková, *Who is Who. Struktura práce s mládeží v SRN* (Praha, Plzeň: Česká rada dětí a mládeže s Koordinačním centrem česko-německých výměn mládeže Tandem, 2006).
[124] například publikace *CZ von A bis Z: Eine kleine Landeskunde*, která je dnes dostupná i v elektronické podobě: https://www.tandem-org.de/tschechien/landeskunde-online.html?searched=landeskunde&advsearch=oneword&highlight=ajaxSearch_highlight+ajaxSearch_highlight1 (staženo 27. dubna 2022).
[125] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2000"(Tandem Regensburg, 2001), 6.
[126] Hansjürgen Karl a Edita Kočandrlová, „Česko-německá jazyková animace u Tandemu" (Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2019), 6, https://www.jazykova-animace.info/upload/file/248_1998850476_konzept-deutsch-tschechische-sprachanimation-bei-tandem-cz-2019-final.pdf (staženo 27. dubna 2022).
[127] „Jazykoví animátoři", Jazyková animace, https://www.jazykova-animace.info/profily#content (staženo 27. dubna 2022).
[128] „Výroční zpráva za rok 2017" (Tandem Plzeň, 2018), 30.
[129] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1998" (Tandem Regensburg, 1999), 4.
[130] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2008" (Tandem Regensburg, 2009), 24.
[131] „Výroční zpráva za rok 2008" (Tandem Plzeň, 2009), 23.

přes tisíc návštěv, na podzim roku 2000 už to bylo více než 2700 uživatelů,[132] v lednu 2004 přes sedm tisíc zobrazení měsíčně,[133] zatímco u webové stránky české kanceláře se ještě v roce 2005 pohybovala návštěvnost jen okolo 1100 návštěv měsíčně.[134] Za rok 2011 už to bylo v součtu více než 32 tisíc unikátních uživatelů s celkovým počtem návštěv dosahujícím téměř 125 tisíc.[135] Od roku 2012 jsou Koordinační centra přítomná pod jedním společným profilem i na sociálních sítích, kde je aktuálně sledují již téměř tři tisíce uživatelů,[136] přičemž dosah jednotlivých příspěvků bude na základě dalších sdílení, komentování a preferenčních algoritmů bezesporu vyšší.

Kromě informační a poradenské činnosti se Tandem zaměřuje i na propojování institucí a organizací z obou zemí, které mají zájem navázat partnerství s institucí obdobného zaměření z druhé strany hranic. Od roku 1999 proto Tandem provozuje kontaktní databázi,[137] v níž se shromažďují požadavky jednotlivých institucí a dochází k jejich propojování. Zájem o nalezení partnerské organizace byl hned od počátku celkem vysoký. V roce 1999 zájem o propojení projevilo celkem 63 neškolních organizací pracujících s mládeží, z toho 32 českých a 31 německých (pro srovnání z řad škol projevilo zájem 44 českých a 16 německých).[138] Kompletní vývoj nových žádostí o nalezení partnerské instituce je vyjádřen grafem v příloze č.1 (str. 75). Patrný je velký nárůst zájmu v prvních letech nového tisíciletí, který je možné přičítat blížícímu se vstupu České republiky do EU a s tím související vidiny snadnější přeshraniční spolupráce. Každoročně pak dojde ke zprostředkování několika desítek nových kontaktů mezi různými institucemi zapojenými do partnerské databáze.[139] Zároveň je zajímavé, že mezi školami výrazně převyšuje zájem českých institucí, zatímco v oblasti mimoškolních spolků a organizací pracujících s mládeží je výraznější zájem ze strany Německa. V tomto ohledu se obě ředitelky Koordinačních center, Lucie Tarabová a Kathrin Freier-Maldoner shodují, že důvodem pro to je rozdílná struktura práce s mládeží v obou zemích. Na německé straně mají organizace mimoškolního vzdělávání stabilnější finanční i institucionální zázemí a zajišťují ji placení zaměstnanci, zatímco v České republice práci

[132] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2000"(Tandem Regensburg, 2001), 8.
[133] „Jahresbericht 2003" (Tandem Regensburg, 2004), 14.
[134] „Výroční zpráva za rok 2005" (Tandem Plzeň, 2006), 13.
[135] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2011" (Tandem Regensburg, 2012), 18.
[136] „TANDEM - Czech-German Youth Exchange Coordination Centre", Facebook.com, https://www.facebook.com/tandemczde (staženo 20. dubna 2022).
[137] viz. „Česko-německá kontaktní databáze", https://tandem-org.eu/partner/ (staženo 27. dubna 2022).
[138] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1999" (Tandem Regensburg, 2000), 14.
[139] „Výroční zpráva za rok 2006" (Tandem Plzeň, 2007), 12.

s mládeží ve větší míře zajišťují neziskové organizace a dobrovolníci.[140] Proto je pochopitelné, že na české straně chybí v oblasti mimoškolních aktivit dětí a mládeže pro navazování přeshraniční spolupráce dostatečná vůle i prostředky – zatímco v oblasti školství, kde hraje výraznou roli německý jazyk, je naopak z české strany poptávka vyšší.

Již řadu let je činnost Tandemu ohraničována takzvanými stěžejními tématy. Ta si volí Tandem ve spolupráci s MŠMT a spolkovým BMFSFJ, a rovněž s česko-německou Radou pro spolupráci a výměny mládeže. Toto téma představuje několikaletý rámec podpory česko-německé spolupráce – do tohoto rámce potom nejen tematicky zapadají události přímo organizované Tandemem, nýbrž je vypsaná i speciální podpora tematicky orientovaných aktivit jiných aktérů česko-německé spolupráce.[141] Jako první stěžejní téma pro roky 2014-2015 bylo zvoleno téma zdravého životního stylu dětí a mládeže (*Gesundes Aufwachsen*), které se prolínalo celým spektrem činností Tandemu. V jeho rámci pokračovala například rozsáhlá spolupráce v oblasti drogové prevence u mladých lidí, která je problémem především v oblasti česko-německého pohraničí.[142] Po ukončení tohoto tématu bylo na roky 2017-2019 zvoleno téma *Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti* (*Gemeinsam erinnern für eine gemeinsame Zukunft*),[143] v jehož rámci se probíraly především otázky občanského vzdělávání, transnacionálního vzpomínání a spolupráce na památných místech.[144] Pod hlavičkou tohoto stěžejního tématu proběhl například taneční workshop v prostorách památníku bývalého koncentračního tábora Flossenbürg, jehož hlavním cílem bylo zkoumat možnosti společného česko-německého vzpomínání pomocí pohybu a emocí.[145] Aktuálním stěžejním tématem pro období 2020-2022 (později kvůli pandemii COVID-19 prodlouženo do roku 2023)[146] je téma *Mládež utváří budoucnost* (*Jugend gestaltet Zukunft*).[147] V tomto tematickém rámci je kladen důraz především na aktivní občanské vzdělávání a možnost participace mladých lidí na společenských procesech. I když jsou stěžejní témata vždy časově vymezená, rozhodně to neznamená, že by byla podporována jen v daném časovém úseku. Po

[140] Lucie Tarabová, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 15. dubna 2022; Kathrin Freier-Maldoner, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 21. dubna 2022.
[141] „O Tandemu", Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, https://tandem-org.cz/tandem (staženo 27. dubna 2022).
[142] „Výroční zpráva za rok 2014" (Tandem Plzeň, 2015), 5.
[143] „Gemeinsam erinnern für eine gemeinsame Zukunft – Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti", Tandem, https://gemeinsam-erinnern.eu/cs/ (staženo 27. dubna 2022).
[144] „Výroční zpráva za rok 2015" (Tandem Plzeň, 2016), 5.
[145] „Výroční zpráva za rok 2018" (Tandem Plzeň, 2019), 9.
[146] „Výroční zpráva za rok 2020" (Tandem Plzeň, 2021), 8.
[147] „Jugend gestaltet Zukunft – Mládež utváří budoucnost", Tandem, http://jugend-gestaltet-zukunft.eu/cs/ (staženo 27. dubna 2022).

konci stěžejního tématu jeho aktivní přítomnost v česko-německých výměnách zdaleka nekončí. Cílem stěžejních témat je tak především jejich vyzdvižení do centra pozornosti organizací a institucí pracujících s mládeží, případně nastartování nových projektů, jejichž realizace může pochopitelně pokračovat ještě dlouhou dobu po ukončení období stěžejního tématu. Česko-německá spolupráce v oblasti zdravého životního stylu dětí a dospívajících nebo spolupráce s památníky či s pamětníky událostí druhé světové války tak zdaleka ještě neskončila.

Jak již bylo zmíněno, kromě informační a poradenské činnosti se Tandem zabývá i organizací všemožných akcí a setkání. Velmi často jsou cílovou skupinou učitelé a lidé věnující se práci s mládeží mimo rámec školního vzdělávání. V rámci těchto setkání dochází nejen k navázání kontaktu mezi jednotlivými účastníky, ale i k rozsáhlým diskusím o tématech, která mohou v práci s mládeží (ať už jen na domácí půdě nebo v mezinárodním kontextu) představovat problémy. Důležitou roli zde hraje téma transnacionální práce s minulostí,[148] ale například i problematika pravicového extremismu a jeho prevence,[149] otázka lepší integrace mladých Romů do práce s mládeží[150] nebo práce v oblasti drogové prevence a řešení problému užívání drog v česko-německém pohraničí.[151] Všechna tato témata se potom promítají i do přímé práce s mládeží v rámci přeshraničních setkání. Vedle těchto seminářů organizuje Tandem i setkání a akce přímo pro cílovou skupinu mladých lidí, kterým se bude práce věnovat níže.

Za zmínku jistě stojí i projekt *ahoj.info*, který funguje pod záštitou Tandemu již od roku 2001.[152] Jedná se o internetový portál pro mládež, který spravují mladí lidé z České republiky a Německa, působící v obou kancelářích Tandemu jako dobrovolníci v rámci Evropského sboru solidarity (ESS). Hlavním cílem je informovat mladé lidi česky o Německu a německy o Česku prostřednictvím výše zmíněného blogu.[153] Kromě toho organizují dobrovolníci každý rok dva semináře pro zájemce z obou zemí. Volba témat pro tato setkání leží čistě v rukou mladých dobrovolníků a ta jsou proto velmi rozmanitá podle jejich aktuálních zájmů. Například v roce 2009 se tak semináře věnovaly dopadům rozšíření

[148] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2009" (Tandem Regensburg, 2010), 12.
[149] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2011"(Tandem Regensburg, 2012), 12.
[150] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2013" (Tandem Regensburg, 2014), 13.
[151] Ibid., 11.
[152] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2001" (Tandem Regensburg, 2002), 4.
[153] „ahoj.info", http://ahoj.info/ (staženo 27. dubna 2022).

Evropské unie o státy střední a východní Evropy a aktuálnímu životu v EU,[154] v dalších letech to pak byl například seminář věnující se kulturním rozdílům a podobnostem mezi Čechy a Němci, setkání v pohraničí s cílem objevovat stopy společné historie,[155] ale i setkání spojená s tématy recyklace a ochrany životního prostředí.[156] V roce 2016 bylo setkání věnováno velmi aktuálnímu tématu uprchlické krize a s tím spojenému odbourávání jazykových i kulturních bariér mezi lidmi.[157] Zároveň proběhlo v rámci projektu *ahoj.info* i mnoho setkání s méně závažnými tématy, než jsou aktuální evropské či globální krize nebo politické a společenské problémy. Byl tak například realizován seminář k relaxačním technikám, workshop pouličního umění[158] nebo společný česko-německý den vaření.[159] Projekt *ahoj.info* je specifický tím, že jej vytvářejí sami mladí dobrovolníci z obou zemí ve smíšeném týmu a jeho program naplňují tím, co je právě nejvíce zajímá.

Specifickou oblast práce Koordinačních center představuje organizace samotných setkání mládeže. Po vzoru prvního česko-německého setkání mládeže v Poličce z roku 1996 připravuje Tandem pravidelně obdobné akce již od začátku své činnosti. Hned v září 1997 se tak setkalo v saském Auerbachu na tři sta mladých lidí z obou zemí, kteří během čtyř dnů diskutovali v pracovních skupinách o tématech nejen politických, společenských a historických, ale například i ekologických. Takový počet účastníků je bezesporu důkazem, že podobná organizační struktura v česko-německém prostoru chyběla a má zde svou cílovou skupinu. Výroční zpráva Koordinačních center za rok 1997 nicméně sebekriticky přiznává, že koncept setkání nebyl naplánován úplně šťastně a že bude pro příští roky lepší setkání úže tematicky vymezit a zároveň omezit počet účastníků na menší skupinu.[160] Většina dalších setkání tak probíhala v menším rozměru a měla stanovené zastřešující téma. Místo několika set účastníků se tedy jedná převážně o akce s počtem účastníků v řádu desítek, což umožňuje nejen snazší komunikaci a navázání bližšího kontaktu, ale především to otevírá příležitost pro mladé lidi se specifickými zájmy. Kromě obecných témat společné historie a politiky tak vznikl prostor pro diskusi o užších tématech v česko-německém kontextu. Na setkání v Auerbachu navázala v roce 1998 česká strana a za finanční podpory MŠMT proběhlo

[154] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2008" (Tandem Regensburg, 2009), 30.
[155] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2011" (Tandem Regensburg, 2012), 24–25.
[156] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2012" (Tandem Regensburg, 2013), 25.
[157] „Tätigkeitsbericht 2016 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch" (Tandem Regensburg, 2017), 17.
[158] „Tätigkeitsbericht 2015 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch" (Tandem Regensburg, 2016), 19.
[159] „Tätigkeitsbericht 2016 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch", 17.
[160] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1997" (Tandem Regensburg, 1998), 17.

v Děčíně pětidenní Česko-německé kulturní léto pro sto účastníků z obou zemí. Program byl i při této příležitosti pestrý, ale všechny jeho body byly zaměřené na kulturu. Realizované workshopy a pracovní skupiny se tak věnovaly například tanci, divadlu, výtvarnému umění či hudbě.[161] I umělecká témata mají bezesporu své místo v česko-německé spolupráci a tematické vymezení akce zaznamenalo mezi účastníky pozitivní ohlasy.

Čtvrté setkání mládeže se konalo v roce 2000 v jihočeském Vimperku, který byl v souvislosti s vyhlášením Šumavského parku zvolen Krajinou roku 2000. Na dvě stě mladých lidí z obou zemí se zde zabývalo především otázkami životního prostředí, ekologie a přírody. Diskutovalo se o potřebě ochrany národních parků a specifických ekosystémů i o možnostech přeshraniční spolupráce v této oblasti.[162]

V roce 2003 se v bavorském Hofu sešlo 52 mladých lidí z České republiky, Saska a Bavorska a za přítomnosti eurokomisaře Güntera Verheugena zde proběhla simulace politických jednání pro vstup České republiky do Evropské unie. Mladí lidé tak měli příležitost setkat se s politiky, kteří na evropské úrovni reprezentují jejich zájmy. Diskuse se pak věnovala především podmínkám vstupu nových států do EU, tedy demokracii, funkčnímu tržnímu hospodářství, dodržování lidských práv, přijetí právních rámců EU a možnosti jejich naplnění.[163]

Další z větších setkání mládeže proběhlo v roce 2009 v Čelákovicích u Prahy, kde se dvoudenního setkání zúčastnilo více než sto zájemců z obou zemí. Mezi hlavní témata zde patřil život v Evropské unii, a především aktivní participace mladých lidí na volbách do Evropského parlamentu, které se konaly později téhož roku. Celkem proběhlo dvanáct workshopů k evropským tématům a rovněž setkání s několika kandidáty do Evropského parlamentu.[164] Téma bylo zvoleno při příležitosti českého předsednictví v Radě Evropské unie.[165] Závěrem setkání vydali mladí účastníci společné prohlášení, v němž zdůraznili, že si uvědomují všechna historická příkoří a oběti a zavázali se udělat vše pro to, aby i další generace v Evropě mohly vyrůstat v míru. Přistoupení České republiky k EU zhodnotili účastníci velmi pozitivně, především vyzdvihli výhody přeshraničního setkávání a výměn bez nutnosti pasových kontrol. Zároveň v prohlášení apelovali na politiky a odpovědné instituce,

[161] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 1998" (Tandem Regensburg, 1999), 16.
[162] „Výroční zpráva o činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže v Plzni za rok 2000" (Tandem Plzeň, 2000), 9.
[163] „Jahresbericht 2003" (Tandem Regensburg, 2004), 29–30.
[164] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2009" (Tandem Regensburg, 2010), 10–11.
[165] „Výroční zpráva za rok 2009" (Tandem Plzeň, 2010), 8.

aby lépe informovali mladé lidi o možnostech aktivního zapojení do evropských procesů, aby vyvíjeli více iniciativy v oblasti vzdělávání a práce s mládeží a aby zajistili větší institucionální podporu mezinárodní spolupráce v oblasti mládeže.[166]

V roce 2011 bylo setkání mládeže v Bayreuthu se zhruba 120 účastníky věnováno tématu dobrovolnictví. I tentokrát měli mladí lidé možnost navázat dialog s konkrétními odborníky, například s předsedou České rady dětí a mládeže Alešem Sedláčkem nebo s Ondřejem Lochmanem z Národního institutu dětí a mládeže MŠMT.[167] Bylo zde zdůrazněno, že mladá generace je společensky nejaktivnější a že zhruba pět milionů mladých Čechů a Němců se aktivně podílí na dobrovolnické činnosti ve prospěch společnosti. V závěrečném prohlášení účastníků se objevil především apel na politiky, aby věnovali pozornost formálnímu uznání neformálního vzdělávání a směřovali větší podporu a uznání dobrovolnické činnosti, která je často přehlížena, případně považována za samozřejmou.[168]

Další setkání bylo realizováno na české straně hranic, a sice v roce 2014 v Terezíně. Pod mottem *Společnou cestou ke vzpomínkám* (*Gemeinsam auf dem Weg zur Erinnerung*) se zde 120 účastníků ve spolupráci s více než dvaceti zástupci památných míst věnovalo tématu transnacionálního vzpomínání, tématu holokaustu a výuky o něm na školách v Česku i v Německu, ale i tématu diskriminace nejen historické, ale i současné. Zároveň docházelo v diskusích k nalézání paralel mezi historickými problémy a současným světem, část programu byla věnována i tomu, jaký život měli školáci v Protektorátu Čechy a Morava nebo jakou roli hraje manipulace v době války i míru.[169]

Kromě zástupců památných míst přijalo pozvání i několik pamětníků událostí druhé světové války, kteří s mladými účastníky sdíleli své životní příběhy.[170]

U příležitosti dvacátého výročí prvního česko-německého setkání mládeže v Poličce došlo v roce 2016 k realizaci dalšího, v pořadí devátého, setkání. Za místo realizace byla symbolicky zvolena znovu Polička a pozvání přijalo několik osob, které byly přítomny již u prvního setkání a mohly tak nabídnout vzpomínky i srovnání. Jakub Skalník, který byl v roce 1996 starostou Poličky, zdůraznil, že stejně jako v devadesátých letech i dnes přispívá česko-německé setkání mládeže k evropské demokracii. Státní tajemník za MŠMT Jindřich Fryč

[166] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2009" (Tandem Regensburg, 2010), 38–39.
[167] „7. česko-německé setkání mládeže aneb ‚Spolu – aktivně – dobrovolně´", adam.cz - Aktuálně ze světa dětí a mládeže, 8. prosince 2011, https://www.adam.cz/clanek-2011120025-7-ceskonemecke-setkani-mladeze-aneb-spolu-aktivne-dobrovolne.html (staženo 27. dubna 2022).
[168] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2011" (Tandem Regensburg, 2012), 11, 31-32.
[169] „Výroční zpráva za rok 2014" (Tandem Plzeň, 2015), 11.
[170] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2014" (Tandem Regensburg, 2015), 8.

vyzdvihl, jak velkou roli sehrálo tehdy první setkání na cestě k Česko-německé deklaraci – zatímco politická jednání stagnovala, mladí lidé vyslali jasný signál, že o přátelství stojí.[171] Sami účastníci shrnuli setkání slovy, že „dnes už není výměna mezi mladými lidmi z Německa a České republiky ovlivněna politickými konflikty. Konečně je možné se opravdu soustředit na společnou diskusi.“[172]

Zatím poslední, desáté, setkání mládeže proběhlo v roce 2019 v Berlíně. V roce 2019 se činnost Tandemu soustředila především na završení stěžejního tématu *Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti* (*Gemeinsam erinnern für eine gemeinsame Zukunft*) a přípravě nového stěžejního tématu *Mládež utváří budoucnost* (*Jugend gestaltet Zukunft*). V rámci setkání měli mladí účastníci možnost se setkat se spisovatelem Jaroslavem Rudišem nebo autory filmu *Todeszug in die Freiheit* Andreou Mocellin a Thomasem Muggenthalerem. Kromě dalších workshopů a dílčích seminářů (například workshopu slam-poetry nebo setkáním s pamětníky v rámci takzvané živé knihovny) proběhly rozsáhlé diskuse v plénu s téměř stovkou účastníků, kteří měli možnost vyjádřit své myšlenky a návrhy, jak s tímto tématem konkrétně naložit. Hlavními pilíři tématu se stala demokracie, participace a diverzita.[173] Mladí lidé zde dostali příležitost se přímo podílet na náplni nového stěžejního tématu, které určuje rámec činnosti Tandemu na další roky, a nahlas vyjádřit témata, která jsou pro tuto generaci v současnosti klíčová.

Kromě větších setkání mládeže realizoval Tandem například i mnoho ročníků česko-německého letního tábora pro děti z obou zemí, kde měli účastníci možnost nejen navštívit sousední zemi, ale naučit se základy jazyka a poznat své vrstevníky.[174] Zároveň proběhlo i mnoho dílčích seminářů věnujících se praktickým otázkám přeshraniční spolupráce: například několik setkání k projektovému plánování pro zhruba dvacet zájemců, kteří jsou na poli česko-německých výměn nováčky, ale chtěli by se pustit do organizace vlastních programů;[175] účastníci mohli při těchto setkáních načerpat informace například o možnostech fundraisingu a financování projektů nebo o teorii a praxi interkulturního učení a možnostech

[171] „Tätigkeitsbericht 2016 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch" (Tandem Regensburg, 2017), 11–13.
[172] autorčin překlad z originálu: „Heute ist der Austausch zwischen den Jugendlichen aus Deutschland und Tschechien kaum noch von politischen Konflikten beeinflusst. Man kann sich wirklich auf die gemeinsame Diskussion konzentrieren.“, In „Tätigkeitsbericht 2016 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch" (Tandem Regensburg, 2017), 13.
[173] „Tätigkeitsbericht 2019 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch" (Tandem Regensburg, 2020), 19.
[174] „Výroční zpráva za rok 2015" (Tandem Plzeň, 2016), 43.
[175] „Jahresbericht 2004" (Tandem Regensburg, 2005), 14; „Tätigkeitsbericht für die Jahre 2005 und 2006" (Tandem Regensburg, 2007), 14; „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2010" (Tandem Regensburg, 2011), 11.

jeho využití při česko-německých výměnách.[176] Podporu nově vznikajícím iniciativám představuje i relativně rozsáhlá databáze projektů, která je přístupná z webových stránek Tandemu. Podle tématu (například historie, mediální vzdělávání, občanské vzdělávání, ale i životní prostředí, sport, kultura nebo třeba gastronomie) nebo podle oblasti zaměření práce (spolupráce mezi školami, mimoškolní aktivity, hospitace pracovníků, setkání jednotlivců atd.) je možné zde filtrovat záznamy a informace o úspěšně realizovaných projektech pro čerpání vlastní inspirace.[177]

Cíle Tandemu byly definovány v Prohlášení ministrů obou zemí odpovědných za školství a mládež z roku 1996. V roce 2007 dostala obě Koordinační centra od česko-německé Rady pro spolupráci a výměny mládeže zadání zpracovat evaluační dokumenty, které by zmapovaly a zhodnotily všechny oblasti práce Tandemu.[178] Tyto publikace přinášejí určitou sebereflexi z hlediska dosavadní činnosti a vyhodnocují postup plnění cílů stanovených v Prohlášení. Úzkou spolupráci obou koordinačních center, stejně jako kooperaci s příslušnými národními ministerstvy a Česko-německou Radou pro mládež[179] označují evaluační texty za bezproblémovou a bezchybnou. Obdobně hodnotí úkol poskytování poradenských služeb a podpory institucí a organizací, které výměny mládeže realizují. V tomto ohledu Tandem zpravidla nepodporuje organizaci finančně, ale informuje zájemce o možnostech, kde finanční podporu získat a jak o ni zažádat.[180] K hlavnímu obecnému cíli „rozšířit a zintenzivnit výměny mládeže“,[181] jak jej definuje ministerské Prohlášení, se publikace vyjadřují také vcelku optimisticky. Od roku 1997 počet realizovaných výměn a setkání mládeže každoročně stoupá, stejně jako nabídka poradenských služeb či množství informačních materiálů a metodik. Zároveň stoupá i počet pracovníků s mládeží, kteří absolvovali semináře k metodice mezinárodních setkání. Jedním dechem ale publikace sebekriticky dodává, že se nepodařilo zajistit, aby ministerstvo školství seminářům pro „vzdělávání pracovníků zapojených do česko-německých výměn mládeže“[182] udělilo akreditaci, a že bez ohledu na rostoucí množství informačních materiálů není jejich propagace

[176] „Výroční zpráva o činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže v Plzni za rok 2001" (Tandem Plzeň, 2001), 12–13.
[177] „Projektová databáze Tandemu: Příklady dobré praxe česko-německých výměn dětí a mládeže", Tandem, https://tandem-org.eu/projekt/ (staženo 27. dubna 2022)
[178] „Výroční zpráva za rok 2007" (Tandem Plzeň, 2008), 23.
[179] Pilip a Nolte, „Prohlášení o záměru zřídit koordinační centra pro česko-německé výměny mládeže".
[180] Otakar Jíra a Otto Hoffmann, *Evaluace desetileté činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň* (Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007), 32-33.
[181] Pilip a Nolte, „Prohlášení o záměru zřídit koordinační centra pro česko-německé výměny mládeže".
[182] Ibid.

úplně efektivní a často se tak k potenciálním zájemcům nedostanou.[183] Tento problém do jisté míry ustoupil s rozmachem internetu a sociálních sítí, na nichž je navázání kontaktu mezi Tandemem a cílovou skupinou o poznání jednodušší. Obecně je možné říci, že Koordinační centra plní svůj hlavní cíl úspěšně, i když v některých ohledech jsou stále ještě mezery, které ale Tandem otevřeně přiznává a aktivně hledá cesty k jejich řešení.

Význam Koordinačních center česko-německých výměn mládeže není dán pouze tím, kolik a jaké činnosti vyvíjí, ale i tím, jak jejich aktivitu vnímá jak široká veřejnost, tak i vrcholná politická reprezentace. Zájem prezidenta Václava Havla o česko-německé výměny mládeže je jednoznačně patrný už z jeho přítomnosti na prvním setkání mládeže v Poličce v roce 1996. I později se o činnost Tandemu velmi zajímal a na jaře roku 2000 během své cesty do Německa navštívil na vlastní přání i řezenskou kancelář Tandemu, aby se informoval o stavu výměn mládeže. O několik let později, v roce 2007, se tehdejší německá kancléřka Angela Merkel zúčastnila školení jazykové animace v Berlíně,[184] a v roce 2017 přijal tehdejší spolkový prezident Joachim Gauck ředitele řezenské kanceláře Tandemu Thomase Rudnera.[185] Aktuální ministři či zástupci MŠMT a BMFSFJ jsou s oběma kancelářemi Tandemu v kontaktu pravidelně a průběžně vyhodnocují jejich činnost, účastní se oslav u příležitostí různých jubileí[186] a přijímají pozvání i na další akce Tandemu.[187] Zájem politických představitelů a jejich uznání činnosti Tandemu je velmi důležitým prvkem, který odpovídá představě Lily Gardner Feldman o potřebě institucionálního zajištění rekonciliačního procesu a jeho spolupráce s politickým leadershipem. Koordinační centra Tandem v tomto případě představují novou platformu, na níž je možné navazovat nové bilaterální vztahy – ať už v rovině institucionální (například partnerství mezi školami) nebo v rovině osobní (například během setkání mládeže nebo mezi pedagogy jednotlivých škol). Tandem v tomto případě ukázkově představuje komplementární prvek oficiálního státního postupu a je důležité, aby byl jako takový vnímán veřejností i politickými představiteli.

Cílem této práce není představení úplného spektra činnosti Tandemu, které je ještě výrazně širší. Kromě výše zmíněného působí Tandem výrazně i ve školní oblasti, v níž kromě partnerství škol všech úrovních například zprostředkovává učňům možnost praxe v druhé zemi, zajišťuje setkávání dětí z předškolních zařízení nebo možnost hospitací v podnicích.

[183] Jíra a Hoffmann, *Evaluace desetileté činnosti*, 35.
[184] „Tätigkeitsbericht für das Jahr 2007" (Tandem Regensburg, 2008), 6.
[185] „Výroční zpráva za rok 2017" (Tandem Plzeň, 2018), 51.
[186] „Výroční zpráva za rok 2016" (Tandem Plzeň, 2017), 7.
[187] „Výroční zpráva za rok 2019" (Tandem Plzeň, 2020), 5.

Předchozí odstavce slouží především k ilustraci toho, že je o mimoškolní výměny a setkání mezi mladými lidmi stabilní zájem a že se v rámci těchto výměn objevuje opravdu široká škála různých témat. Z pohledu konceptu Lily Gardner Feldman je možné říci, že téma minulosti je ve výměnách organizovaných Tandemem stále přítomno například tím, že dochází ke spolupráci s památnými místy (často například Památník Terezín nebo památník bývalého koncentračního tábora Flossenbürg) i k zapojení pamětníků do programu pro mládež. Přítomnost historických témat označují za důležité i obě ředitelky Tandemu. Lucie Tarabová považuje za nezbytné stavět minulost do kontextu současného dění a hledat mezi nimi paralely, abychom byli schopni pochopit význam aktuálních událostí.[188] Kathrin Freier-Maldoner zdůrazňuje, že je potřeba nejen navštěvovat památná místa v rámci národnostně homogenních skupin, ale především se na nich setkávat s lidmi z druhé strany hranic a věnovat se vzpomínání společně.[189]

Po vstupu České republiky do EU se ovšem česko-německá spolupráce začlenila do širších politických souvislostí a evropská integrace (a s ní spojená dílčí témata demokratických hodnot či lidských práv) se stala důležitým tématem setkání a výměn mládeže. Zdá se, že se mladí lidé blíží k určitému uzavření minulosti a ve svých aktuálních činnostech dávají dostatečný prostor i jiným tématům, především aktivní participaci na politickém procesu evropské integrace a budování mírové budoucnosti evropského soužití. Pohled do budoucna je jistě minimálně stejně důležitý jako pohled do minulosti, a proto se stále častěji objevují i témata jako ochrana životního prostředí nebo udržitelnost.

3.2 Česko-německý fond budoucnosti

Česko-německý fond budoucnosti (ČNFB, dále jen Fond nebo Fond budoucnosti) je patrně nejvýznamnější institucí česko-německých vztahů. Jeho vznik a činnost vyplývá z Česko-německé deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. Byl zřízen 29. prosince 1997.[190]

Česko-německý fond budoucnosti byl zřízen společně vládami České republiky a Spolkové republiky Německo a byl finančně zajištěn z obou státních rozpočtů. Hlavním cílem Fondu a zároveň prvním realizovaným projektem bylo rozsáhlé odškodňování žijících obětí

[188] Lucie Tarabová, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 15. dubna 2022.
[189] Kathrin Freier-Maldoner, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 21. dubna 2022.
[190] Anne Knechtel, *Česko-německý fond budoucnosti – Der deutsch-tschechische Zukunftsfonds* (Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2000), 7.

nacionálně socialistického násilí a osob nuceně nasazených, ale od samého počátku byla nemalá část finančních prostředků vyčleněna na podporu projektů zaměřujících se na vzájemné porozumění a společnou budoucnost Čechů a Němců. Především se jednalo o setkávání mládeže, školní projekty a výměny, jazykové kurzy a vzdělávací projekty, ale i diskusní fóra a tematické konference a všemožné přeshraniční projekty.[191] Doba činnosti Fondu budoucnosti byla především s ohledem na odškodňování obětí nacismu původně stanovena na deset let. V roce 2007 a znovu pak v roce 2017 se však vlády obou zemí zavázaly, že budou i nadále investovat do budoucnosti dobrého sousedství a činnost Fondu tak byla dvakrát prodloužena a v této chvíli je stanovena a finančně zajištěna do roku 2027.[192]

Z rozpočtu Fondu budoucnosti je také zřízeno Česko-německé diskusní fórum, v němž se pravidelně setkávají politici, angažovaní občané, vědci, novináři a zástupci hospodářství a jehož posláním je „podporovat dialog mezi Čechy a Němci a zapojit do něj všechny společenské skupiny, které usilují o těsné a dobré partnerství obou zemí.“[193]

Hlavní činností Fondu budoucnosti je v současnosti finanční a institucionální podpora porozumění mezi Čechy a Němci, zvyšování počtu přeshraničních setkání a podpora mezinárodních projektů. Mezi podporované oblasti patří například kulturní projekty, česko-německá publikační činnost, obnova památek se vztahem ke společné historii nebo partnerství obcí a měst. Za nejdůležitější oblast je nicméně označován právě rozvoj a podpora osobních kontaktů mezi mladými lidmi. O podporu tak mohou žádat školská zařízení všech stupňů od mateřských škol po vysoké, volnočasové spolky i jednotliví mladí lidé (podpora studijních pobytů či odborných praxí).[194] Oblasti práce s mládeží věnuje Fond velkou pozornost a zvláště často podporuje letní tábory a školní projekty, stejně jako projekty mimoškolních organizací.

Česko-německý fond budoucnosti zároveň často úzce spolupracuje s Koordinačními centry Tandem. V rámci své poradenské činnosti informuje Tandem žadatele mimo jiné o možnostech podpory projektů ze strany Fondu. Například v rámci programu podpory odborných praxí Tandem často propojí partnerské instituce a pomůže s organizační logistikou,

[191] Knechtel, *Česko-německý fond budoucnosti,*7–8.
[192] „O nás", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/o-nas/o-nas/ (staženo 27. dubna 2022).
[193] „Česko-německé diskusní fórum", Česko-německé diskusní fórum, https://www.diskusniforum.org/ (staženo 27. dubna 2022).
[194] „Co podporujeme – Mládež a školy", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/co-podporujeme/mladez-a-skoly/ (staženo 27. dubna 2022).

zatímco finanční podporu poskytne Fond budoucnosti. Taková provázanost a spolupráce institucí je relativně specifická, nicméně v česko-německém kontextu velmi dobře funkční.

Jak již bylo naznačeno, Česko-německému fondu se tato práce věnuje jen velmi stručně. Okolnostem jeho opakovaného prodlužování, vyhlašováním témat roku od roku 2011 nebo vyhlašováním Česko-německé novinářské ceny od roku 2016 se obsáhle věnuje Adéla Bráchová ve své práci *Česko-německý fond budoucnosti jako agent sui generis*.[195] Tato práce jen stručně představí rozsah jeho činnosti v oblasti práce s mládeží.

V prvních deseti letech existence Fondu budoucnosti (1998-2007) spočívalo hlavní těžiště jeho činnosti především v již zmíněném odškodňování obětí nacistického režimu. I když symbolické finanční odškodnění, kterého se dostalo více než 90 000 příjemcům, nemůže nikdy narovnat roky nacistického pronásledování, jednalo se o důležitý krok uznání utrpení obětí, který byl bezesporu namístě.[196] I v kontextu procesu rekonciliace hraje takový krok velmi důležitou roli pro zpracování historických traumat a navázání dobrých vztahů. Již od začátku své existence se ale Fond nesoustředil pouze na podporu smíření a práci s oběťmi minulých režimů. S vědomím, že v devadesátých letech již existovalo několik generací Čechů a Němců, kteří žádná příkoří páchaná druhou stranou nepamatují, byla podpora přeshraničních projektů a navazování vzájemných vztahů jedním z hlavních cílů Fondu.[197]

Oblastí projektové podpory je velmi mnoho, například vědecká spolupráce, sociální oblasti, ekologie, podpora menšin, kultura, konference a semináře nebo stavební projekty (rekonstrukce památek společné česko-německé historie). Mezi nejvýznamnější patří nicméně oblast mládeže a školství, která dlouhodobě tvoří zhruba třetinu všech podpořených projektů.[198] V příloze č.2 (str. 76) je grafické zobrazení celkového počtu podpořených projektů v letech 2000-2020 a počtu projektů z oblasti školství a mládeže. Podle dat obsažených ve výročních zprávách není vždy možné přesně určit, jaký podíl projektů z této kategorie představuje oblast školství a jaký mimoškolní aktivity. Tam, kde to možné je, představují mimoškolní projekty zpravidla třetinu až polovinu celkového počtu z oblasti škol a mládeže.

Během prvních deseti let své existence podpořil Česko-německý fond budoucnosti 4387 projektů (z celkového počtu zhruba 5800 žádostí) celkovou částkou přesahující

[195] Adéla Bráchová, „Česko-německý fond budoucnosti jako agent sui generis".
[196] *10 Jahre Deutsch-Tschechischer Zukunftsfonds: Tätigkeitsbericht 1998-2007* (Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2008), 7–8, 11.
[197] Ibid., 8.
[198] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2000" (Česko-německý fond budoucnosti, 2001), 13–17.

26 milionů eur,[199] z toho 22,4 % projektů představovaly žádosti v oblasti školství a formálního vzdělávání a dalších 18 % v oblasti práce s mládeží.[200] Během druhé dekády tato čísla narostla na více než dvojnásobek. Celkem došlo mezi lety 1998 a 2017 k podpoře 10 297 bilaterálních projektů.[201] Více než třetina všech těchto projektů (celkem 3961) spadala do kategorie práce s mládeží a školství, čímž dostalo více než 400 tisíc dětí a mladých lidí možnost seznámit se se sousední zemí a svými tamními vrstevníky.[202] Ve oblasti školství se jednalo především o výměnné pobyty žáků a studentů, společné projekty partnerských škol nebo podporu výuky jazyka sousední země. V mimoškolní oblasti je spektrum podpořených projektů velmi široké – například dvojjazyčné prázdninové tábory, tematické workshopy a semináře, jazykové pobyty nebo takzvané workcampy, ale také spolupráce dětských hudebních sborů nebo sportovních klubů.[203]

Od roku 2011 vyhlašuje Fond budoucnosti každoročně takzvané téma roku, v jehož rámci je možné získat pro projekty výrazně vyšší finanční podporu (až do výše 70 % celkových nákladů).[204] Cílem témat roku je především vnesení aktuálních a důležitých otázek do česko-německého kontextu a motivace žadatelů, aby se tomuto tématu více věnovali.

Prvním tématem roku se stalo téma *Podpora jazyka*, jehož hlavním úkolem bylo zvýšení povědomí o důležitosti druhého jazyka a odbourání předsudků a obav z jeho studia. Největší podporu v tomto ohledu získala Koordinační centra Tandem pro projekt rozšiřování kreativních forem výuky jazyka (především jazykové animace).[205] V roce 2013 následovalo v reakci na rostoucí počet útoků na příslušníky menšin téma *Výchova k demokracii a prevence xenofobie, antisemitismu a rasismu*,[206] dalším tématem se později stala například drogová prevence[207] nebo podpora mediální kompetence.[208]

Hlavním úkolem témat roku je reflektovat aktuální společenské problémy, které mají potenciál ohrozit česko-německé vztahy a spolupráci, tak, aby se staly součástí vzájemného dialogu a povědomí široké veřejnosti. Jedná se o obdobný přístup, jaký zastávají Koordinační

---

[199] *10 Jahre Deutsch-Tschechischer Zukunftsfonds: Tätigkeitsbericht 1998-2007*, 19.
[200] Ibid., 68.
[201] Silja Schultheiß ed., *20 let Česko-německého fondu budoucnosti - 20 Jahre Deutsch-tschechischer Zukunftsfonds* (Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2018), 66–67.
[202] Ibid., 68.
[203] *10 Jahre Deutsch-Tschechischer Zukunftsfonds: Tätigkeitsbericht 1998-2007*, 27–29.
[204] „Co podporujeme - Téma roku", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/co-podporujeme/tema-roku/ (staženo 27. dubna 2022).
[205] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2011" (Česko-německý fond budoucnosti, 2012), 14.
[206] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2013" (Česko-německý fond budoucnosti, 2014), 12–13.
[207] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2014" (Česko-německý fond budoucnosti, 2015), 4–5.
[208] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2017" (Česko-německý fond budoucnosti, 2018), 10.

centra Tandem. Nabídku tématu, v jehož rámci se projektům může dostat vyšší míry podpory, využívají žadatelé ČNFB pravidelně a velmi často se jedná i o projekty z oblasti mládeže. Postupně vyhlašovaná témata roku se tak stávají součástí realizovaných projektů, a i několik let po jejich vyhlašování jsou ve výměnách stále přítomná. Celkový výčet těchto témat od roku 2011 do roku 2020 je uveden v příloze č.3 (str. 77).

3.3 Česko-německé fórum mládeže

Na rozdíl od Tandemu nebo Fondu budoucnosti, které plní v česko-německých výměnách mládeže většinou funkci organizační a finanční podpory, Česko-německé fórum mládeže (ČNFM, dále jen Fórum mládeže či Fórum) je samo o sobě platformou pro setkávání mladých Čechů a Němců ve věku 16 až 25 let. Hlavním cílem Fóra mládeže je snaha o zlepšení a prohloubení česko-německých vztahů a podpora aktivní spolupráce obou zemí v různých oblastech.[209] Fórum mládeže vzniklo v roce 2001 jako projekt Koordinační rady Česko-německého diskusního fóra a hlavní iniciativa vzešla právě od mladých lidí, kteří požadovali koncem devadesátých let možnost zapojení své generace do vznikajícího česko-německého dialogu.[210] Dlouhodobá činnost Fóra mládeže je finančně podporována z rozpočtu Fondu budoucnosti, z programů MŠMT ČR a ze spolkového Plánu pro děti a mládež, jehož prostředky spravuje a přerozděluje Tandem.[211]

Původním cílem Fóra mládeže bylo vytvoření prostoru, který by sloužil k výměně názorů a zkušeností mezi mladými lidmi z České republiky a Německa. Ve dvouletých funkčních obdobích se ve Fóru mládeže vždy schází třicet (dříve čtyřicet) zástupců z České republiky a Německa na plenárních zasedáních, zároveň probíhají setkání v menších pracovních skupinách, které realizují dílčí projekty.[212] Některé z těchto projektů jsou malého rozsahu a končí spolu s koncem daného funkčního období, jiným se podařilo na česko-německé scéně ukotvit a běží i dlouhé roky poté, co jejich původní autoři Fórum mládeže opustili (například projekt *Do Německa na zkušenou*, kterému bude věnována větší pozornost později).

[209] „Kdo jsme a co děláme?", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/o-nas/kdo-jsme/ (staženo 27. dubna 2022).
[210] „Historie Fóra mládeže", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/o-nas/historie-cesko-nemeckeho-fora-mladeze/ (staženo 27. dubna 2022).
[211] „Partneři", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/partneri/ (staženo 27. dubna 2022).
[212] „Kdo jsme a co děláme?", Česko-německé fórum mládeže.

Jak již bylo nastíněno výše, Česko-německé fórum mládeže představuje v rámci institucionálního zajištění česko-německých výměn mládeže specifického aktéra.

Bylo založeno na podzim 2001 na setkání v Bayreuthu, kde byla řešena hlavní klíčová otázka: *Jak se může mládež podílet na vytváření česko-německého dialogu?* V prvním pracovním období ČNFM se sešlo 40 mladých lidí ve věku 16-26 let s předchozími zkušenostmi z organizace nebo účasti na česko-německých projektech. Cíle činnosti Fóra mládeže jsou dvojího druhu: na jednu stranu je to oblast politické práce a snaha o větší otevření česko-německého dialogu mladým lidem, na stranu druhou je to praktická projektová činnost, která se většinou zabývá definováním a řešením konkrétních problémů v praktické každodenní rovině česko-německých vztahů.[213] Záštitu nad Fórem mládeže převzala na německé straně tehdejší členka Německo-české parlamentní skupiny Spolkového sněmu (a dnešní ředitelka sekretariátu ČNFB) Petra Ernstberger, na straně české pak bývalý ministr zahraničních věcí a pozdější poslanec Evropského parlamentu Josef Zieleniec.[214] Petra Ernstberger označila v závěrečné brožuře třetího funkčního období Fórum mládeže za „katalyzátor, protože jeho členové jsou nejlepším příkladem občanské angažovanosti. Nejen že mluví o problémech, ale jsou schopni je uchopit a prezentovat návrhy jejich řešení, která pak mohou být příslušnými orgány realizována.“[215]

V prvních deseti letech fungovalo Fórum mládeže ve dvouletých funkčních obdobích, která byla později zkrácena na roční, případně na rok a půl. V rámci těchto funkčních období se členové Fóra setkávají dvakrát ročně na plenárním zasedání a třikrát ročně v pracovních skupinách, které pracují na jednotlivých dílčích projektech. Zaměření pracovních skupin se v jednotlivých funkčních obdobích mohou lišit v závislosti na tom, jaká témata považují aktuální členové Fóra za klíčová. V prvním funkčním období vznikly tři pracovní skupiny Dějiny, Média a Výměny mládeže,[216] později se objevily i skupiny jako Politika, Vzdělávání nebo Setkávání.[217] Kompletní přehled pracovních skupin v jednotlivých funkčních obdobích je v příloze č. 4 této práce (str. 78).

---

[213] „Česko-německé fórum mládeže 2001-2003: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2003), 7.
[214] „Patroni", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/o-nas/patroni/ (staženo 27. dubna 2022).
[215] autorčin překlad z originálu: „[Ich verstehe das Jugendforum als] einen Katalysator, denn Sie sind das beste Beispiel für bürgerliches Engagement. Sie reden nicht nur über Probleme, sondern packen diese an und präsentieren Lösungsvorschläge, welche dann von den entsprechenden Behörden realisiert werden.“ In „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura " (Česko-německé fórum mládeže, 2007), 9.
[216] „Česko-německé fórum mládeže 2001-2003: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2003), 7.
[217] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2007), 26.

Politická práce Fóra mládeže spočívá především v zastupování mladých lidí a jejich zájmů v oficiálním česko-německé dialogu: dva zástupci (zpravidla mluvčí) Fóra mládeže mají své místo v Radě Česko-německého diskusního fóra (dále jen ČNDF) a pravidelně se účastní jeho výročních konferencí. V rámci pravidelných zasedání Rady ČNDF se přítomní členové Fóra mládeže aktivně účastní diskusí, podávají zprávy o činnosti ČNFM a vnášejí do debat pohled mladé generace a témata, která jsou pro ně aktuálně důležitá. V roce 2006 se například zástupcům ČNFM podařilo přesvědčit členy Rady o důležitosti tématu vzdělávání a výroční konference ČNDF se potom opravdu věnovala tématu *Vzděláním překonávat bariéry*.[218] I to je důkazem toho, že se aktivní činnost Fóra mládeže opravdu odráží v česko-německém dialogu.

Zároveň je Fórum mládeže zastoupeno i v Česko-německé radě pro výměnu a spolupráci mládeže a jeho členové se pravidelně účastní mnoha různých dalších akcí a setkání: například diskusí se zástupci MŠMT,[219] různých setkání na půdě pražského Goethe Institutu nebo česko-německých setkání mládeže, organizovaných Tandemem.[220] Při různých příležitostech se také zástupci Fóra mládeže setkávají s politickou reprezentací obou zemí. Ve druhém funkčním období se tak například setkali se zástupcem českého velvyslance v Berlíně, který podpořil práci mladých lidí v mezinárodním prostředí,[221] v roce 2006 se účastnili setkání s Německo-českou parlamentní skupinou Spolkového sněmu nebo s diplomaty na Českém velvyslanectví v Berlíně,[222] v roce 2014 bylo Fórum mládeže zastoupeno na oslavách na půdě Německého velvyslanectví v Praze za přítomnosti spolkového prezidenta Joachima Gaucka nebo ministra zahraničí Franka-Waltera Steinmeiera.[223]

Kromě podobných setkání s vrcholnými politiky obou zemí a odborníky podílejícími se na česko-německém dialogu se Fórum mládeže vyjadřuje i k aktuálním otázkám a aférám v oblasti česko-německých vztahů a veřejně vyjadřuje případnou nespokojenost v postupu politických představitelů. Hned v prvním funkčním období, v roce 2002, tak například ČNFM odsoudilo aktuální politický dialog a zneužití historických témat k populistickým výrokům některých politiků, především tehdejšího předsedy vlády Miloše Zemana na adresu

[218] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura", 10.
[219] „Česko-německé fórum mládeže 2007-2009: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2009), 63.
[220] „Česko-německé fórum mládeže 2011-2012: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2012), 9.
[221] „Česko-německé fórum mládeže 2003-2005: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2005), 12.
[222] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura", 30.
[223] „Česko-německé fórum mládeže 2014-2015: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2015), 1.

sudetských Němců.[224] Zároveň s tím Fórum mládeže apelovalo na Česko-německou komisi historiků, aby přijala svou roli v oblasti politického vzdělávání a intenzivněji se zaměřila na práci s veřejností.[225] Veřejné zprávy pak Fórum posílá státním institucím bilaterálních vztahů a konkrétním ministerstvům i v souvislosti s jednotlivými projekty, z nichž vzniknou například návrhy konkrétních kroků k usnadnění přeshraniční spolupráce mladých lidí.

Oblast projektové práce a řešení konkrétních problémů mobility a setkávání se pak odehrává na úrovni jednotlivých pracovních skupin. Projekty jsou utvářeny samotnými členy daného funkčního období a jsou proto velmi různorodé. Některé mají za cíl upozornit na rozsáhlejší problémy a domoci se jejich systémového řešení ze strany politické reprezentace, jiné mají výrazně menší záběr a míří na konkrétní cílové skupiny nebo oblasti. Pro ilustraci významu Česko-německého fóra mládeže v procesu rekonciliace jistě není třeba kompletního výčtu realizovaných projektů – koneckonců během jedenácti uplynulých funkčních období Fóra mládeže jich bylo zrealizováno více než padesát. Jsou zde proto pro představu zmíněny alespoň některé.

Hned v prvním funkčním období Fóra mládeže byl realizován projekt *Zábrany mobilit*, který probíhal ve spolupráci s Tandemem. Jeho cílem bylo zmapování překážek, se kterými se česko-německé výměny a setkání mládeže nejčastěji potýkají. Bylo sesbíráno velké množství konkrétních problémů, kterým instituce i jednotlivci při snaze o přeshraniční spolupráci museli čelit. Na tyto problémy (nebo alespoň některé z nich) se potom členové Fóra mládeže snažili reagovat alespoň návrhem možných řešení. Závěrečná zpráva tohoto projektu, obsahující popsané překážky i návrhy jejich odstranění, byla poté poslána oběma vládám s žádostí o vyjádření.[226]

Průzkum probíhal mezi lety 2001-2003, tedy ještě před rozšířením Evropské unie o státy střední a východní Evropy. Mnoho problémů tak souvisí s podmínkami překračování hranic: například složité podmínky pro přejezd prázdného autobusu přes hranice (v případě, že jede vyzvednout skupinu dětí) nebo velké množství dětí a mladých lidí, kteří nemají cestovní pas a nemohou si dovolit jeho vystavení.[227] Tyto problémy je možné po vstupu České republiky do EU a do Schengenského prostoru označit za vyřešené – vyplynulo ale i

[224] viz. Mikuláš Kroupa, „Zeman kontra sudetští Němci", *Český rozhlas: Radio Prague International*, 4. březen 2002, https://cesky.radio.cz/zeman-kontra-sudetsti-nemci-8058851 (staženo 27. dubna 2022).
[225] „Česko-německé fórum mládeže 2001-2003: závěrečná brožura", 9–11.
[226] Ibid., 15.
[227] „Projekt ‚Zábrany mobilit´: závěrečná zpráva" (Česko-německé fórum mládeže & TANDEM - Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže, 2003), 6, 12. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Zabrany-mobilit-2003.pdf (staženo 27. dubna 2022).

mnoho takových, jejichž řešení není jednoduché a je dodnes v procesu. Jedná se například o problémy spojené s jazykovou bariérou, ale ve velké míře i s rozdílnými strukturami národních organizací, pracujících s dětmi a mládeží. Ty jsou na německé straně zpravidla stabilně financované ze spolkového rozpočtu a disponují potřebným zázemím, zatímco na české straně se velmi často jedná o neziskové organizace financované z dílčích dotačních programů a členských příspěvků. V takovém případě není možné mezi těmito organizacemi navázat rovnocenné partnerství.[228] Řešení těchto (a mnoha dalších) problémů je ovšem během na dlouhou trať a ani po dvaceti letech od provedení této studie nejsou stabilně vyřešené.

V tomto projektu pokračovali i členové pracovní skupiny Mládež druhého i třetího funkčního období a snažili se především o prosazení navrhovaných řešení problémů, definovaných v prvním funkčním období. V reakci na problém nedostatku ucelených informací pracovali například na brožuře *Informace o studiu v SRN*, která vyšla ve spolupráci s Tandemem poprvé v roce 2005 v nákladu 500 kusů.[229] Později byla aktualizována s ohledem na změny způsobené vstupem České republiky do EU a na přechod německých univerzit na Boloňský systém[230] a vyšla na podzim roku 2006, tentokrát již v nákladu 4500 kusů.[231] I tento násobný nárůst počtu výtisků naznačuje, že poptávka po ucelených a důvěryhodných informacích k možnostem studia v Německu byla mezi českými studenty relativně vysoká.

V roce 2005 vznikl informační projekt *Za hranice na zkušenou*, který měl, obdobně jako výše zmíněná brožura, informovat o možnostech studia v Německu. Hlavní cílovou skupinou byli žáci českých středních škol a gymnázií a jen v prvním roce proběhly informační přednášky a prezentace na 81 školách v celé České republice.[232] I když tento projekt vznikl z iniciativy několika málo mladých lidí, nadšených do poznávání sousední země, uchytil se velmi dobře a již jako samostatně stojící projekt mimo gesci Fóra mládeže funguje pod názvem *Do Německa na zkušenou* dodnes. I zájem škol o tyto prezentace narostl – například mezi březnem 2010 a březnem 2011 proběhlo přes 170 prezentací, kterých se zúčastnilo téměř

[228] „Projekt ‚Zábrany mobilit´: závěrečná zpráva", 11–13.
[229] „Česko-německé fórum mládeže 2003-2005: závěrečná brožura ", 29.
[230] Boloňský proces je celoevropskou snahou o lepší prostupnost mezi národními systémy vysokoškolského vzdělání. Mezi jeho součásti patří především rozdělení studia na bakalářský, magisterský a doktorský cyklus nebo systém kreditového hodnocení jednotlivých kurzů. Viz. „Boloňský proces", Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2 (staženo 27. dubna 2022).
[231] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura", 42.
[232] „Česko-německé fórum mládeže 2003-2005: závěrečná brožura ", 30.

šest tisíc českých středoškoláků a gymnazistů.[233] Po vzoru tohoto projektu vznikl ve třetím funkčním období projekt *Do Česka na zkušenou*, který měl vzbudit zájem o češtinu u německé mládeže. Přihlásilo se do něj téměř třicet škol, především z Bavorska a Saska, a u studentů se setkal s pozitivními ohlasy, jakkoli je třeba dodat, že zájem z české strany je pochopitelně vyšší.[234]

Od roku 2011, kdy došlo ke snížení počtu členů ze 40 na 30 a ke zkrácení funkčního období, pracuje Fórum mládeže s takzvanými zastřešujícími tématy. Ta se volí vždy na celé funkční období a pracovní skupiny vytvářejí projekty podle své interpretace tématu. Prvním zastřešujícím tématem bylo téma *Společenská soudržnost*, v jehož rámci vznikl například seminář věnující se prevenci pravicového extremismu nebo pracovní skupina Generace, která zorganizovala interaktivní prohlídky měst Litvínov a Olbernhau, na nichž se setkávali mladí lidé se svými staršími sousedy všech generací.[235] V dalším funkčním období se zastřešujícím tématem stala *Trvale udržitelná Evropa*. I toto téma si jednotlivé pracovní skupiny přebraly po svém a kromě skupiny věnující se udržitelnosti ve smyslu ekologickém vznikla například skupina Ekonomie, která se věnovala diskusi o dlouhodobých perspektivách evropské ekonomické integrace a workshopu ke kulturním rozdílům na pracovištích.[236] V letech 2014-2015 navázalo téma *Jaké vzdělání potřebujeme?*, pod nímž vznikly projekty jak vzdělávací, například herní simulace k politickému vzdělávání EduArt, věnující se otázce přerozdělování uprchlíků mezi evropské země, tak i motivační – například dotazníkové šetření mezi žáky různých škol o tom, co je při studiu motivuje, co se jim na škole líbí a co by si přáli v denním běhu své školy změnit.[237] V dalším funkčním období se zastřešujícím tématem stala otázka *Kde jsem doma?*, pod kterou vznikaly projekty věnované hledání identity, příběhům Čechů žijících dlouhodobě v Německu a Němců, kteří přesídlili do Česka. Další pracovní skupiny se zabývaly především kulturními rozdíly a tím, jak se s nimi při dlouhodobém pobytu v sousední zemi vyrovnat.[238] V jubilejním desátém funkčním období obrátili členové Fóra mládeže své projekty k budoucnosti. Pod zastřešujícím tématem *Jakou budoucnost (s)tvoříme?* tak vznikla například pracovní skupina EUrolog, která připravila projekt workshopů o Evropské unii pro základní školy, z nichž by žáci čerpali důvěryhodné

[233] „Česko-německé fórum mládeže 2009-2011: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2011), 12.
[234] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura", 37–38.
[235] „Česko-německé fórum mládeže 2011-2012: závěrečná brožura", 13, 20.
[236] „Česko-německé fórum mládeže 2012-2013: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2013), 17.
[237] „Česko-německé fórum mládeže 2014-2015: závěrečná brožura".
[238] „Česko-německé fórum mládeže 2015-2017", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/projekty/archiv/2015-2017/ (staženo 27. dubna 2022).

informace o migraci a uprchlictví, ekonomické mobilitě nebo fungování hlavních evropských orgánů. Jiná pracovní skupina se zase věnovala otázkám vnímání svobody a jejího významu v minulosti i budoucnosti, další skupina se obrátila k budoucnosti nejen evropské, ale i světové, a zaměřila se na téma spotřeby plastů a ochrany životního prostředí, které je pro budoucnost také klíčové.[239] V posledním uzavřeném funkčním období, 2019-2021, se tématem staly *Moje, tvoje, naše hranice*. Pracovní skupiny se věnovaly otázce, co vlastně hranice mezi lidmi představuje, a s tím souvisejícímu odbourávání jazykových bariér nebo předsudků, ale i snahou o motivaci lidí, aby vystoupili ze své komfortní zóny a hranici na určitou dobu překročili. Práci tohoto funkčního období narušila pandemie COVIDu-19, takže nemohl být realizován například projekt společného putování po hraničních hřebenech – ten byl ale nahrazen vznikem dvojjazyčného turistického průvodce.[240]

Podobně jako v případě Koordinačních center Tandem se i v případě Česko-německého fóra mládeže ukazuje, že témat, která mladou generaci pálí, je mnoho. Především se jedná o aktuální politické dění, evropskou integraci, občanské a politické vzdělávání a o praktické překážky související s přeshraniční spoluprací (jazykové bariéry, předsudky, nedostatek ucelených informací o možnostech atd.). V mnoha funkčních obdobích nebyla utvořena pracovní skupina Dějiny a historická témata tak nebyla pokryta vůbec. V obdobích, kdy skupina Dějiny existovala, se ale často věnovala jiným etapám společných dějin než období druhé světové války. Bylo to tak například téma národnostní problematiky menšin v Československu po roce 1919[241] nebo období roku 1989 a 1990 a s tím související politické i společenské změny a nové možnosti.[242]

Ve třetím funkčním období zpracovala jedna z pracovních skupin dotazníkové šetření, z něhož vyplynulo, že mládež v obou zemích nahlíží na dějiny jako na relevantní téma, ale nikoliv jako téma hlavní pro současnou diskusi. Podle dotazovaných by měl pohled v kontaktu mezi Čechy a Němci směřovat do budoucnosti a ne k historickým politickým rozmíškám. Tento postoj je ovšem v rozporu s realitou některých politických představitelů i zpravodajství tištěných médií, kde se historická témata ve velmi kontroverzních souvislostech

[239] „Česko-německé fórum mládeže 2017-2019: závěrečná brožura" (Česko-německé fórum mládeže, 2019), 4–12.
[240] „Česko-německé fórum mládeže 2019-2021", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/projekty/archiv/2019-2021/ (staženo 27. dubna 2022).
[241] „Česko-německé fórum mládeže 2003-2005: závěrečná brožura", 11.
[242] „Česko-německé fórum mládeže 2014-2015: závěrečná brožura".

objevují s železnou pravidelností dodnes.[243] I ČNFM tedy stojí na pomezí mezi tvrzením Lily Feldman Gardner o nutnosti zachování otázek minulosti a tvrzením Joanny Santa Barbary o uzavřením těchto témat a upřením soustředění do budoucnosti.

4 Dopady výměn a setkání mládeže

Jak již bylo zmíněno v první kapitole, institucionální zajištění je jednou z klíčových proměnných průběhu rekonciliačního procesu podle Lily Gardner Feldman. Tato proměnná je zároveň těžištěm této diplomové práce, která sleduje roli institucionalizovaných výměn mládeže v procesu česko-německé rekonciliace. Proto je na místě stručně nastínit, jaký vliv takové instituce pro spolupráci mládeže mohou mít.

Ačkoliv se dopady výměn a setkání mládeže ve veřejné sféře mohou projevovat mnoha způsoby, není bohužel snadné je jednoznačně vyhodnotit. Tato kapitola má za cíl nabídnout několik možných typů dopadů mezinárodní práce s mládeží na konkrétních příkladech z česko-německé praxe. Zároveň ukazuje, že Gmelchovo tvrzení o nevhodnosti využití institucí typu Bilateral-II pro řešení sousedských traumat nemusí vždy platit.

Za prvé jsou to dopady do osobního života lidí, kteří se česko-německých setkání ve svém mládí zúčastnili. Pro vyhodnocení takového vlivu neexistuje objektivní měřítko, nicméně například při pohledu do seznamů bývalých členů Česko-německého fóra mládeže najdeme jména mnoha osob, které i o desetiletí později stále působí v česko-německém prostoru – ať už ve Fondu budoucnosti, v Tandemu, nebo třeba v oblasti politické či ekonomické spolupráce. To potvrzuje i šetření mezi účastníky a absolventy Fóra mládeže, které proběhlo pod vedením Vladimíra Handla a z něhož vyplynulo, že většina absolventů ČNFM z let 2001-2016 stále pracuje v mezinárodním prostředí, mnoho z nich přímo v česko-německých vztazích.[244]

Další podobu důsledků mezinárodní práce s mládeží mohou představovat malé projekty, které vznikly díky podpoře iniciativy mladých lidí. Při správně poskytnuté příležitosti mohou z přeshraničního setkání mladých lidí vzejít projekty, které se osvědčí v praxi a budou realizovány v dlouhodobějším horizontu, než bylo původně zamýšleno, čímž se během let znásobí cílová skupina, která z projektu profituje, a tím se zvýší potenciál dopadu do veřejné sféry. Vliv výměn a setkání mládeže se může projevit i na politické scéně.

[243] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura", 60–61.
[244] Vladimír Handl et al., „Czech-German Youth Exchange and Co-Operation Programmes as an Instrument of Czech-German Reconciliation", in *Reconciliation, Ethics, Religion: Festschrift for Martin Leiner's 60th Birthday* (Jena, 2020), 55.

V některých případech se díky dobrému institucionálnímu zajištění podařilo mladým lidem pojmenovat problémy a vymoci si na politické reprezentaci jejich řešení. V neposlední řadě má mezinárodní práce s mládeží časem potenciál ovlivnit i veřejné mínění. Právě mladí lidé, kteří jsou cílovou skupinou těchto setkání, si své politické i společenské názory utváří i pod vlivem mezinárodních výměn, což podle sociologických průzkumů ovlivňuje jejich pohled na mezinárodní vztahy. Toto je nicméně aspekt velmi těžko kvantifikovatelný a není proto možné dokázat přímé souvislosti.

4.1 Vliv na veřejnou sféru

Za velice úspěšný projekt, který vyvstal z činnosti Česko-německého fóra mládeže, můžeme označit projekt *Do Německa na zkušenou*. Ten vznikl v roce 2005 z iniciativy pracovních skupin a hned v prvním roce v jeho rámci proběhly přednášky na 81 českých školách.[245] Během čtvrtého ročníku v roce 2008 už proběhlo téměř 150 prezentací na více než stovce středních škol a gymnázií v celé republice a zúčastnilo se jich zhruba pět tisíc žáků a studentů,[246] mezi březnem 2010 a březnem 2011 již bylo prezentací přes 170 a zúčastněných téměř šest tisíc.[247] Dnes už se jedná o samostatný projekt stojící mimo přímou gesci Fóra mládeže, ačkoliv v řadách referentů se bývalí členové Fóra objevují stále. Několik tisíc středoškoláků má tak každý rok příležitost vyslechnout si prezentaci, která obsahuje nejen potřebné informace o možnostech finanční a organizační podpory zahraničního výjezdu, ale jejíž součástí je i krátká jazyková animace, interaktivní aktivity k německému jazyku i reáliím Spolkové republiky.[248] Jedinečným přínosem, který účastníci i jejich pedagogové oceňují nejvíce, je i předání osobních zkušeností z pobytu v Německu a praktických tipů například k překonání kulturních rozdílů.[249]

Za velmi úspěšný můžeme označit i projekt *Zábrany mobilit*, který vznikl hned v prvním funkčním období Česko-německého fóra mládeže v rámci činnosti pracovní skupiny Mládež. Ten stojí na pomezí úspěšného projektu a politického vlivu výměn mládeže. Jednalo se o dotazníkové šetření mezi lidmi na obou stranách hranic, kteří se v česko-německých výměnách a setkáních angažují. Jeho cílem byla definice co největšího množství problémů –

[245] „Česko-německé fórum mládeže 2003-2005: závěrečná brožura".
[246] „Česko-německé fórum mládeže 2007-2009: závěrečná brožura", 72–73.
[247] „Česko-německé fórum mládeže 2009-2011: závěrečná brožura", 12.
[248] „O prezentaci", Do Německa na zkušenou, https://www.dnnz.cz/preview (staženo 27. dubna 2022).
[249] „Hodnocení: Co o nás řekli ostatní", Do Německa na zkušenou, https://www.dnnz.cz/ratings (staženo 27. dubna 2022).

obecných, kterým čelí všichni organizátoři i účastníci, ale i velmi specifických, které se dotýkají jen určitých skupin. Ve výsledném dokumentu v rozsahu několika desítek stran pak autoři problémy jednoznačně pojmenovali a k mnoha z nich navrhli přímá řešení. Mezi problémy se objevila například povinnost praktikantů zařídit si pracovní povolení v sousední zemi, jehož byrokratické obstarávání může být v některých případech z hlediska časové náročnosti neúměrné délce plánované zahraniční praxe.[250]

Další problémy se objevovaly například při organizaci cesty české skupiny do Německa. Za každý autobus bylo nutné platit všemožné poplatky, zároveň prázdný autobus nesměl překročit hranice ve směru do Německa (například v případě, že měl jen vyzvednout skupinu českých dětí). V tomto ohledu navrhovalo Fórum mládeže úpravu řešení celních poplatků oficiální cestou. Za velký problém bylo opakovaně označováno i personální zabezpečení česko-německých výměn. Na české straně kvůli nedostatečnému financování mimoškolní práce s mládeží často chybí kompetentní vedoucí. S tím souvisí i problém komplikovaného financování výměn. Ne že by nebyl dostatek možností financování, ale žádosti o dotace jsou často velmi byrokraticky náročné a organizátoři setkání je musí kvůli podfinancovanosti vyřizovat ve svém volném čase. Dalším problémem, na který studie poukazovala, byl problém vízové povinnosti pro osoby, které se rozhodly vyjet například za studiem, nebo i v rámci Evropské dobrovolné služby.[251]

Pracovní skupina Mládež ve třetím funkčním období Fóra mládeže na tuto studii navázala druhým dílem v letech 2005-2007. Mnoho překážek, které jmenovala první studie, zaniklo se vstupem České republiky do Evropské unie. Cílem studie *Zábrany mobilit II.* proto bylo zmapování těch problémů, které přetrvávají i v rámci EU.[252] V případě skupinových výměn přetrvával problém zdlouhavého vyřizování finanční podpory, která se navíc vztahuje pouze na cílovou skupinu (tedy děti a mládež) a nikoliv na odborné síly (pedagogy, vedoucí).[253] Oproti stavu před rokem 2004 tak došlo v mnoha ohledech k výraznému zlepšení a zjednodušení realizace přeshraničních výměn mládeže. Kritickým místem, které označovali dotazovaní z České republiky i Německa, zůstává proces žádostí o podporu, případě omezení

[250] „Projekt ‚Zábrany mobilit´: závěrečná zpráva", 5–6.
[251] Ibid., 6-10, 16.
[252] „Zábrany mobilit II: Studie mapující přetrvávající problémy v oblasti českoněmeckých výměn mládeže po vstupu České republiky do Evropské unie" (Česko-německé fórum mládeže, 2007), 1, http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Z%C3%A1brany-mobilit-II_kv%C4%9Bten2007.pdf (staženo 27. dubna 2022).
[253] Ibid., 7.

a podmínky, které se se získáním dotací pojí.[254] Zásluhu na řešení problémů definovaných první studií samozřejmě není možné přičítat Fóru mládeže, protože se jednalo o rozsáhlé změny způsobené vstupem do EU. Nicméně obecně je možné projekt označit za příkladný, protože nejen velmi přehledně definoval problémy, na které výměny a setkání mládeže v česko-německém kontextu nejčastěji narážejí, ale obsahoval i návrhy konkrétních řešení, které byly dále postoupeny odpovědným institucím.

Za úspěch na politickém poli je pak možné označit například vyhlášení tématu *Podpora jazyka* tématem let 2011 a 2012 v rámci projektové podpory Česko-německého fondu budoucnosti. Tento apel Fondu budoucnosti (a projekty realizované v jeho rámci, stejně jako mediální ohlasy) se stal jedním z podnětů, které vedly MŠMT ČR k zavedení druhého povinného cizího jazyka na českých základních školách.[255] Němčina je tak v současnosti po angličtině druhým nejčastěji ovládaným cizím jazykem, ačkoliv se zpravidla jedná o částečnou nižší znalost jazyka.[256]

Na FSV UK proběhlo šetření mezi účastníky a absolventy ČNFM z období mezi lety 2001 a 2016, které mělo za cíl reflektovat jeho činnost přímo z pohledu mladých lidí. V něm jako motivaci k účasti ve Fóru uvedla valná většina dotazovaných předchozí zkušenost se sousední zemí, zájem o sousední jazyk a osobní vztahy s bývalými členy Fóra. Za hlavní témata zpravidla označovali kulturu, setkávání a vzdělání. Mnoho z nich zdůrazňovalo roli vzdělání jako možnosti sbližování obou národů a s tím související odstranění stereotypů. Přínos k česko-německé rekonciliaci pak spatřovali absolventi Fóra mládeže především ve vzniku osobních přátelských vztahů mezi jednotlivci, upření pozornosti na společnou budoucnost a menší zatížení otázkami minulosti, která je pro mnoho z nich již uzavřenou kapitolou. Tento přínos se tak projevuje především v menších skupinách a v regionálním prostředí a přímý dopad na tvorbu politiky je omezený.[257]

4.2 Dopady do vnímání česko-německých vztahů

Vnímání mezinárodních vztahů je velmi subjektivní záležitostí a zrcadlí se v něm osobní zkušenost každého jedince. Sociologické výzkumy nám sice mohou ukázat určité trendy a vývoje v názoru veřejnosti, ovšem hledání přímých souvislostí je velmi náročné.

[254] Ibid., 12–13.
[255] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2013", 14.
[256] Lizcová a Rydza, *Česko-německé vztahy v číslech*, 58.
[257] Vladimír Handl et al., „Czech-German Youth Exchange and Co-Operation Programmes as an Instrument of Czech-German Reconciliation", 53–55.

Přesto mohou právě takové výzkumy posloužit i v této práci jako určitá ilustrace toho, co ovlivňuje širokou veřejnost v jejím vnímání česko-německých vztahů, případně jaká jsou specifika jednotlivých skupin obyvatel – ať už v závislosti na věku, dosaženém vzdělání či místě bydliště respondentů.

V dlouhodobém měřítku tak mohou být mezinárodní výměny a setkání mládeže i jedním z impulzů ke změně společenského vnímání česko-německých vztahů. Jak již bylo zmíněno, jedná se o velmi těžko definovatelné hodnoty a z dostupných zdrojů není možné dokázat přímou souvislost mezi výměnami mládeže a jejich případným vlivem na to, jak absolventi těchto projektů vnímají mezinárodní vztahy. Existují nicméně sociologická data, v nichž je možné vysledovat určité trendy. Pro tento účel poslouží již v úvodu zmíněné kvantitativní výzkumy, které provedl v letech 2016 a 2021 český STEM ve spolupráci s demoskopickým institutem v Německém Allensbachu (*Institut für Demoskopie Allensbach*). Na obou stranách hranic bylo do výzkumu zapojeno přes tisíc respondentů starších 16 let, jejichž složení odpovídalo dalším kritériím (tedy proporční zastoupení mužů a žen různých věkových kategorií, v ČR odpovídající zastoupení obyvatel příhraničních oblastí, v SRN zastoupení respondentů ze starých a nových spolkových zemí a adekvátní zastoupení obyvatel Saska a Bavorska).[258] Hlavním cílem těchto výzkumů bylo zjistit, jak vypadají vztahy mezi jednotlivými lidmi doopravdy, zda se lidé na obou stranách hranic znají a při jakých příležitostech se navštěvují a potkávají. Další otázky směřovaly ke vnímání významu minulosti v česko-německých vztazích.[259] Jejich přítomnost ve veřejném prostoru je podle Lily Gardner Feldman klíčová pro úspěšné završení procesu rekonciliace (*past as present*), aby bylo minimalizováno riziko, že z různých výkladů historie vzejdou obavy a nejistoty, které by vzájemné vztahy narušovaly.[260] Zároveň autoři výzkumu v analýze dat kladli důraz na postoje mladé generace (mladou generací je ve výzkumu chápána kategorie osob ve věku 16-30 let),[261] což je pro tuto práci klíčová skupina.

Podle výzkumu z roku 2021 je obecné hodnocení česko-německých vztahů převážně dobré až velmi dobré, ve srovnání s rokem 2016 došlo ke zlepšení zpět na úroveň, jaká byla před vypuknutím migrační krize. Je nutno podotknout, že je relativně výrazný rozdíl v zájmu a informovanosti mezi oběma národy – na otázku *Jak byste popsal/a vztahy mezi Českou*

[258] „Česko-německé vztahy v roce 2021: Kvantitativní výzkum v České republice a Německu" (STEM Empirický výzkum pro demokracii, 4. listopad 2021), 9.
[259] Ibid., 3–4.
[260] Gardner Feldman, „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy", 351.
[261] „Česko-německé vztahy v roce 2021", 4.

republikou a Německem? odpovědělo zhruba pět procent českých respondentů „nevím“, zatímco mezi Němci to bylo více než 40 %.[262] Je tedy patrné, že se Češi o dění v Německu zajímají více, než je tomu naopak, což je ale vzhledem k rozloze, ekonomické síle nebo třeba počtu sousedních států pochopitelné. Odpovídá to také zájmu o česko-německé výměny mládeže, kde je zpravidla větší zájem ze strany českých účastníků,[263] i když to zpravidla výrazně závisí od tématu i lokace konkrétního setkání.

Názor obyvatel na česko-německé vztahy ovlivňuje mnoho různých faktorů, například místo bydliště (Češi žijící v příhraničních oblastech a Němci z nových spolkových zemí hodnotí vztahy pozitivněji) nebo dosažené vzdělání (vysokoškolsky vzdělaní obyvatelé považují vzájemné vztahy za lepší). Zejména mezi německým obyvatelstvem hrají ale klíčovou roli osobní zkušenosti – tedy především počet známých v České republice, obecný zájem o dění v sousední zemi nebo frekvence návštěv a zahraničních cest. Zároveň tento výzkum ukázal, že lidé mladší 30 let hodnotí vztahy jako dobré méně často než jejich starší spoluobčané.[264] To může mít mnoho důvodů, mimo jiné i ten, že mladým lidem chybí zkušenost pro srovnání s dobami, kdy vzájemné vztahy opravdu dobré nebyly.

Dalším důležitým tématem výzkumu byla otázka vnímání minulosti v česko-německých vztazích. Ať už šlo o mnichovskou dohodu, zabrání území Sudet a vznik Protektorátu Čechy a Morava, nebo poválečný odsun obyvatel německé národnosti z obnoveného Československa, hrála tato témata při poválečném navazování česko-německých vztahů velkou roli a dodnes se při určitých příležitostech opět vynoří (do jisté míry například otázka takzvaných Benešových dekretů ovlivnila výsledek českých prezidentských voleb v roce 2013).[265]

V průzkumu veřejného mínění z roku 2021 byla respondentům položena otázka *Jsou podle Vašeho názoru vztahy mezi Českou republikou a Německem stále zatíženy minulostí druhé světové války, nebo minulost už vztahy nezatěžuje?* Většina dotazovaných na obou stranách hranic se domnívá, že otázky minulosti již česko-německé vztahy nezatěžují, v posledních pěti letech tento názor nabíral na síle. Především v České republice (v o něco menší míře ale i v Německu) odpověď na tuto otázku úzce souvisí s věkem – starší generace častěji považuje otázky minulosti za problém, zatímco mladší generace se více soustředí na

[262] Ibid., 14.
[263] „Výroční zpráva Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže Tadem za rok 2005".
[264] „Česko-německé vztahy v roce 2021", 14–15.
[265] viz. Jan Macháček, „Kde se vzaly v kampani dekrety", Respekt , 2013, https://www.respekt.cz/audit-jana-machacka/kde-se-vzaly-v-kampani-dekrety (staženo 27. dubna 2022).

současná témata (a problémy pro česko-německé vztahy tak vidí spíše například v neshodách při řešení uprchlické krize v letech 2015 a 2016).[266] To také vysvětluje ubývající počet těch, podle kterých jsou vztahy minulostí stále zatíženy. Zatímco podle průzkumu, prováděného v devadesátých letech v českých příhraničních oblastech, vnímalo minulost jako otevřený problém a překážku v rozvoji přátelských vztahů téměř devadesát procent dotazovaných,[267] v roce 2021 tak odpověděla už jen necelá třetina Čechů a zhruba pětina Němců.[268] S přihlédnutím k tomu, jaký význam sehrála Deklarace z roku 1997 pro proces rekonciliace česko-německých vztahů, může být tato tendence relativně uklidňující. Mladší generace se ve srovnání s devadesátými lety výrazně více zaobírají současným světovým děním a minulost vnímají jako neměnnou a překonanou, bez negativního vlivu na současné vztahy. Neznamená to ale, že by historické trauma obou národů nebylo přítomno. Mladí lidé toto téma přijímají, ale nevnímají jej jako překážku rozvoje dalších přátelských vztahů a více se zabývají tématy aktuálními.

S ohledem na to, že předmětem této práce je především mládež, je na místě stručně zmínit, jaká specifika mladé generace odhalil průzkum veřejného mínění v minulém roce. Podle něj považují mladí lidé česko-německé vztahy za méně dobré než jejich starší spoluobčané, méně často navštěvují sousední zemi a celkově projevují menší zájem o dění za hranicemi.[269] Proč mladí lidé vnímají česko-německé vztahy negativněji (nebo alespoň méně pozitivně) než jejich starší spoluobčané je jistě zajímavá otázka, na kterou ovšem tato práce nepřinese odpověď. Jedno z možných vysvětlení je, že ve srovnání se zkušenostmi starších generací jsou současné vztahy opravdu dobré, zatímco mladí lidé je považují za pouze vyhovující. Mezery a nedostatky, které může ve vzájemných vztazích vnímat česká i německá mládež, jsou s hrůzami druhé světové války nesrovnatelné a starší generace je proto nevidí.

Cílem této práce není prokázat, že účast mladých lidí v česko-německých výměnách a setkáních radikálně mění jejich vnímání vzájemných politických vztahů. Dílčí data ze sociologických výzkumů nicméně ukazují, že čím více se lidé z obou zemí vzájemně znají, tím více se o dění za hranicemi zajímají a tím ucelenější názor na vzájemné vztahy mají. Vzájemné poznávání mladých lidí s vrstevníky z druhé strany hranic proto může mít

[266] „Česko-německé vztahy v roce 2021", 16–17.
[267] Václav Houžvička, *Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí k Německu* (Ústí nad Labem: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1997), 14.
[268] „Česko-německé vztahy v roce 2021", 16.
[269] „Česko-německé vztahy v roce 2021", 14, 18, 19.

v dlouhodobém horizontu pozitivní dopady do utváření a vnímání bilaterálních česko-německých vztahů.

Závěr

Z pohledu konceptu Lily Gardner Feldman se v případě Tandemu, Fondu budoucnosti i Fóra mládeže jedná o silné instituce, které v devadesátých letech vytvořily nový prostor pro navazování oficiálních i osobních vztahů. V polovině devadesátých let splnilo setkání mládeže v Poličce roli katalyzátoru pro uzavření jednání o Česko-německé deklaraci a všechny tři výše zmíněné instituce tak od svého vzniku fungují jako komplementární prvky česko-německých vztahů na mezivládní úrovni. V současnosti tak instituce reflektují vládní kroky a rozšiřují spektrum přeshraničních aktivit. Zároveň fungují jako komunikační kanál mezi vládami obou zemí a širokou veřejností, snaží se oboustranně zprostředkovat reflexi postupů a informovat společnost o možnostech, které se v přeshraničním kontextu otevírají. Bilaterální interakce v tomto smyslu probíhá na všech úrovních, tedy mezi vládami a ministerstvy, mezi vládami obou zemí a těmito institucemi i mezi těmito institucemi navzájem.[270]

Aspekt historie je ve výměnách mládeže rovněž neustále přítomen. Tandem zahájil již od roku 2008 spolupráci mezi zástupci mládežnických sdružení a památnými místy, především památníky koncentračních táborů.[271] Společné transnacionální vzpomínání se stalo u Tandemu dále stěžejním tématem pro roky 2017-2019.[272] Rovněž témata, vyhlášená Česko-německým fondem budoucnosti nabízela prostor k diskusi historických otázek, především v rámci tématu *Česko-německé reflexe* v roce 2018, z něhož vzešel například projekt, který se zabýval otázkou, jak se promění vnímání holokaustu, až odejdou jeho poslední pamětníci.[273] Historickému traumatu se věnovalo během svého působení i Česko-německé fórum, hned v prvním funkčním období například apelovalo na Česko-německou komisi historiků, aby se více soustředila na osvětovou práci s veřejností,[274] o několik let později, ve funkčním období 2005-2007 pak například provádělo relativně

[270] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 15–17.
[271] Kathrin Freier-Maldoner, e-mailová zpráva adresovaná autorce, 21. dubna 2022
[272] „Gemeinsam erinnern für eine gemeinsame Zukunft – Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti", Tandem, https://gemeinsam-erinnern.eu/cs/ (staženo 27. dubna 2022).
[273] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2018", 44–45.
[274] „Česko-německé fórum mládeže 2001-2003: závěrečná brožura", 11.

rozsáhlé dotazníkové šetření k tomu, jak mladí lidé z obou zemí historická témata, která se velmi často objevují v médiích, vnímají.[275]

Téma společného vzpomínání je tak ve společnosti stále přítomno, nejen v podobě školních učebnic dějepisu, ale i v podobě dialogu mezi mladými lidmi. Na druhou stranu je třeba dodat, že se samozřejmě nejedná o jediné (ani nejčastější) téma, rezonující v setkáních mládeže. Zejména od roku 2004 se výrazně rozšířilo téma evropské integrace a udržitelné budoucnosti v rámci Evropské unie. Historický aspekt je nicméně zachován v podobě různých dílčích témat a nezdá se, že by se v dohledné době měl z česko-německých výměn mládeže vytratit.

Význam třetího aspektu procesu rekonciliace podle Lily Gardner Feldman, tedy mezinárodního kontextu, se v případě česko-německých výměn mládeže projevil výrazným způsobem. Gardner Feldman uvádí, že například členství ve společných multilaterálních strukturách může významně usnadnit první krok vzájemného kontaktu a nabízí oběma státům bezpečný prostor pro rozvoj společných zájmů.[276] V době vzniku Tandemu a Česko-německého fondu budoucnosti chyběla multilaterální platforma, která by otevírala a podporovala česko-německý dialog (státy spolu byly v mezinárodních organizacích specifického zaměření, jejichž rámec cestu k hlubšímu smíření neotevíral). Po vstupu České republiky do Evropské unie v roce 2004 se toto nicméně změnilo a tento multilaterální rámec se v bilaterální spolupráci v mnoha ohledech promítl, například ČNFB zaznamenal v roce 2004 výrazný nárůst počtu žádostí o podporu projektů, z nichž mnoho se se tematicky věnovalo právě procesu evropské integrace.[277] Pro oblast výměn mládeže pak byly nejvýznamnější změny v podmínkách překročení hranic, ale i vzájemná podpora evropské spolupráce mládeže i zapojení česko-německých výměn do kontextu vícenárodních programů spolupráce.

Důležitost politického leadershipu a jeho spolupráce s těmito institucemi je také patrná. Když Václav Havel a Roman Herzog navštívili první česko-německé setkání mládeže v Poličce, zaznamenala tato událost větší ohlas v mediálním prostředí na obou stranách hranic.[278] Jako poslední aspekt podle Lily Gardner Feldman se síla politického leadershipu

---

[275] „Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura", 60–61.
[276] Gardner Feldman, *Germany's Foreign Policy of Reconciliation*, 14-15.
[277] „Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2004", 6.
[278] Mediální reflexí prvního česko-německého setkání mládeže v Poličce z roku 1996 se podrobněji zabývá například bakalářská práce Evy Peterkové *Fünfzehn Jahre deutsch-tschechischer Jugendzusammenarbeit* (Praha, Univerzita Karlova, 2012).

osvědčovala především v prvních letech výměn mládeže na konci devadesátých let. Od té doby se na setkáních mládeže častěji objevovali komunální či evropští politici, nikoliv vrcholní státní představitelé. I tak je ovšem zájem politiků o výměny mládeže vždy významným gestem, které může zvýšit zájem médií a tím i povědomí široké veřejnosti o těchto projektech a dalších možnostech setkávání. Za vzorový v tomto ohledu může sloužit příklad prezidentů Václava Havla a Romana Herzoga, kteří česko-německá setkání mládeže pomohli etablovat, a i nadále jim věnovali velkou pozornost. Česko-německé fórum mládeže má skrze své zastoupení v oficiálním česko-německém dialogu příležitost ke kontaktu s politickou reprezentací obou zemí pravidelněji, ale ani tak to nemusí být vždy zárukou úspěchu.

Působení těchto tří institucí na poli výměn a setkání mládeže má přímý vliv na životy konkrétních účastníků těchto projektů, ale v širším měřítku se odráží i ve společnosti. Některé projekty vzešlé z činnosti těchto institucí se uchytily a žijí vlastním životem i mnoho let po plánovaném konci jejich realizace, jiné zase přispěly k odbourávání konkrétních překážek v přeshraniční spolupráci. V neposlední řadě má práce s mládeží, která vychází z historických témat a věnuje se jejich prostřednictvím výchově k demokracii, potenciál ovlivnit vnímání vzájemných česko-německých vztahů mladou generací, i když je v tomto případě těžké dokázat přímé souvislosti.

I když není možné provést kvalitativní komparaci činnosti Tandemu, případně obou dalších institucí, s DFJW či DPJW (především kvůli rozdílnosti struktur a systémů, ale i kvůli faktu, že DFJW existuje o několik desetiletí déle a jeho činnost se tak za tu dobu dokázala značně posunout a objemově znásobit), můžeme oproti Adrianu Gmelchovi říci, že ač je Tandem podle jeho klasifikace strukturou Bilateral-II, uměl se velmi dobře etablovat v existující struktuře mládežnických agentur a plnit svou roli při překonávání česko-německého historického traumatu i rozvoji dalších pozitivních vztahů velmi dobře zvládá.

Pohledem konceptu Lily Gardner Feldman se tak v případě Koordinačních center česko-německých výměn mládeže, Česko-německého fondu budoucnosti i Česko-německého fóra mládeže jedná o velmi silné instituce, které se dokázaly v mezinárodním prostředí dobře etablovat a společně tvoří velmi funkční institucionální systém, který hraje v procesu rekonciliace mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německo významnou roli,

snaží se pomoci oběma společnostem překonat historická traumata a zároveň upíná svou pozornost do budoucnosti společné evropské integrace.

Summary

We can talk about the beginning of the process of true Czech-German reconciliation since the fall of the Iron Curtain. The 1990s saw the development of Czech-German dialogue and the contractual securing of further relations. However, the political negotiations on the expected Czech-German declaration were constantly protracted and the governments of both countries found it difficult to find compromises on key issues of historical traumas in their relations. In 1996, the presidents of both countries, Václav Havel and Roman Herzog, decided to organize a Czech-German youth meeting, which served as a catalyst for further political discussions on the final form of the Declaration, which was finally signed in January 1997.

Since then, three institutions have been established (among others) that still provide youth exchanges and meetings today: the Czech-German Youth Exchange Coordination Centres Tandem, the Czech-German Future Fund and the Czech-German Youth Forum. These three institutions, by cooperating with each other, create a unique structure that has managed to fit very successfully into the international environment of existing organisations for cross-border youth work.

In the process of Czech-German reconciliation, as defined by Lily Gardner Feldman, these institutions play an important role as a channel of communication between the governments of both countries and the general public, and appropriately complement governmental activities in the field of Czech-German relations. In line with the concept of the reconciliation process, these institutions work with historical themes in youth exchanges and try to break down historical traumas rooted in both societies. At the same time, their activities are actively concerned with looking to the future, especially in the context of multilateral European integration.

All these aspects, including political leadership in both countries, influence the implementation of youth exchanges and meetings and their social impact. Some of the projects implemented by the three organisations have proved so successful that they have taken hold and have a life of their own many years after their planned end, while others have contributed to breaking down specific barriers to cross-border cooperation. Last but not least, youth work that is based on historical themes and focuses on democracy education has the potential to influence the perception of the young generation of Czech-German relations, even though it is difficult to prove direct links in this case.

Bibliografie

Primární zdroje

10 Jahre Deutsch-Tschechischer Zukunftsfonds: Tätigkeitsbericht 1998-2007. Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2008.

„Botschaft des Bundespräsidenten Roman Herzog anläßlich einer Diskussion mit deutschen und tschechischen Jugendlichen", Bundespräsident, 4. září 1996, https://www.bundespraesident.de/SharedDocs/Reden/DE/Roman-Herzog/Reden/1996/09/19960904_Rede.html (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé vztahy v roce 2021: Kvantitativní výzkum v České republice a Německu". STEM Empirický výzkum pro demokracii, 4. listopad 2021.

„Dohoda mezi vládou České a Slovenské Federativní Republiky a vládou Spolkové republiky Německo o spolupráci a výměně mládeže", 29. listopad 1990.

„Projekt ‚Zábrany mobilit´: závěrečná zpráva". Česko-německé fórum mládeže & TANDEM – Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže, 2003. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Zabrany-mobilit-2003.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Projev prezidenta ČSSR Václava Havla při návštěvě prezidenta SRN Richarda von Weizsäckera", Pražský hrad, 15. března 1990. http://old.hrad.cz/president/Havel/speeches/1990/1503.html (staženo 27. dubna 2022)

„Zábrany mobilit II: Studie mapující přetrvávající problémy v oblasti českoněmeckých výměn mládeže po vstupu České republiky do Evropské unie". Česko-německé fórum mládeže, 2007. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Z%C3%A1brany-mobilit-II_kv%C4%9Bten2007.pdf (staženo 27. dubna 2022)

„Zeichen des Vertrauens im Geiste aufrichtiger Nachbarschaft – Besuch des Bundespräsidenten in Prag", Bundesregierung, 17. března 1990, https://www.bundesregierung.de/breg-de/service/bulletin/zeichen-des-vertrauens-im-geiste-aufrichtiger-nachbarschaft-besuch-des-bundespraesidenten-in-prag-788188 (staženo 27. dubna 2022).

Pilip, Ivan, a Claudia Nolte. „Prohlášení ministra školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a spolkové ministryně pro rodinu, seniory, ženy a mládež Spolkové republiky Německo o záměru zřídit koordinační centra pro česko-německé výměny mládeže", 3. září 1996, https://tandem-org.cz/uploads/file/1125_2016012419554564464_1996-prohlaseni-ministru-o-zameru-zridit-koordinacni-centra.pdf (staženo 27. dubna 2022).

Výroční zprávy aktérských institucí

„Česko-německé fórum mládeže 2001-2003: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2001-2003: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2003. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Abschlussbrosch%C3%BCre-2001-2003.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2003-2005: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2003-2005: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže. Viděno 2. duben 2022. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Abschlussbrosch%C3%BCre-2003-2005.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2005-2007: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2005-2007: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2007. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Abschlussbrosch%C3%BCre-2005-2007.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2007-2009: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2007-2009: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2009. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Abschlussbrosch%C3%BCre-2007-2009.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2009-2011: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2009-2011: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2011. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/Abschlussbrosch%C3%BCre-2009-2011.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2011-2012: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2011-2012: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2012. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/09/Abschlussbrosch%C3%BCre_Final.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2012-2013: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2012-2013: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2013. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2012/05/brozura-12-13.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2014-2015: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2014-2015: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2015. http://www.cnfm.cz/websites/wp-content/uploads/2016/02/CNFM_Brozura_8.obdobi.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2017-2019: závěrečná brožura / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2017-2019: Abschlussbroschüre". Česko-německé fórum mládeže, 2019. http://www.cnfm.cz/websitesde/wp-content/uploads/2019/08/Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1-bro%C5%BEura_%C4%8CNFM_2017-2019_CZ.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 1997". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 1998, https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_1997.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 1998". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 1999. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_1998.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 1999". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2000. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_1999.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2000". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2001. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2000.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2001". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2002. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2001.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2002“. Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2003. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/jahresbericht_2002_1.pdf (staženo 27. dubna 2022)

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2003". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2004. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/jahresbericht_2003.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2004". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2005. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/jahresbericht_2004.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für die Jahre 2005 und 2006". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2007. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2005_2006.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2007". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2008. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2007_dt.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2008". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2009. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2008_dt.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2009". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2009. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/Jahresbericht_2009_dt.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2010". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2011. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/TB10_DT_20110712.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2011". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2012. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/TB11_DT_20120625_Web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2012". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2013. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2013/TB12_DE_20130722_Web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2013". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2014. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2013/tb13_de_20140924_innenteil_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht für das Jahr 2014". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2015. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2015/tb14_de_20150821_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht 2015 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2016. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2016/tb15_de_20160804_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht 2016 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2017. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2017/tb16_de_20170810_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht 2017 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2018. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2018/20181017_de_tandem_tb2017_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht 2018 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2019. https://www.tandem-org.de/assets/files/Publikationen/2019/tb_de2018_final.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht 2019 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2020. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/tb_de_2019_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Tätigkeitsbericht 2020 des Koordinierungszentrums Deutsch-Tschechischer Jugendaustausch". Koordinierungszentrum deutsch-tschechischer Jugendaustausch Tandem Regensburg, 2021. https://www.tandem-org.de/assets/files/Jahresberichte/tb_de_2020_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva o činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže v Plzni za rok 2000". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2000.

„Výroční zpráva o činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže v Plzni za rok 2001". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2001.

„Výroční zpráva o činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže v Plzni za rok 2002". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2002.

„Výroční zpráva o činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže v Plzni za rok 2003". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2003.

„Výroční zpráva za rok 2004". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2005. https://tandem-org.cz/uploads/file/1112_2016012419554312675_2004-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2005". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2006. https://tandem-org.cz/uploads/file/1106_2016012419554139377_2005-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2006". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2007. https://tandem-org.cz/uploads/file/1111_2016012419554285986_2006-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2007". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2008. https://tandem-org.cz/uploads/file/1107_2016012419554156501_2007-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2008". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2009. https://tandem-org.cz/uploads/file/1108_2016012419554258943_2008-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2009". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2010. https://tandem-org.cz/uploads/file/1118_2016012419554493620_2009-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2010". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2011. https://tandem-org.cz/uploads/file/1110_2016012419554289337_2010-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2011". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2012. https://tandem-org.cz/uploads/file/1113_2016012419554397024_2011-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2012". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2013. https://tandem-org.cz/uploads/file/1114_2016012419554362290_2012-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2013". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2014. https://tandem-org.cz/uploads/file/1117_2016012419554486496_2013-zprava-tp.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2014". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2015. https://tandem-org.cz/uploads/file/1116_2016012419554496188_2014-vyrocni-zprava.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2015". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2016. https://tandem-org.cz/uploads/file/1546_2016080311245579528_2015-vyrocni-zprava.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2016". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2017. https://tandem-org.cz/uploads/file/2044_1094431196_tb16-cz-20170810-web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2017". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2018. https://tandem-org.cz/uploads/file/2314_1251421054_20181017-cz-tandem-tb2017-web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2018". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2019. https://tandem-org.cz/uploads/file/2636_1716399095_2018-vz-final-web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2019". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2020. https://tandem-org.cz/uploads/file/2853_1819806529_tb-cz-2019-web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva za rok 2020". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň, 2021. https://tandem-org.cz/uploads/file/3019_192296849_tandem-vyrocni-zprava-2020-small.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2000". Česko-německý fond budoucnosti, 2001. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2001". Česko-německý fond budoucnosti, 2002. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2002". Česko-německý fond budoucnosti, 2003. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2003". Česko-německý fond budoucnosti, 2004. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2004". Česko-německý fond budoucnosti, 2005. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2005". Česko-německý fond budoucnosti, 2006. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2006". Česko-německý fond budoucnosti, 2007. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2007". Česko-německý fond budoucnosti, 2008. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2008". Česko-německý fond budoucnosti, 2009. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2009". Česko-německý fond budoucnosti, 2010. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2010". Česko-německý fond budoucnosti, 2011. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2011". Česko-německý fond budoucnosti, 2012. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2012". Česko-německý fond budoucnosti, 2013. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2013". Česko-německý fond budoucnosti, 2014. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2014". Česko-německý fond budoucnosti, 2015. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2015". Česko-německý fond budoucnosti, 2016. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2017". Česko-německý fond budoucnosti, 2017. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2017". Česko-německý fond budoucnosti, 2018. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2018". Česko-německý fond budoucnosti, 2019. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2019". Česko-německý fond budoucnosti, 2020. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

„Výroční zpráva: Česko-německý fond budoucnosti 2020". Česko-německý fond budoucnosti, 2021. https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (staženo 27. dubna 2022).

Sekundární literatura

Bráchová, Adéla. „Česko-německý fond budoucnosti jako agent sui generis". Diplomová práce, Univerzita Karlova, 2019. https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/107420/120329985.pdf?sequence=1&isAllowed=y (staženo 27. dubna 2022).

Břach, Radko. *Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN z roku 1973: Od prvních rozhovorů po ratifikaci smlouvy*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.

Buchheim, Christoph. *Československo a dva německé státy*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová – albis international, 2011.

Corsa, Mike. „Deutsch-tschechische Zusammenarbeit im Jugendbereich". *Zeitschrift zur politischen Bildung*, č. 4 (1998): 101–5.

Kunštát, Miroslav, Petr Drulák, Martin Jeřábek a Ivona Řezanková, eds. *Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997*. Praha: Rada pro mezinárodní vztahy, 1997.

Defrance, Corine, a Ulrich Pfeil. „Verständigung und Versöhnung: Eine Herausforderung für Deutschland nach 1945". In *Verständigung und Versöhnung nach dem „Zivilisationsbruch"? Deutschland in Europa nach 1945*, Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2016, 13–56.

Drulák, Petr. *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál, 2008.

Gardner Feldman, Lily. *Germany's Foreign Policy of Reconciliation. From Enmity to Amity*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2012.

Gardner Feldman, Lily. „The principle and practise of ‚reconciliation´ in German foreign policy: relations with France, Israel, Poland and the Czech republic". *International Affairs*, č. 2 (1999): 333–56.

Gmelch, Adrian. *Jugendwerke in internationalen Versöhnungsprozessen: der Modellcharakter des Deutsch-Französischen und des Deutsch-Polnischen Jugendwerks*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2018.

Handl, Vladimír. „Deklarace – od akceptace jinakosti k porozumění". In *Česko-německá deklarace: Deset let poté*, eds. Václav Klaus, Alexandr Vondra a Marek Loužek. Praha: Centrum pro ekonomiku a politiku, 2007, 73–96.

Handl, Vladimír. „Deklarace přispěla k uvolnění vzájemných vztahů". In *Česko-německá deklarace: dvacet let poté*, ed. Václav Klaus et. al. Praha: Institut Václava Klause, 2017, 84–90.

Handl, Vladimír, Anežka Brožová, David Emler, a Šárka Navrátiová. „Czech-German Youth Exchange and Co-Operation Programmes as an Instrument of Czech-German Reconciliation". In *Reconciliation, Ethics, Religion: Festschrift for Martin Leiner's 60th Birthday*. Jena, 2020

Hendl, Jan, a Jiří Remr. *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál, 2017.

Houžvička, Václav. *Reflexe sudetoněmecké otázky a postoje obyvatelstva českého pohraničí k Německu*. Ústí nad Labem: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1997.

Jíra, Otakar, a Otto Hoffmann. *Evaluace desetileté činnosti Koordinačního centra česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň*. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2007.

Karl, Hansjürgen, a Edita Kočandrlová. *Česko-německá jazyková animace u Tandemu*. Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2019. https://www.jazykova-animace.info/upload/file/248_1998850476_konzept-deutsch-tschechische-sprachanimation-bei-tandem-cz-2019-final.pdf (staženo 27. dubna 2022).

Knechtel, Anne. *Česko-německý fond budoucnosti – Der deutsch-tschechische Zukunftsfonds*. Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2000.

Kučera, Jaroslav. *Mírové uspořádání s Německem: Od protihitlerovské koalice k Česko-německé deklaraci*. Praha: Dokořán, 2018.

Kunštát, Miroslav. „Czech-German Relations after the Fall of the Iron Curtain". *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 6, č. 2 (1999): 149–72, https://www.ssoar.info/ssoar/handle/document/5428 (staženo 27. dubna 2022).

Kunštát, Miroslav. „Role křesťanských církví v rekonciliačních procesech ve střední Evropě – polsko-německý a česko-německý případ". *Mezinárodní vztahy* 44, č. 3 (2009): 5–32, https://mv.iir.cz/article/download/329/335 (staženo 27. dubna 2022).

Kunštát, Miroslav. „Wandel durch Annäherung? Die ‚neue deutsche Ostpolitik´ aus Prager Perspektive". *Ost-West: europäische Perspektiven* 15, č. 1 (2014): 46–55. https://www.owep.de/artikel/1123-wandel-durch-annaeherung-neue-deutsche-ostpolitik-aus-prager-perspektive (staženo 27. dubna 2022).

Kunštát, Miroslav. „Německo a Česká republika“, In Vladimír Handl, Jan Hon a Otto Pick eds. *Vztahy SRN ke státům střední Evropy*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998. 197–214.

Lemberg, Hans. „Bipolární svět a československo-německé vztahy 1949-1989: konstanty a zvraty". In *Československo a dva německé státy*, Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová – albis international, 2011, 11–28.

Lenk, Carsten. „Historie česko-německých výměn mládeže". In *Česko-německé setkání. Příručka pro školy a sdružení dětí a mládeže*, Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2005, 1–5.

Lizcová, Zuzana, a Hana Rydza. *Česko-německé vztahy v číslech*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky, 2019, https://www.amo.cz/cesko-nemecke-vztahy-v-cislech/ (staženo 27. dubna 2022).

Lontschar, Jan, a Michaela Přílepková. *Who is Who. Struktura práce s mládeží v SRN*. Praha, Plzeň: Česká rada dětí a mládeže ve spolupráci s Koordinačním centrem česko-německých výměn mládeže TANDEM, 2006.

Phillips, Ann L. „The politics of reconciliation: Germany in central-east Europe". *German Politics* 7, č. 2 (9 2007): 64–85.

Santa Barbara, Joanna, Johan Galtung, a Diane Perlman. *Versöhnung (reconciliation). Die Vergangenheit aufarbeiten – eine Zukunft aufbauen*. Belm-Vehrte/Osnabrück: Sozio-Publishing, 2014.

Schultheiß, Silja. *20 let Česko-německého fondu budoucnosti - 20 Jahre Deutsch-tschechischer Zukunftsfonds*. Praha: Česko-německý fond budoucnosti, 2018.

Wienand, Christiane. „Internationale Jugendbegegnungen. Überlegungen zur Rolle der Jugend für Versöhnung in Europa". In *Verständigung und Versöhnung nach dem „Zivilisationsbruch"?: Deutschland in Europa nach 1945*, Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2016, 549–68.

Zajíc, Jiří. *Mládež České republiky. Informační publikace o dětech a mládeži v České republice*. Praha: Česká rada dětí a mládeže, 2008.

Zimmermann, Volker. „Proměnlivá spojenectví. NDR a její vztahy k Československu a Polsku v padesátých a šedesátých letech 20. století". In *Československo a dva německé státy*. Ústí nad Labem: Kristina Kaiserová – albis international, 2011. 83–98.

Internetové zdroje

„7. česko-německé setkání mládeže aneb ‚Spolu – aktivně – dobrovolně´". adam.cz - Aktuálně ze světa dětí a mládeže, 8. prosince 2011. https://www.adam.cz/clanek-2011120025-7-ceskonemecke-setkani-mladeze-aneb-spolu-aktivne-dobrovolne.html (staženo 27. dubna 2022).

„ahoj.info". http://ahoj.info/ (staženo 27. dubna 2022).

„Aktuální bilaterální a multilaterální dohody v oblasti mládeže", Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, https://www.msmt.cz/mladez/dokumenty (staženo 27. dubna 2022).

„Boloňský proces", Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/bolonsky-proces-2 (staženo 27. dubna 2022).

„Co podporujeme – Mládež a školy", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/co-podporujeme/mladez-a-skoly/ (staženo 27. dubna 2022).

„Co podporujeme – Téma roku", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/co-podporujeme/tema-roku/ (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německá kontaktní databáze", Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem, https://tandem-org.eu/partner/ (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé diskusní fórum", https://www.diskusniforum.org/ (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2015-2017 / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2015-2017". Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/projekty/archiv/2015-2017/ (staženo 27. dubna 2022).

„Česko-německé fórum mládeže 2019-2021 / Deutsch-tschechisches Jugendforum 2019-2021". Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/projekty/archiv/2019-2021/ (staženo 27. dubna 2022).

„DFJW: Die Institution", Deutsch-Französisches Jugendwerk, https://www.dfjw.org/institution.html (staženo 27. dubna 2022).

„Die deutsch-polnische Zusammenarbeit", Auswärtiges Amt, https://www.auswaertiges-amt.de/de/aussenpolitik/europa/zusammenarbeit-staaten/polen/-/210004 (staženo 27. dubna 2022).

„Gemeinsam erinnern für eine gemeinsame Zukunft – Společnými vzpomínkami ke společné budoucnosti", https://gemeinsam-erinnern.eu/cs/ (staženo 27. dubna 2022).

„Historie Fóra mládeže", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/o-nas/historie-cesko-nemeckeho-fora-mladeze/ (staženo 27. dubna 2022).

„Hodnocení: Co o nás řekli ostatní", Do Německa na zkušenou, https://www.dnnz.cz/ratings (staženo 27. dubna 2022).

„Jazykoví animátoři", Jazyková animace, https://www.jazykova-animace.info/profily#content (staženo 27. dubna 2022).

„Jugend gestaltet Zukunft – Mládež utváří budoucnost", http://jugend-gestaltet-zukunft.eu/cs/ (staženo 27. dubna 2022).

„Kdo jsme a co děláme?", Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/o-nas/kdo-jsme/ (staženo 27. dubna 2022).

Kroupa, Mikuláš. „Zeman kontra sudetští Němci". Český rozhlas: Radio Prague International, 4. března 2002, https://cesky.radio.cz/zeman-kontra-sudetsti-nemci-8058851 (staženo 27. dubna 2022).

Macháček, Jan. „Kde se vzaly v kampani dekrety". Respekt, 2013, https://www.respekt.cz/audit-jana-machacka/kde-se-vzaly-v-kampani-dekrety (staženo 27. dubna 2022).

„Mimoškolní oblast – Außerschulischer Austausch". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, https://www.tandem-org.de/assets/files/ausserschulisch/20210413_bf-au%C3%9Ferschulisch.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„Nabídka Tandemu – Jednotlivci", Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem, http://www.tandem-org.cz/jednotlivci (staženo 27. dubna 2022).

„Nadace Brücke/Most ukončuje svou projektovou činnost", Bavaria Bohemia Online, 26. června 2017. https://www.bbkult.net/cz/prispevky/aktualne/57208-nadace-brucke-most-ukoncuje-svou-projektovou-cinnost/ (staženo 27. dubna 2022).

„Německo: seznam platných mezinárodních smluv s Českou republikou", Ministerstvo zahraničích věcí České republiky, https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/nemecko/smlouvy/index.html (staženo 27. dubna 2022).

„O nás", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/o-nas/o-nas/ (staženo 27. dubna 2022).

„O prezentaci", Do Německa na zkušenou, https://www.dnnz.cz/preview (staženo 27. dubna 2022).

„O Tandemu“, Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem. https://tandem-org.cz/tandem (staženo 27. dubna 2022).

„Partneři“, Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/partneri/ (staženo 27. dubna 2022).

„Patroni“, Česko-německé fórum mládeže, http://www.cnfm.cz/o-nas/patroni/ (staženo 27. dubna 2022).

„Premiér Sobotka: Česko-německé vztahy jsou nejlepší v historii", Vláda České republiky, 3. dubna 2017. https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-cesko-nemecke-vztahy-jsou-dnes-nejlepsi-v-historii--154988/ (staženo 27. dubna 2022).

„Program podpory Odmalička“, Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, http://www.tandem-org.cz/program-podpory-odmalicka (staženo 27. dubna 2022).

„Projektová databáze Tandemu: Příklady dobré praxe česko-německých výměn dětí a mládeže", Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem, https://tandem-org.eu/projekt/ (staženo 27. dubna 2022).

„Před dvaceti lety Havel a Kohl podepsali dobré sousedství", Česko-německý fond budoucnosti, https://www.fondbudoucnosti.cz/aktuality/media/pred-dvaceti-lety-havel-a-kohl-podepsali-dobre-sousedstvi-e15 (staženo 27. dubna 2022).

Semler, Christian. „Die Enkel sollen’s richten". Die Tageszeitung, 3. září 1996. https://taz.de/!1439671/ (staženo 27. dubna 2022).

„Školská oblast – Schulischer Austausch". Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, https://www.tandem-org.de/assets/files/TandemFlyer/20151007_bf-schulisch_web.pdf (staženo 27. dubna 2022).

„TANDEM – Czech-German Youth Exchange Coordination Centre", Facebook, 10. duben 2022. https://www.facebook.com/tandemczde (staženo 10. dubna 2022).

„Über das DPJW", Deutsch-Polnisches Jugendwerk, https://dpjw.org/dpjw/ (staženo 27. dubna 2022).

Seznam příloh

Příloha č.1: Vývoj zájmu o nalezení partnerské instituce prostřednictvím kontaktní databáze Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem (grafy)

Příloha č.2: Počet projektů z oblasti mládeže podpořených Česko-německým fondem budoucnosti mezi lety 2000-2020 (graf)

Příloha č.3: Témata roku Česko-německého fondu budoucnosti mezi lety 2011-2020 (tabulka)

Příloha č.4: Pracovní skupiny a zastřešující témata Česko-německého fóra mládeže mezi lety 2001-2021 (tabulka)

Příloha č.1: Vývoj zájmu o nalezení partnerské instituce prostřednictvím kontaktní databáze Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem

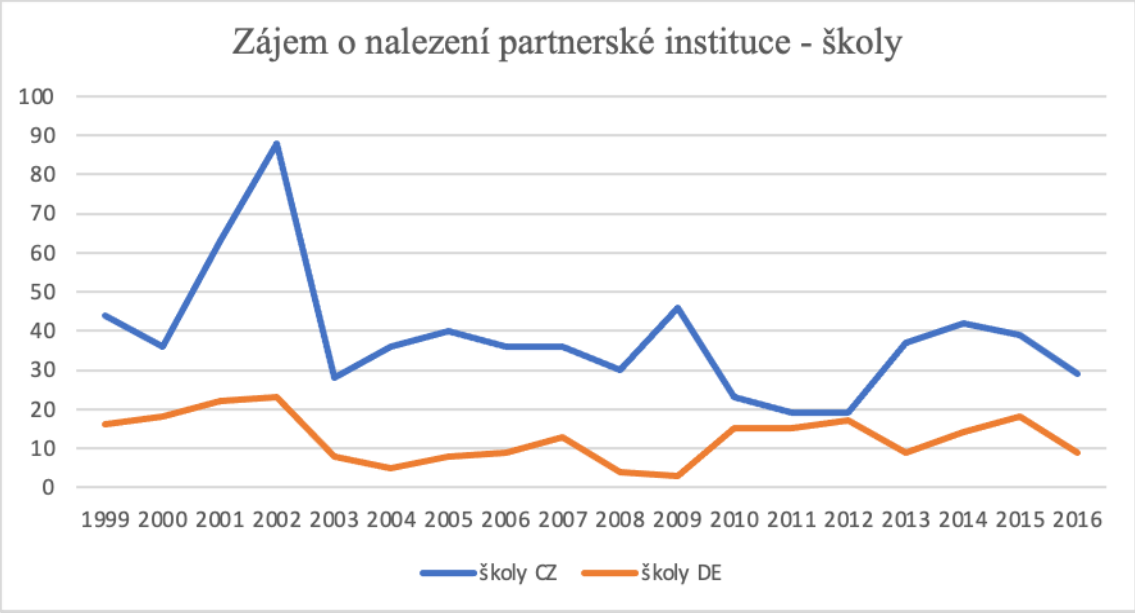

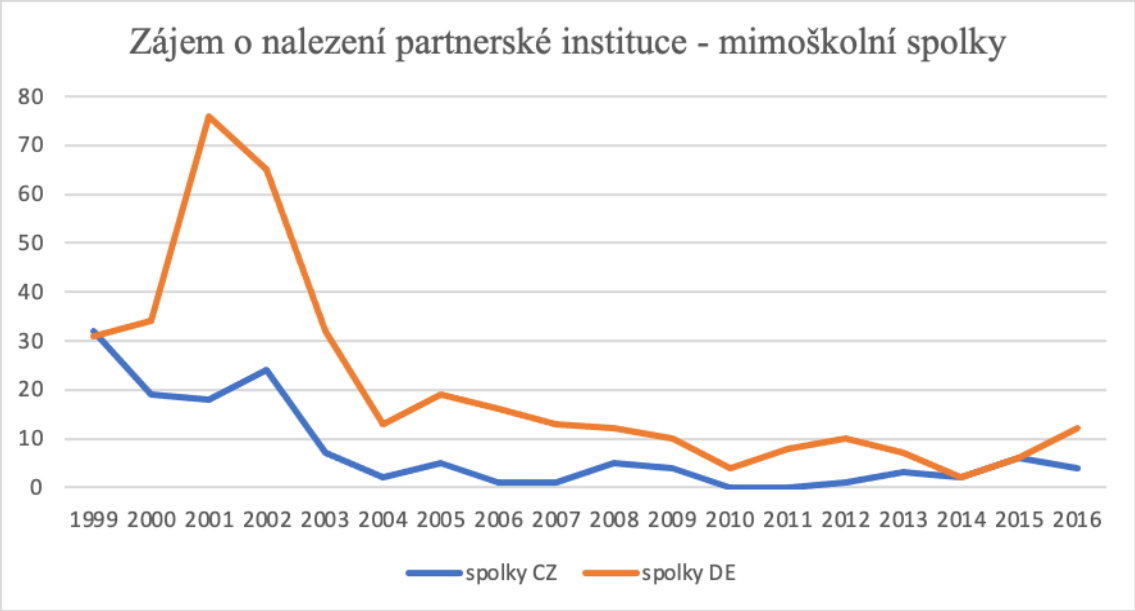

Zdroj dat: Výroční zprávy Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem za rok 1999-2016, všechny dostupné z: https://www.tandem-org.de/publikationen/downloads/taetigkeitsberichte.html (naposledy zobrazeno 9. 4. 2022)
Přesná data za roky 2017, 2018, 2019 a 2020 bohužel nejsou v příslušných výročních zprávách k dispozici.

Příloha č.2: Počet projektů z oblasti mládeže podpořených Česko-německým fondem budoucnosti mezi lety 2000-2020

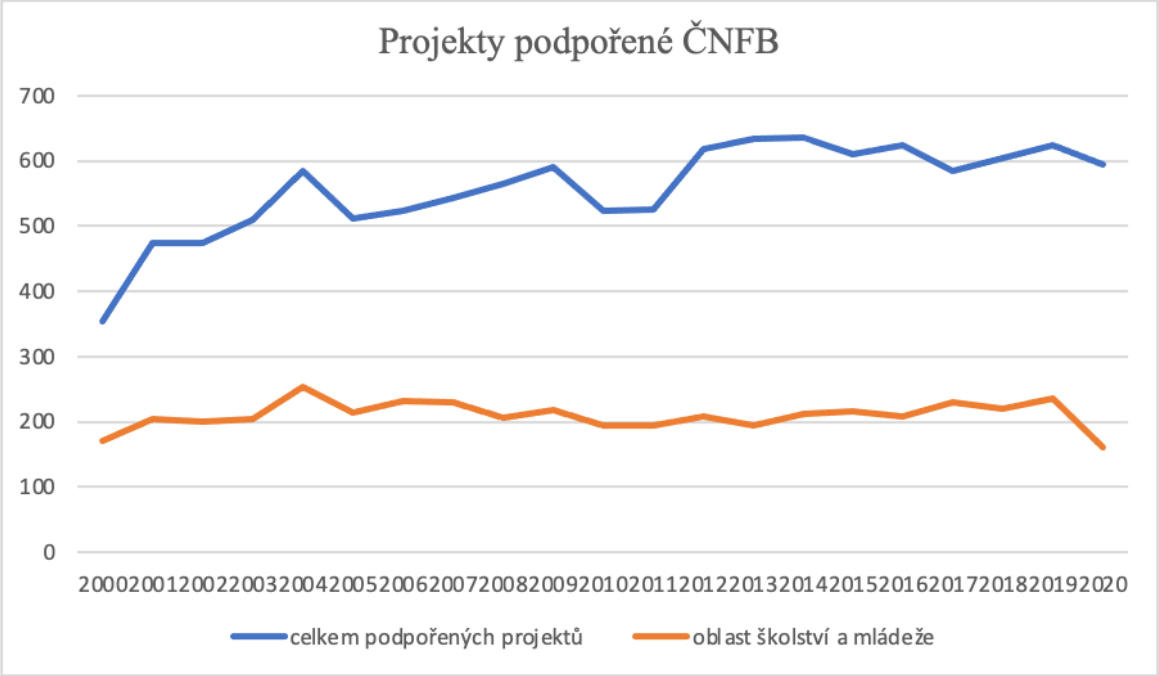

Zdroj dat: Výroční zprávy Česko-německého fondu budoucnosti za roky 2000-2020, všechny dostupné z: https://fb.cz/aktuality/vyrocni-zpravy/ (naposledy zobrazeno 20. 4. 2022)
Výroční zprávy za roky 1998 a 1999 bohužel nejsou k dispozici.

Příloha č.3: Témata roku Česko-německého fondu budoucnosti mezi lety 2011-2020

rok	Téma (počet podpořených projektů v jeho rámci)
2011-2012	Podpora jazyka (39)
2013	Výchova k demokracii a prevence xenofobie, antisemitismu a rasismu (42)
2014	Společenské angažmá české a německé občanské společnosti v oblasti drogové prevence (28)
2015	Hranice spojuje – Inovativní projekty na podporu užších vazeb mezi Čechy a Němci v pohraničí (36)
2016	Aktivní občanství tváří v tvář výzvám 21. století (39)
2017	podpora.mediální.kompetence: Diferencovaný a kritický přístup k využívání, konzumu a působení médií (29)
2018	Česko-německé reflexe (28)
2019	Pojď do toho! Překonávání dělících linií ve společnosti (44)
2020	Budoucnost je teď

Zdroj: Výroční zprávy Česko-německého fondu budoucnosti za roky 2011-2020. Informace k Tématu roku dostupné také z: fondbudoucnosti.cz/co-podporujeme/tema-roku/ (naposledy zobrazeno 20. 4. 2022).
Počet podpořených projektů k tématu roku 2020 není ještě k dispozici, protože téma bylo z důvodu pandemie koronaviru prodlouženo i na rok 2021.

Příloha č.4: Pracovní skupiny a zastřešující témata Česko-německého fóra mládeže mezi lety 2001-2021

	trvání funkčního období	pracovní skupiny
1	2001-2003	Dějiny
		Média
		Výměny mládeže
2	2003-2005	Politika
		Dějiny
		Mládež
		Média
3	2005-2007	Vzdělání
		Mládež
		Setkávání
		Politika
4	2007-2009	Info
		Evropa
		Kultura
		Migrace
		Občanská společnost?!
5	2009-2011	Kultura
		Mládež v demokracii
		Nevšední každodennost
		Integrace
		Vzdělání
6	2011-2012 zastřešující téma: Společenská soudržnost	Kultura
		Generace
		Czech in!
		Interaktivní průvodce
7	2012-2013 zastřešující téma: Trvale udržitelná Evropa	Politické vzdělávání
		Tábor
		Czech in!
		Česko-Německo
		Ekonomie
		Já, Evropan?

8	2014-2015 zastřešující téma: Jaké vzdělání potřebujeme?	1989 - Možnosti bez hranic?
		EduArt
		Mittelškoly? Kein problém!
		Motivace boří překážky
		Zapoj se!
9	2015-2017 zastřešující téma: Kde jsem doma?	Domovu na stopě
		Domov - Místo - Vztah
		Kulturšok?!
		Okamblic
		Volt
10	2017-2019 zastřešující téma: Jakou budoucnost (s)tvoříme?	Dialog
		Eurolog
		RaušchBude
		Vergiss Mejn nicht
		Zelený Eintopf
11	2019-2021 zastřešující téma: Moje, tvoje, naše hranice	Hör mal, česky!
		My hier und wir tady
		(Ne)mám Ahnung
		Vandrlust

Zdroj: Závěrečné brožury jednotlivých funkčních období Česko-německého fóra mládeže mezi lety 2001-2021, všechny dostupné z: http://www.cnfm.cz/projekty/archiv/ (naposledy zobrazeno 20. 4. 2022)

ZÁVĚREČNÉ TEZE MAGISTERSKÉ PRÁCE NMTS
Závěrečné teze student odevzdává ke konci Diplomního semináře III jako součást magisterské práce a tyto teze jsou spolu s odevzdáním magisterské práce do SIS předpokladem udělení zápočtu za tento seminář.
Jméno: **Marie Staňková**
E-mail: **72733311@fsv.cuni.cz**
Specializace (uveďte zkratkou)*: **NRS**
Semestr a školní rok zahájení práce: **ZS 2021/2022**
Semestr a školní rok ukončení práce: **LS 2021/2022**
Vedoucí diplomového semináře: **doc. PhDr. Ota Konrád, Ph.D.**
Vedoucí práce: **JUDr. Vladimír Handl, CSc.**
Název práce: **Výměny mládeže v procesu česko-německé rekonciliace**
Charakteristika tématu práce (max 10 řádek): **Práce zkoumá postavení tří institucí zajišťujících česko-německé výměny a setkání mládeže (Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tande, Česko-německého fondu budoucnosti a Česko-německého fóra mládeže) a jejich činnosti v kontextu česko-německých vztahů. Vychází při tom z analytického konceptu ideálního procesu rekonciliace podle Lily Gardner Feldman a jí definovaných čtyř základních aspektů procesu: historie, institucionálního zajištění, politického leadershipu a mezinárodního kontextu. Na základě práce s výročími zprávami jednotlivých institucí práce zasazuje jejich činnost do kontextu rekonciliačního procesu v česko-německých vztazích mezi lety 1996 a 2020.**
Vývoj tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): **Práce se věnuje činnosti tří výše zmínených institucí na poli česko-německých výměn a setkání mládeže a zkoumá jejich vývoj především v ohledu tematického a obsahového zaměření realizovaných projektů. Dále zkoumá možné dopady těchto výměn do veřejné sféry a zasazuje je do konceptu rekonciliačního procesu. Oproti původnímu plánu se práce nejvíce soustředila na činnost Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem. Česko-německému fondu budoucnosti se práce věnuje jen stručněji, protože ji ve své diplomové práci do hloubky analyzovala Adéla Bráchová v roce 2019 (včetně expertních rozhovorů se zaměstnanci Fondu, které proto nebylo třeba opakovat). Rozhovory se zástupci Česko-německého fóra mládeže nahradila studie, která proběhla na FSV UK před několika lety pod vedením JUDr. Vladimíra Handla, CSc. ("Czech-German Youth Exchange and Co-Operation Programmes as an Instrument of Czech-German Reconciliation", 2020). Původně plánované expertní rozhovory tak byly omezeny pouze na komunikaci s ředitelkami obou kanceláří Tandemu.**
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): **Úvod** **1. Rekonciliace v mezinárodních vztazích** **2. Historický kontext česko-německých vztahů** **2.1. Snaha o narovnání československo-německých vztahů během studené války** **2.2. Rozvoj česko(slovensko)-německých vztahů po roce 1990** **3. Výměny a setkání mládeže po roce 1990**

3.1 Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem
3.2. Česko-německý fond budoucnosti
3.3. Česko-německé fórum mládeže
4. Dopady výměn a setkání mládeže
4.1. Vliv na veřejnou sféru
4.2. Dopady do vnímání česko-německých vztahů
Závěr

Hlavní výsledky práce (max. 10 řádek):
Všechny tři instituce vzájemnou spoluprací vytvářejí jedinečnou funkční strukturu, které se podařilo úspěšně zapadnout do mezinárodního prostředí již existujících organizací pro přeshraniční práci s mládeží. V souladu s konceptem ideálního procesu rekonciliace podle Lily Gardner Feldman zpracovávají ve svých aktivitách historická témata a aktivně se podílí na odbourávání dějinných traumat zakořeněných v obou společnostech. Zároveň se ve své činnosti výrazně orientují i na budoucnost, především v kontextu multilaterální evropské integrace. Společenské dopady česko-německých výměn mládeže se objevují v různých podobách: například ve vzniku úspěšných a dlouhodobých projektů nebo v definici a odstraňování konkrétních překážek v přeshraniční spolupráci. Zároveň mají skrze dobře mířenou práci s mládeží potenciál ovlivnit vnímání česko-německých vztahů.

Prameny a literatura (výběr nejpodstatnějších):
- Gardner Feldman, Lily. Germany's Foreign Policy of Reconciliation. From Enmity to Amity. Lanham: Rowman & Littlefield, 2012.
- Defrance, Corine a Ulrich Pfeil. Verständigung und Versöhnung nach dem "Zivilisationsbruch"? Deutschland in Europa nach 1945. Bruxelles: P.I.E. Peter Lang, 2016.
- Gmelch, Adrian. Jugendwerke in internationalen Verwöhnungsprozessen: der Modellcharakter des Deutsch-Französischen und des Deutsch-Polnischen Jugendwerks. Hamburg: Diplomatica Verlag, 2018.
- Kučera, Jaroslav. Mírové uspořádání s Německem: Od protihitlerovské koalice k Česko-německé deklaraci. Praha: Dokořán, 2018.
- Kunštát, Miroslav, Petr Drulák, Martin Jeřábek a Ivona Řezanková, eds. Česko-německé vztahy po pádu železné opony: dokumentace k česko-německým vztahům 1989-1997. Praha: Rada pro mezinárodní vztahy, 1997.
- Výroční zprávy Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem Plzeň a Regensburg za roky 1997 až 2020.
- Výroční zprávy Česko-německého fondu budoucnosti za roky 2000 až 2020.
- Závěrečné brožury funkčních období Česko-německého fóra mládeže za roky 2001 až 2021.
- "Česko-německé vztahy v roce 2021: Kvantitativní výzkum v České republice a Německu". STEM Empirický výzkum pro demokracii, 4. listopad 2021.

Etika výzkumu:**
V rámci práce proběhla e-mailová komunikace s oběma ředitelkami kanceláří Koordinačních center česko-německých výměn mládeže Tandem, Lucií Tarabovou a Kathrin Freier-Maldoner. Obě dvě odpověděly na otázky ze svého svobodného rozhodnutí a souhlasily s jejich použitím pro účely této práce.

Jazyk práce:
český

Podpis studenta a datum
28. 4. 2022

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí diplomového semináře		
Vedoucí specializace		
Garant programu		